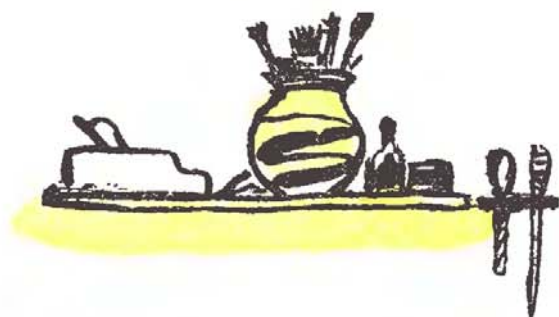

У ТРУДІ ЗРОСТАЄМО

У ТРУДІ

ЗРОСТАЄМО

ДЕРЖАВНЕ
ВИДАВНИЦТВО

ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
Київ 1959

ДРУЗІ МОЇ

Спитайте в матері, чи важко їй доглядати своїх дітей. Ви почуєте у відповідь: «Та я ж їх люблю!»

Отак і мені хочеться відповісти, коли питають, чи важко працювати у полі. Хіба є більше щастя, як щастя трудитися на полях рідного колгоспу, трудитися для простих людей? Коли любиш свій край, коли любиш тих, для кого працюєш, — ніяка робота не буде важкою.

В кожного трударя є свої турботи. І в нас, буряководів, є: треба глядіть, щоб і земля в полі пухкенька була, і щоб бурякам не було тісно, треба їх і водою вчасно напоїти, і добривом підгодувати, і від бур'янів та шкідливих комах оборонити. Та як втішається серце, коли твоїми турботами пишно розквітає поле, і, здається, вдячно киває тобі соковитим листям. І серце співає, коли вранці виходиш у поле, і нема такої роботи, яка не була б тобі під силу.

А зараз, діти, хочеться працювати ще краще, бо тепер у нас і роботи більше, і мета наша світла — комунізм — вже недалеко.

І ви, друзі мої, не стійте осторонь великої всенародної справи. Привчайтесь до праці, шукайте улюбленого діла, яке буде для вас джерелом радості на все життя. Ви малі ще, і починайте з малого: займіться дослідями на шкільній ділянці, пробуйте свої сили в майстернях, допомагайте дорослим у полі і вдома.

І ви побачите, як хороше власноручно перетворити шматок дерева чи металу в корисну річ, зібрати врожай на колишньому пустирі або виростити з теляти корову. А хіба, виконавши цю роботу, ви не станете більш дорослими, хіба не узнаете багато цікавого і корисного? Адже праця звеличує людину, збагачує її досвідом і знаннями.

І хочеться мені звернутися до всіх, кому потрапить до рук ця книжка:

— Любі друзі мої! Ким би не стали ви, як виростете, де б не працювали ви, — тільки тоді ваше життя буде по-справжньому щасливим і повним, коли радісним буде труд ваш, коли в труді шукатимете ви щастя і трудом своїм здобуватимете його.

*Ланкова колгоспу ім. Ілліча села Ко-
даки, Васильківського району, Київської
області двічі Герой Соціалістичної Праці*

О л ь г а Д и п т а н.

ЮНОМУ ДРУГОВІ

Зашуми весною, зелен луже,
Теплий вітре, шелести в гіллі!
Юний мій товаришу, мій друже,
Жить тобі на цій легкій землі!

Бачить, як струмки біжать в узгір'я,
Як Каховка водам стеле путь,
Як великі і малі сузір'я
Над твоєю школою цвітуть.

Слухать, як проходять теплі грози
У травневій далі голубій,
Як гудуть гарячі паровози
На далекій станції новій.

Їсти хліб з дорідної пшениці,
Воду пить, де грають голубки,

І саджати в землю до зірниці
Від посухи золоті дубки.

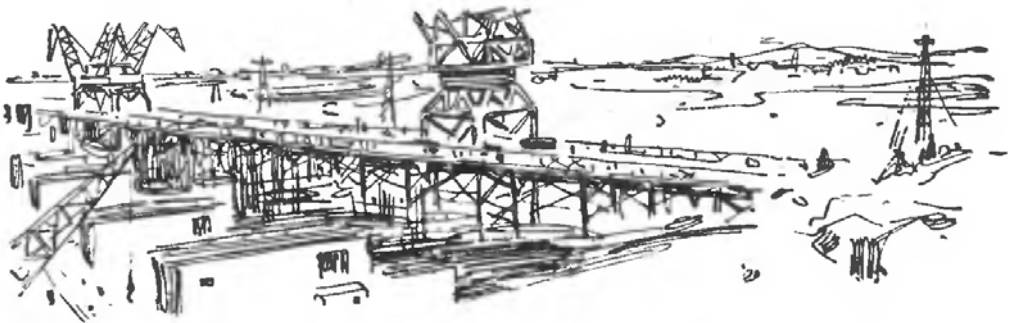
На Дону, на Волзі, на Дунаї,
Все твоє, на все життя твоє,
Де весна сторіками гуляє,
Де в труді Вітчизна устає,

Де метал клекоче в домнах дужо,
Де кують в артілі ковалі.
Юний мій товаришу, мій друже,
Жить тобі на світлій цій землі.

Та йдучи у путь свою відому,
Пам'ятай на дні і на роки,
Хто тобі добро це дав малому,
Дарував це щастя на віки.

І тоді в труді прибавиш сили,
Все, що мріяв, зробиш до пуття,
Леніна ім'я огненнокриле
Хай тебе веде на все життя!

Андрій Малишко

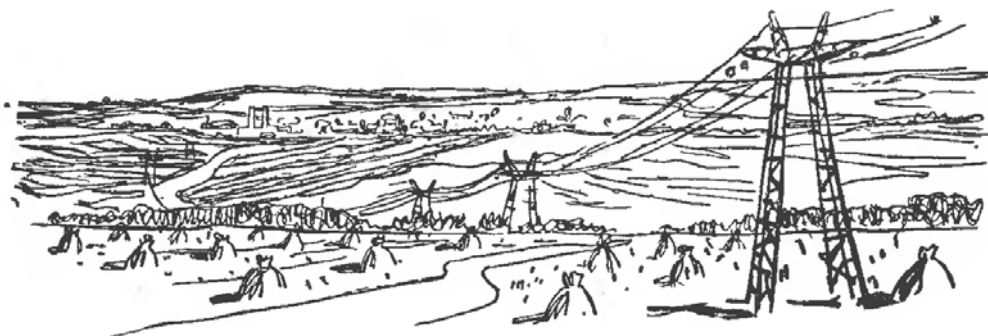

ХВАЛА І ЧЕСТЬ ТРУДІВНИКАМ

Прекрасний наш Радянський край
В садів рясному цвіті...
Йому ти рівних не шукай —
Найкращий він у світі!

Шумить пшениця золота
Від заходу до сходу,
Нові підводяться міста
Для радості народу.

І скрізь. — чи воду шлем степам.
Чи сіємо пшеницю, —

Хвала і честь трудівникам
І чесним трудівницям.

Пошана тим, хто зводить ГЕС,
Хто косить буйні луки...
Бо в нас в краю народ увесь
Шанує вмілі руки.

В труді, в змаганні кожен день
Гартуємо Вітчизну, —
Нас рідна партія веде
Шляхом до комунізму.

Василь Шевчук

ЖИВА КАЗКА

Петрик любив казки. Про Лисичку-сестричку, про тісну рукавичку. Про Вовка-сіромаху ще й про Зайця-бідолаху.

А найбільше любив хлопчик казки про могутніх велетнів-богатирів. Чи знаєте ви, як Котигорошко злого змія вбив? Чи доводилось вам чути, як Вернигора руками гори розсунув? А про Ломискелю знаєте? Цей як розсердиться, то й скелю геть розтовче.

Уже всі казки знає Петрик напам'ять. Уже всі малюнки роздивлявся сто разів. А все йому мало. Читай, мамо, ще раз!

А як прийде з роботи батько, — Петрик і до нього: читай!

Одного разу Петрик запитав:

— Татусю, яка казка найкраща з усіх?

Батько подумав і відповів:

— Найкраща казка та, яку ми творимо власними руками.

Петрик подивився на свої руки. Яку ж казку можна зробити руками? Потім ухопив міцну і тверду батькову долоню. Але й на ній нічого не побачив. Тоді Петрик засміявся:

— Ти пожартував. Я знаю — ти любиш жартувати.

Батько подивився на хлопчика і сказав:

— Коли-небудь я тобі покажу таку «живу» казку.

І Петрик запам'ятав це. Чи грався надворі, чи слухав мамине читання, — він усе думав: яка ж вона є, ота дивна казка?

Батько у Петрика був шофер. Працював він на великому будівництві.

Якось увечері він сказав Петрикові:

— Ну, хлопче, збирайся. Завтра поїдемо.

Петрик заплескав у долоні: їдемо, їдемо!

Вранці він пішов з батьком до Дніпра. Там вони сіли на маленький пароплав і за півгодини були на будові. Що там діялося! Петрик не знав, куди раніше глянути, — очі розбігаються. Мчать автомашини. На колії кричить паровоз. По канату пливуть у повітрі вагонетки. Звідкись чути тяжкі удари. Скрегоче залізо...

Батько вхопив Петрика за руку:

— Не лови гав, а то загубишся.

Вони прийшли на велике подвір'я, де рядами стояли машини, що їх називають самоскиди, бо вони самі скидають вантажі.

Поїхали! Ідуть, їдуть — дорога рівна. І раптом перед ними з'явилася гора. Але що це? Стоїть величезна машина з довгою рукою-стрілою, а на кінці тієї стріли залізний ківш. І тим ковшем машина гребе землю, розсуває гору.

— Цю машину називають екскаватор, — пояснив батько.

— Тату! — в захопленні вигукнув Петрик. — Це ж просто богатир Вернигора.

— Ану, — сказав батько, — глянь, який там з віконця богатир виглядає?

Дивиться Петрик, а з віконця машини визирає дядько Микола, сусід. Побачив він Пет-

рика, посміхнувся і махнув йому рукою. А стріла повернулась, ківш розкрився, і самоскид наповнився землею.

Тоді батько повернув руль, і вони поїхали до глибокого яру. Батько натиснув важіль, і машина за одну мить висипала усю землю в яр. «Оце так! — подумав Петрик. — Мій татко теж богатир».

— А тепер, — сказав батько, — дивись на оту скелю.

Вдалині височіла темна, похмура скеля. І раптом почувся вибух, аж земля хитнулася. Полетіли вгору разом з димом і порохом важкі уламки скелі.

— О, там Ломискеля орудує, — гукнув Петрик.

Батько засміявся:

— Ось я тобі покажу того Ломискелю.

Аж тут під'їхав мотоцикл, і з нього зліз дядько Іван, батьків приятель. Побачив він Петрика, схопив його і підкинув угору.

— Дядьку Іване, як же ви скелю зламали? — запитав Петрик.

— Поклали туди вибухову речовину, підпалили шнур, і скеля розлетілася.

Поїхав Петрик далі. Бачить — стоїть трактор, а тракторист залізним цепом дерево обкручує. Потім сів він на трактор і поїхав. Трактор потягнув цеп і вирвав дерево з корінням.

— Татку, татку! — закричав Петрик. — Он богатир Вернидуб їде.

А батько каже:

— Богатир то богатир. Тільки звуть його — дядько Грицько.

— Навіщо ж він дерева вивертає?

— Тут буде велике озеро, — сказав батько.

— І риба буде в тому озері? — запитав Петрик.

— Аякже. І риба буде.

Глянув Петрик навколо, і дивно йому стало. Трава зелене. Деревя ростуть. Люди ходять... А буде тут озеро, і в ньому плаватиме риба.

Тимчасом під'їхали вони до розбитої скелі. За ними одна за одною стали під'їжджати автомашини-самоскиди. Петрик не помітив, звідки взялися робітники з великими лопатами. За кілька хвилин в усіх машинах було повно каміння.

— А навіщо це каміння? — знов подав голос Петрик.

— На будову повеземо,— відповів батько.— З цього каміння тобі школу збудують.

Швидко примчали вони на будову. Бачить Петрик — за муром височить труба.

— Це що?

— Завод,— каже батько.

Далі проїхали повз нові будинки — великі й малі. Тут Петрик і сам здогадався, що це нове місто, про яке розповідав йому татко.

Біля височеного підйомного крана батько зупинив свій самоскид і з гуркотом висипав привезене каміння. Петрик скочив на землю і голову задер. Ой-ой-ой! Ухопив кран великий ящик з цеглою і підняв високо, високо. А там, на риштованні, муляри забрали цеглу і стали укладати новий поверх. А кран опустив свою довгу залізну руку, підхопив віконні рами і знов несе вгору...

З будки підйомного крана визирав чоловік і щось рукою показував.

— Хто ж цей богатир? Як його звать? Про такого і в казках не написано.

Батько й каже Петрикові:

— Це правда, що не написано. Давай назвемо його — Будуйсвіт. Добре?

— Добре!— погодився хлопчик. А потім запитав:— Таку, а чи скоро я виросту?

— Скоро, синку. А що таке?

— Я теж хочу робити щось таке... велике, — сказав Петрик. Надвечір повернувся Петрик додому.

— Мамо! Я бачив живу казку. Ту, що роблять своїми руками. Зараз про все розкажу...

Вимовив Петрик це і заснув, бо дуже, дуже втомився.

Семен Журахович

РОБІТНИЧА БАЛАДА

Про друзів, двох робітників,
Про щирі їх серця,
Про комсомольців-юнаків
Проста балада ця.

Один з Трипілля,
Звать Максим,
Земляк дніпровських вод.
Мухтар — казах,
Із степу він
Приїхав на завод.

Хоч від аулу до села
Не дві й не три версти,
Та друзів мрія привела
До спільної мети.

Завод! Це слово любе нам,
З дитинства рідне нам.
Пошана й честь робітникам,
Творцям-будівникам!

Хто бачив домну, дивну піч,
Що виросла до хмар?
Вона клекоче день і ніч,
Розпечена, мов жар.

В ній плавлять люди — слава їм! —
Важкий чавун з руди.
Між них Мухтар і наш Максим
Здружились назавжди.

На домні праця нелегка,—
Струмує часом піт.
В напрузі розум і рука:
Чавун розплавлений шука,
Як вирватись на світ.

Він зліший, зліший кожну мить,
Кипить безсила лють...
Його крізь льотку, як скипить,
В ковші глибокі лють.

І кожен ківш — країні дар,
Велика радість всім.
— Пішов! — дружку кричить Мухтар.
— Пішов! — гука Максим.

Та, крім любимого труда,
Є в хлопців творчий дар:

Максим — той вірші сам склада,
На скрипці гра Мухтар.

Якось на зміні мрійну річ
Два друга повели.

Максим промовив:

— Наша піч...

Ех, брате! Що, коли
Тичина б сам сказав мені:
«У тебе хист, повір.
Иди до нас, пиши пісні.
Ось ручка, ось папір».

Я гордий був би. Я люблю
Натхненний труд співця.
Та все б лишився без жалю
На домні до кінця.

Поглянь-но: заграва навкруг
Зліта, мов сто жар-птиць.
Метал співає! Чуєш, друг,
Як серце стукотить?!

Приймай, народ, чавун і сталь,
Гарячу плоть машин!
Лягайте, рейки, в тиху даль,
Бий добрим молотом, коваль,
Лунай, веселий дзвін!
Мухтар підвівся:
— Ну, ходім! —
І витер піт з чола.

— Ходім!— обняв його Максим,—
Поглянем, як діла. —
Ідуть туди, де горнові
Кладуть металу шлях.
І грають вогники живі
Іскринками в очах.

Зійшли наверх товариші,
Поглянули униз.
Вже паровоз важкі ковші,
Гукаючи, підвіз.

Застигла збоку, мов солдат,
Націлена здаля
Чи не найкраща із гармат, —
Що глиною стріля.

Пушкар, коли метал стече,
Наміряться як слід.
І ця гармата затовче
Від жару білий хід.

Та ще не час. І враз — удар.
Зловісний грім луна.
Б'є з льотки полум'я до хмар,
А вниз — ріка страшна.

Прорвало льотку! Що робить?
Рішать негайно слід,
Бо водоспад червоний вмить
Навкруг наробить бід.

Максим гукнув:
— Мухтар, води!
Хутчіш. Мене облиш.—
Закрив обличчя і — туди,
Де палить все сильніш.

Вогонь і жар затьмили зір,
Торкнулись брів і скронь.
Лютує полум'я, мов звір:
— Я — сила! Я — вогонь!
Підійдеш — знищу нанівець,
Відступиш — не займу. —
Летів горою горобець
І впав у синю тьму...

А що ж Максим? В огні Максим
Гармату вже навів,
З'їдає очі жовтий дим,
Палає простір перед ним,
Як тисяча кострів.

Горить одежа. Біль пече.
Та ось Мухтар підбіг,
І вже з відра вода тече.
Ти вчасно, друже, встиг!

Гармата вдарила, і вщух
Вогонь, мов не було.
— Максим, попей водиці, друг,
Обмий собі чоло!

До них спішать робітники,
Підручні, горнові,
Стоять на східцях юнаки.
— Живі, братки?
— Живі!

Стоять закопчені, брудні,
В горілому вбранні.
Стоять щасливі. І в огні
Не розгубились, ні!

Максим сказав:
— Нехитра річ.
Нема за що хвалить.
А головне, що наша піч
Не спиниться й на мить.

Приймай, народ, чавун і сталь
Для фабрик, для машин!
Лягайте, рейки, в тиху даль,
Бий добрим молотом, коваль,
Лунай, веселий дзвін!

Богдан Чалий

ГОЛУБИЙ ГВИНТИК

Про що сперечались діти

Це Софійка розказала про голубий гвинтик — чорнява дівчинка в нових рипучих черевичках. Над лобом у неї був чубчик, перев'язаний червоною стьождкою. Цей чубчик завжди стримів угору і при кожному кроці кланявся: «Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!» А черевички поважно відповідали: «Дрррасте! Дрррасте!»

— А знаєте що? — сказала Софійка. — Мою маму звати Олена Іванівна, і вона робить трактори! Ось як!

Товстий Топа подивився на дівчинку й відповів:

— Ну то й що? А мій тато теж робить трактори!

В дитячому садку тільки що скінчився обід, і на третє їли вишневий кисіль. Тому в Топа кінчик носа був трішки замазаний.

— Моя мама вкручує в трактори гвинтик! — похвалилась Софійка. — Такий манюній-манюній. Він зовсім-зовсім голубий, і на ньому срібна шапочка.

І вона стрибнула на одній ніжці, і чубчик її весело закивав: «Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!»

Насправді ж дівчинка ніколи не бачила того гвинтика. Мама тільки розповідала їй про свою роботу. Але Софійці чомусь здавалося, що гвинтик неодмінно голубий і такий брязкотливий, як срібний дзвіночок.

— Ха-ха, гвинтик! — пирхнув Топа. — А мій тато колеса робить! Еге ж, справжні великі колеса для трактора. Тільки вони звуться котками, і на них вдягається гусениця. Гур-р-р!.. А без котків ніякий трактор не поїде.

Він хотів пальцем витерти носа, та глянув на виховательку Зою Дмитрівну і витяг хусточку.

— От ще! Котки! — вигукнув Петрунь, той хлопчик, що найкраще за всіх умів робити з паперу кораблики. — Ще й хвалиться! А мій тато плавить у печі сталь! Якби не мій тато, то й котків не було б! Ну, скажи, з чого б робили котки?

Топа збентежено заморгав повіками. Він бачив трактора — і котки, і гусениці в нього справді сталеві. Із дерева ж їх не зробиш! Треба, щоб міцні були...

— А піч велика-велика! — розповідав Петрунь. — І сталь клекоче-клекоче — така палюча, що й глянути не можна. Еге ж, мені тато казав. На неї тільки крізь темні окуляри можна дивитись!

Топа позирнув на Софійку, Софійка — на Топу. Позирнула і засоромлено сіла в куточок. Навіщо вона похвалилась про гвинтик? Топин тато робить величезні котки, а Петрунів — плавить сталь. Гарячу-гарячу, як сонце. І дівчинці стало шкода своєї мами, яка тільки й знає, що вкручує в трактори маленький голубий гвинтик. І гвинтик той здався вже не голубим, а сірим, як попіл, і таким непомітним і непотрібним...

Перев'язаний стьожкою чубчик уже не казав «здрастуйте», а теж засоромлено схилився Софійці на лоба.

Аж тут несподівано обізвалася ще й Тася — білоголова, з коротким волоссячком, схожа на хлопчика.

— А ви не хвастайтесь, — сказала вона, діловито прибираючи з столу ложки. — Моя мама теж на заводі. І вона найдужча за всіх. Вона підіймає величезний ківш із гарячою сталлю. А схоче, то й трактора підніме...

Тася не доказала, бо Топа враз зареготав:

— Ха-ха!.. Хіба може людина підняти трактор?

Софійка теж засміялась, мотнула головою, і її чубчик знову весело закивав: «Здрастуйте, здрастуйте! От видумує!»

Діти знали Тасину маму — невеличку на зріст, худорляву. І це ж було справді смішно, щоб така маленька мама могла підняти такого великого трактора!

Але Тася так і спалахнула:

— Смійтеся! А це — справді! Мені мама говорила! Вона найдужча на заводі!

— Зое Дмитрівно! — гукнув Топа. — Навіщо Тася каже неправду! Скажіть їй! Ех ти, думаєш, що ми повіримо!

Зоя Дмитрівна поклала на голову хлопчикові руку:

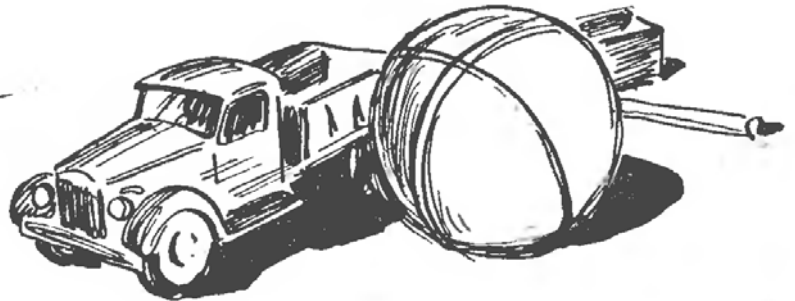
— Топо, не треба так кричати.

— А коли вона... Ви ж чули?

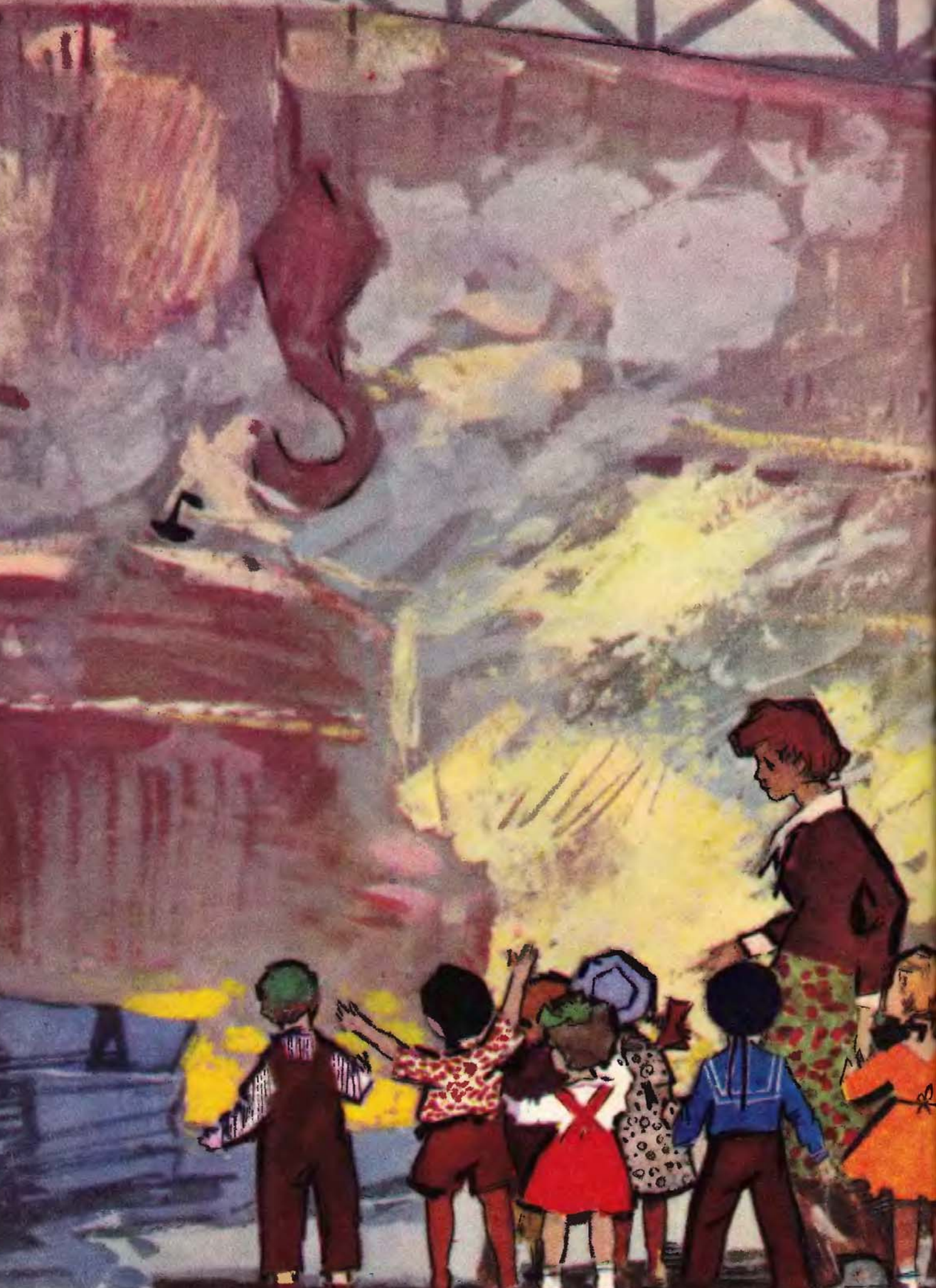
— Чула,—промовила Зоя Дмитрівна.—Тася сказала правду.

І, помітивши, як недовірливо глянув Топа, як здивовано кивнув Софійчин чубчик, вона посміхнулась:

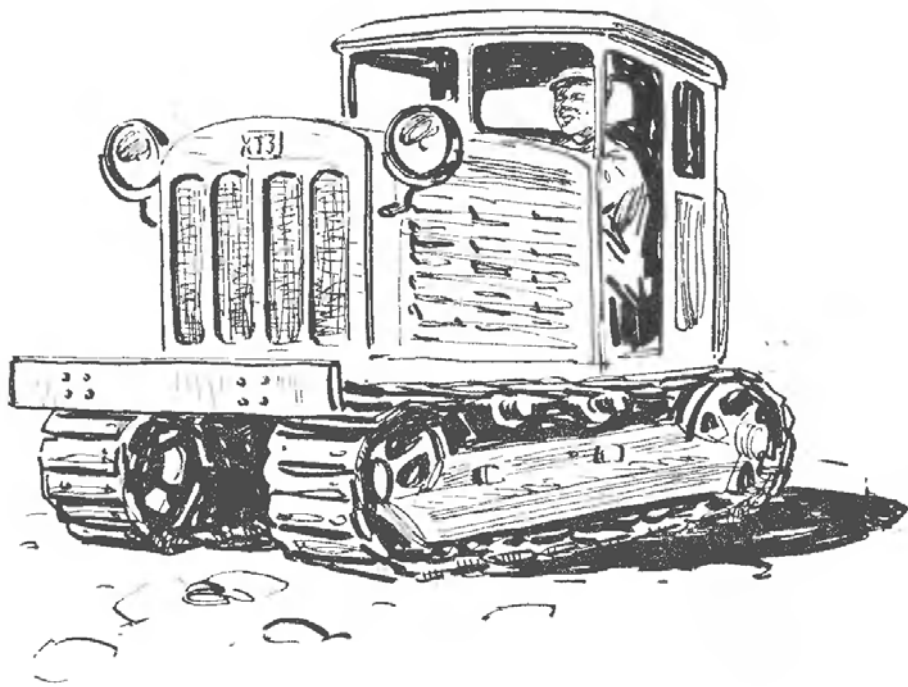
— А ви б хотіли побачити, як працюють ваші батьки й матері? Правда ж? От я подзвоню директоріві Петру Гнатовичу, може, він дозволить нам побувати завтра на заводі.

Що було на заводі

От і прийшло те «завтра», і директор дозволив пропустити дітей на завод. Дитячий садок був недалеко від тракторного заводу, і Петро Гнатович сам часто заходив до дітей, розпитував, як вони живуть, бавився з ними.

Хлопчики й дівчатка опинились на заводському подвір'ї, прикрашеному клумбами з яскравими квітами. З-за рогу будівлі, гуркочучи і клацаючи, виїхав новенький зелений трактор. Його недавно зробили і зараз випробовували — перед тим, як відправити в колгосп.

Діти захоплено дивились, яка це слухняна машина. Тракторист тільки ледь-ледь крутне руль, а трактор уже завертає, куди йому наказують. Натисне якусь педаль—трактор «чмих!» і щосили рвоне вперед. Гусениці стьождкою слалися під котки, а вони — по ній, як по залізній доріжці. Немов чобітки акуратного хлопчика, який боїться їх забруднити.

Раптом трактор зупинився і, скрегочучи гусеницями, не сходячи з місця, обернувся навколо себе. Діти так і охнули:

— От машина!

Всі вони дуже заздрили трактористові і мовчали. Тільки Топа непевно промовив:

— А я, коли виросту, може, й на паровозі поїду.

Зоя Дмитрівна розказала, як трактор оре землю, як молотить хліб і возить вантажі. І, дивлячись на трактор, Топа з гордістю подумав: «Це мій тато зробив для нього котки!» А Петрунь і собі: «Це мій тато виплавив для нього сталь!» І тільки Софійка зітхнула, коли згадала про маленький гвинтик.

А трактор, пихнувши перегаром, вже зникнув з очей, і тільки здалека було чути, як торохкотів: «Трактор-трактор-трактор, трак, трак, трак...»

— Трак, трак!— гукнув йому вслід Топа, намацав у кишені грудочку цукру й почав смоктати. Він завжди смоктав щось солодке.

Зоя Дмитрівна повела дітей у цех. Взятись за руки, хлопчики й дівчатка перейшли подвір'я—пара за парою, як гусенята.

Вони обережно переступили поріг і зупинилися скраю, біля цехових воріт. Але далі в цех Зоя Дмитрівна нікого не пустила, дозволивши дивитись тільки здалека. Топі дуже хотілось підійти хоч трошечки ближче, та він не насмівся не послухатись.

Кілька величезних башт гоготіли, сичали, гули, прискаючи полум'ям і золотими зірками. Біля них метушилися робітники в масках з темними окулярами і з довгими піками в руках.

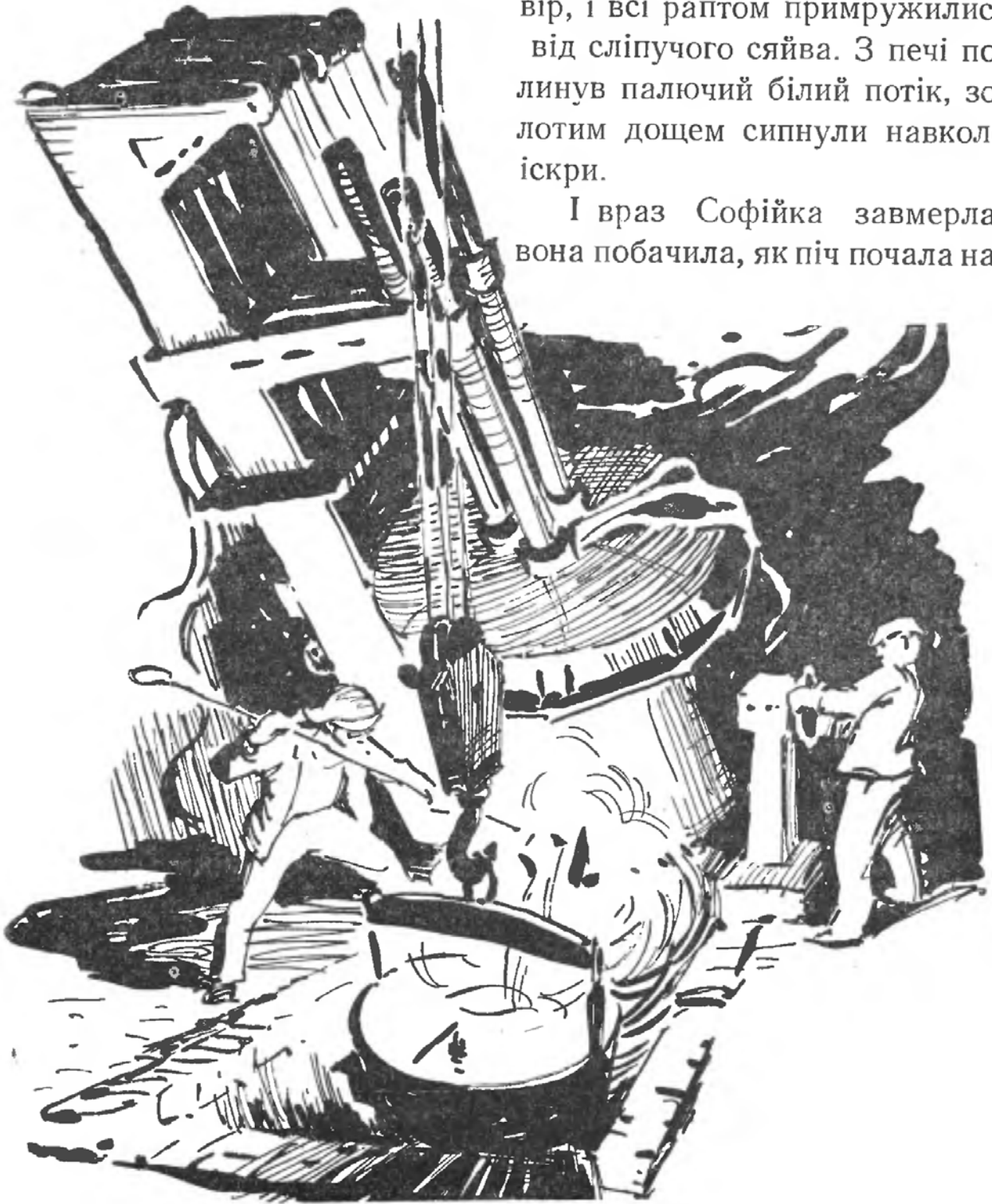
— Електричні печі! — гукнула Зоя Дмитрівна, показуючи на огнедишні башти. І коли б не гукнула, а промовила звичайним голосом, ніхто б її не почув у цьому гуркоті й шумі.

Діти розгублено збилися до купи. Було страшнувато з незвички. Всі догадались, що це є ті печі, в яких плавлять сталь.

З гудінням проплив над головами величезний ківш. Топа глянув і загубив свою грудочку цукру, Софійка схопилась рукою за капелюшок, який тепер прикривав її веселий чубчик. А

ківш опустився перед піччю. Робітник довгою пікою пробив отвір, і всі раптом примружились від сліпучого сяйва. З печі полинув палючий білий потік, золотим дощем сипнули навколо іскри.

І враз Софійка завмерла: вона побачила, як піч почала на-

хилитись набік. Вона повільно нахилилась, як величезний чайник, з якого хочуть вилити всю воду.

Дівчинка злякалась, бо вона спочатку подумала, що піч падає. Потім побачила сталевара, який крутив колесо, схоже на руль в автомобілі, і піч нахилилась нижче і нижче, а розпечена сталь з грізним гудінням все лилася й лилася. Іскри сипались на робітників — золоті, червоні, білі, схожі на зорі.

Мов зачарована, дивилась Софійка, забувши, де вона і що з нею.

Сталевар, спорожнивши піч, відійшов набік. Він скинув окуляри і провів долонею по лобі. І в ту ж мить Петрунь голосно крикнув:

— Тату!

Софійка побачила, як сталевар підійшов, обняв сина за плечі, а Петрунь ніжно гладив його широкі долоні.

Дівчинка озирнулась, їй дуже захотілось побачити й свою маму. Та мами ніде не було.

З гудінням ківш поплав від печі, ледь-ледь похитуючись на залізнім гаку. У Софійки захопнуло серце: що як зірветься? І хто цей велетень, що так легко несе величезний ківш, сповнений розплавленою сталлю?

Зоя Дмитрівна показала рукою вгору. Діти глянули туди й побачили невеличку кабінку, немов причеплену до стелі. Кабінка рухалася разом з ковшем, але здавалась проти нього маленькою коробочкою. Із цієї коробочки визирала голова жінки.

Діти догадалися, що це ж вона керує краном, який несе ківш. Жінка враз виглянула з кабінки й махнула комусь рукою. І всі діти впізнали її: це була Тасина мати!

— Ну, що? Тепер бачиш, що я казала правду?! — гукнула Тася до Топи.

Незабаром ківш спинився, до нього підскочили робітники й почали робити щось дуже дивне. Вони розливали сліпучу

сталь в якісь скриньки, сповнені землею. А скриньки не стояли на місці, а пливли й пливли мимо, як пропливають по воді човни.

Топі дуже захотілося побігти, скочити на якусь скриньку й собі попливти, але він ніколи б цього не зробив — хтозна-куди отак запливеш!

Тільки хлопчик про це подумав, як до нього хтось схилився, і він почув у себе над вухом:

— Топо! Топтигін Іванович!

Так його звав тільки тато. Справді, це був він — як завжди веселий, з такою знайомою рідною усмішкою!

А тато вже оглянув дітвору, привітав Зою Дмитрівну й голосно сказав:

— Ого, скільки сьогодні до мене помічників прийшло! А хто ж тут у вас бригадир?

— Нема, нема бригадира! — гукнув Топа. — Ми прийшли подивитись, як роблять трактори!

— Та невже? — засміявся тато. — А я думав — на роботу! Ну, ну, зараз покажу своє хазяйство. Ось воно!

І він показав на скриньки з землею. В кожній скриньці, мов око, світилась посередині дірка, сповнена гарячою сталлю.

— Хіба це твоє? Неправда, це не твоє, це — заводу! — гукнув Топа.

Тато випростався, глянув на сина й промовив:

— А завод чий? Він стоїть на нашій землі, в Радянській державі. Значить—наш завод, і ми на ньому хазяїни. Ось воно як, Топтигін Іванович!

І всі діти помітили, як гордо й весело заблищали в Топиного тата очі.

— Тату, а де ж котки? — враз згадав Топа.

— Гм... котки катаються, — пожартував тато.

Він був майстер і пояснив, що скриньки з землею — це

форми, які заповнюються сталлю. Потім, коли сталь захолоне, з форми виймають готовий відлитий коток.

Софійка заздрісно глянула на Топу: ось який у нього тато! Вміє робити котки. А Петрунів тато і сталь плавить, і навіть отаку вогневу піч може нахилити.

«А де ж моя мама?» думала дівчинка. Їй і хотілось побачити матір, і вона боялась, що діти насміхатимуться: вкручує якогось маленького гвинтика!

А найбільше, мабуть, насміхатиметься Топа — він такий! І тепер Софійка вже збоку нишком позирнула на хлопчика. А він, мабуть, помітив той погляд, бо надув губи і зробив ними отак: «Пхе!»

«Ну, стривай,—подумала дівчинка,— ось я попрошу маму, щоб і вона навчилась плавити сталь або робити котки. А може, вона й руля зробить або мотора!»

Про Софійчину маму і маленький гвинтик

— Ходіть, ходіть, — сказала в цей час Зоя Дмитрівна, — нам ще треба на великий конвейер глянути. Ставайте по двоє! Топо, йди сюди!

Вона озиралась на всі боки і, немов курчат, збирала дітей докупі.

Софійка стала в одній парі з Тасею.

— Ти бачила кон... конвейер? — спитала Тася.

— Ніколи.

— І я ніколи, — призналась Тася. — Мабуть, він дуже гуде, як піч? Правда?

Ні, конвейер ніяк не був схожий на піч. Він скидався на довгу-довгу дорогу з залізними рейками. Скільки Софійка не

дивилася вперед, а кінця тій дорозі не було видно. Навколо гримів, гуркав, гудів довгий-предовгий цех. Тут ніщо не стояло на місці: швидко працювали робітники, крутились мотори, все поспішало кудись уперед. І сам конвейер раптом зрушив з місця і тихо посунув уперед. Ніколи ще не бачила Софійка такого дива, щоб дорога з рейками сама ходила!

— Діти, тут складають трактори! — гукнула, нахилившись, Зоя Дмитрівна. — Дивіться!

Спочатку це була тільки сталева рама, але Софійка бачила, як цю раму робітники немов одягали в металевий одяг. На неї ставили якісь підйоми, коліщата, наділи котки.

З кожною хвилиною машина ставала ще більше схожою на трактор. Ось уже вдягли на котки гусениці...

І кожний трактор, перед тим як зійти з конвейєра, пропливав мимо чорнявої жінки в синьому одязі. Але Софійка не помічала її.

Тоді Зоя Дмитрівна взяла дівчинку за руку й підвела до жінки.

— Мамо! — скрикнула вражена Софійка.— Мамо, а я тебе скрізь шукала!

— Ой доню! — зраділа жінка.— А я й не знала, що ти прийдеш. О, тут увесь дитячий садок!

— Ні, тільки старша група, — поважно промовив Топа.— Малих ми не взяли.

А сіра, замащена маслом доріжка конвейєра повільно рухалася вперед, і на ній немов пливли один за одним трактори. І Софійчина мати уважно оглядала кожний трактор, теж ставила на нього якісь деталі і вправно і швидко вкручувала невеличкий гвинтик.

— Це... це той гвинтик?.. — запитав Топа.

— Так, це той гвинтик, про який розповідала Софійка,— сказала Зоя Дмитрівна. — Бачте, все на тракторі є: і мотор, і котки, і гусениці. Та без цього маленького гвинтика жодний трактор не може зрушити з місця.

— Ніколи не зрушить! — підтвердила Софійчина мати.— Це такий гвинтик... Мотор без нього не працюватиме. Маленький на вигляд, а без нього не обійдешся...

Вона відірвалася на мить від роботи, зняла з дочки капелюшок і долонею провела по волоссю дівчинки. А неслухняний чубчик тільки цього й чекав. Зрадівши, що вискочив на

волю, він весело привітався: «Здрастуйте, здрастуйте, здрастуйте!»

Софійка нахилилась і взяла один гвинтик. Він був зовсім не сірий, а голубий, сріблястий, схожий у своїй шапочці на грибок. Дівчинка високо підняла його вгору, щоб усі діти побачили, який чудесний гвинтик вкручує в трактори її мама.

Олесь Донченко

ГОСТІ

Отакі були в нас гості,
Що й не думалось ніколи.
Потихеньку рано-вранці
Вдвох прийшли до нас у школу.

Обійшли усе подвір'я,
Обдивилися навколо.
А тоді й сказали раптом:
— Здрастуй, здрастуй, наша школо!

У твоїх високих стінах
Десять років не були ми.
Та не раз, не два згадали,
Як прийшли сюди малими.

Тут зайшли до класу гості —
Засмутились не на жарти,

Бо тісні їм стали стіни,
І малі їм стали парти.

...Ну, а ми слідком ходили,
Запитать було нам сором.
Та нарешті підступили
І сказали дружним хором:

— Ви, напевне, скрізь бували,
Світ побачили, можливо.
Дуже просим розказати,
Що робили, де були ви!

Осміхнувся гість білявий:
— Був я, хлопці, ой, далеко!
Де за спиною в людини
Так і ходить небезпека.

Жив я в домі на крижині,
Де вітри ревуть од злості.
І ведмідь — кошлатий, білий, —
Заглядав до мене в гості.

А буран ломився в двері:
«Хто живе у домі, хто то?»
В океані, серед криги —
Там була моя робота.

Тут і гість підвівся другий.
На дружка зирнув поволі.
— Ну, а я, скажу по правді,
Мозолі натер у полі.

Та й тверде ж було те поле.
Ще не оране ніколи.
Тільки ми його зорали,
Тільки ми його збороли.

Вроztіч кинулись лисиці,
І орли до хмар злетіли,
Коли ми в степу глухому
Першу скибу одвалили.

Я водив по степу трактор.
Від світанку і до ночі.
Аж мені боліли руки,
Аж мені щеміли очі.

Все тоді мені ввижалось:
От пройдуть над степом зливи.
І отут, де чорні скиби,
Зашумлять блискучі ниви.

Люди прийдуть і спитають:
«Хто ростив пшеницю, хто то?»
Я й подумаю про себе:
«Тут була й моя робота!»

Ми тихцем сиділи в класі,
Ми ловили кожне слово,
...Отакі були в нас гості.
Отака була розмова.

Марія Пригара

АГРОНОМ

Хто завжди по полю ходить?
Хто пильнує за зерном,
Провіряє перші сходи?
Це, звичайно, агроном!

Все він знає як годиться,
Де чому у нас родиться,
Де пшениці виростати,
Де нам сіять ячмені...
Агрономом також стати
Дуже хочеться й мені!

Агроном дає поради:
Як нам сіяць і орати,
Як лани оберігати
Від усяких шкідників,
Бур'янів та ховрахів.

І артільні наші ниви
Непошкоджені зате,
І тому усім на диво
Урожай рясний росте!

Марія Познанська

ДОРОГА ЗА ХМАРИ

Це — там, високо в горах, у царстві скель і могутніх правічних лісів...

На кам'янистому схилі, в зеленій гушавині дерев, ледь видніється лісничова хата з гнучкою радіощоглою на ній. Від хати по крутизні в'ється стежечка вниз до потоку. Щоранку спускається нею босоніж чорняве смугле дівчатко років десяти. Тримаючи глека в руці, легко стрибає з брили на брилу, озираючи вранішній світ дикувато-ясними оченятами, усміхаючись назустріч горам, небу і сонцю.

Це — Нателла, юна лісничова господиня.

Поблискує глек в загорілій худенькій руці, шерхоче під ногами теплий приємний камінь...

Шумить, вирує внизу потік. Скільки пам'ятає себе Нателла, все вона чує цей шум. Ласкавий, милозвучний, мов коліскова пісня, він її заколисує вечорами, і він же першим будить

Нателлу вранці, м'яко вплітаючись в розкіш дитячих снів, у ту солодку ранкову напівдрімоту, коли не одразу його і впізнаєш: чи то потік, чи, може, дощ шумить за вікном...

Чим ближче потік, тим гучніше, майже з видзвоном, вишумовує він з-поміж каміння дівчинці назустріч, ніби збадьорений її приходом, ніби радий погомоніти з нею.

— Здрастуй, потічку!

І потік усміхається їй мигтінням в'юнкої течії та білосніжною кучугурою шумовиння, що росте і росте у вирі під водопадом.

Вилискують брили, оброслі зеленим бархатом водяних мохів, розпускається лілейнобілим шумовинням потік, виграючи на сонці... Знає він, що зранку любить Нателла побавитися з ним. Ось вона, присівши на камені, опустить руку в джерельно чисту холодну течію, поніжить трохи її, потім умиється, пригорщами хлюпаючи гірську лоскотливу воду собі в обличчя, а тоді вже сяде погрітись на камені, старанно заплітаючи свої вогкенькі блискучі кіски.

Невтомний потік цілий ранок гомонітиме з нею, бо кому ж тут іншому з нею гомоніти під час її довгих літніх канікул? Татко ще до схід сонця пішов у обхід, бродить десь зараз по кряжах, під самим небом, з рушницею на плечі... В його відсутність Нателла стає тут повновладною хазяйкою всього: і рубленої хати, і світлого потоку, і вкритих лісами гір, що звідусіль обступають котловину. Сама-самісінька на всю величезну котловину, в якій могло б розміститись чимале містечко. Але Нателлі не страшно, вона вже звикла. Кожен кущик тут їй знайомий, кожен струмок дзюркотить із-під скелі привітно... Багато струмків дзюркоче по тінявих ущелинах, що сходяться до котловини, і всі дзюркочуть по-різному, і воду кожного з них Нателла вгадає на смак.

Всю численну сім'ю струмків вбирає в себе оцей могутній

бурхливий потік, що мчить з висока, десь із-за хмар. Нателлі там ще не доводилось бувати, хоча хмари для неї не такі вже далекі й недосяжні, якими вони здаються дітям долин та підгірських селищ. Життя хмар проходить на очах у Нателли, вони кочують майже нарівні з хатиною лісника. В дощові дні хмари димують над самою котловиною, зависаючи вогкими сивими пасмами на вершинах сусідніх скель, чіпляючись за верхи сосон на найближчому перевалі. Нещадно скубують, шматують їх там вітри, що завжди ходять верхами, не засягаючи в котловину.

— Татку, поведи мене вище, на перевал, — не раз уже просила Нателла. — Я хочу зблизька побачити оті місця, де б'ються хмари з вітрами...

І татко обіцяє згодом прорубати стежку на перевал і повести її туди. А поки що в час негоди Нателлі доводиться сидіти нишком у своїй хатині, де опівдні уже стає темно від густих хмар, що пропливають за вікном, і де від ударів грому здригаються рублені стіни, всуціль обвішані випиляними дисками — взірцями дерев підвладного татові лісництва. Ревуть, б'ються в горах різні стихії, стугоняють над Нателлою вікові дерева, і з острахом тягнеться до столу дитяча рука, щоб вимкнути приймач, переповнений шумом, тріском та свистом — відгулами страшного побоїща, що бушує десь зовсім поруч, на перевалі.

Дороги звідси на перевал нема. Звідси взагалі нікуди немає доріг, є лише вузька, ледь помітна стежечка понад потоком униз, в далеку долину, де живуть дядя Леван та тьотя Етері. Під час навчання в школі Нателла живе там, у дяді Левана, а до татка їздить тільки в гості — верхи на коні або на ішаку. Бо тільки так — верхом — можна добутися сюди, в лісникове підхмар'я. Щоб спуститися в долину, треба день, а щоб піднятися звідти, треба і два. Звісно, машиною було б

набагато швидше, але яка це машина пройде в гори козиною тропкою, вузьким карнизом понад урвищами, де навіть ішаком їхати небезпечно?

Рідко бувають тут люди. З'явиться часом нав'ючений дядя Леван, забреде хто-небудь з мисливців або пройдуть незнайомі юнаки, виміряючи гори якимись дивовижними інструментами... Минулого літа забрались сюди навіть столичні піонери — юні натуралісти з рюкзаками за плечима, з палицями в руках. Вони збирали в горах взірці мінералів та рідкісні лікарські рослини, і Нателла охоче допомагала їм у цьому.

Потім одного разу біля потоку розкинули зелену палатку геологи. Ці затримались тут найдовше. Старшою серед геологів була Ніна Федорівна, з нею Нателла швидко здружилася, навіть спала разом з нею в палатці. Ніну Федорівну найбільше цікавили гірські джерела, і юна лісничиха з радістю водила її від джерела до джерела, гостинно показуючи їй своє гірське хазяйство. Особливо сподобалось геологам Оленяче джерело. Вже збираючись у долину, Ніна Федорівна набрала з нього води повну пляшку, оклеїла її етикеткою і вклала в рюкзак, ніби якийсь скарб.

Всі в долину — і піонери з колекціями, і геологи з пробами... Часто їх згадує Нателла. Може, прийдуть і цього літа, може, пробираються уже десь стежечкою понад потоком? Але ніхто не йде, не чути людських голосів... Лише потік шумить своїм рівним монотонним шумом.

Світить з блакиті сонце, зеленіють гори, джерельною свіжістю дихає вода. Гарно тут, але там, у долині, краще. Оцей потік там розлився рікою, що тече між суцільними колгоспними садами та виноградниками...

На виноградниках зараз веселий гомін, біля річки в цей час галасує малеча... Увечері на вулицях людно, сигналять

машини, в клубі пускають кіно. Якби оце Нателлі хоч маленький літак, вона щосвята літала б туди з татком. Бескеття літакові не перепона, бездоріжжя — не страшне, все небо йому — дорога...

Коли вже надто заскучає Нателла за долинним своїм товариством, за ріднею, вчителями та шкільними подругами,— то подає їм звідси якусь звістку про себе. Різні є способи для цього. Можна пустити на воду паперового кораблика, а якщо немає під рукою паперу, то можна посилати в долину просто живі зелені листи. Добрий потік і в цьому охоче допомагає Нателлі, править їй за листоношу. кине дівча на воду снопик гірської ожини чи рододендрона:

— Пливи!

І течія жваво підхопить, пригорне і радісно помчить униз, неначе вправний моторний гонець... Ні ожина, ні рододендрони не ростуть унизу, на колгоспних плантаціях, і якщо тамтешня дітвора піймає на річці рідкісну гіллячку, то одразу догадається:

— Це — від Нателли!

— Це звідти, з-під хмар!..

Одного ранку Нателлу розбудив віддалений дужий гуркіт, схожий на грім. Але це не могло бути громом, бо небо було чисте, і до того ж прогуркотіло десь унизу, в лунко ошумленій потоком ущелині, а не вище, за перевалом, де все літо живуть громи.

Що б це могло бути?

Вихопившись на найближчу скелю, Нателла стала зірко дивитися вниз. Ні хмари ніде, ні диму. Вилюскують гори, спокійно дримають на сонці ліси. Пусто, безлюдно в ущелині. Лише шум потоку порушує споконвічну тишу гір.

Може, то їй почулось? Чи, може, де-небудь обвалилася скеля, підмита потоком?

Але незабаром ще дужчий гуркіт розкогився вниз, в міжгір'ї.

— Татку! — тривожно обернулася Нателла до батька, зачувши знайоме його насвистування десь угорі. — Ти чуєш, татку? Загриміло, неначе грім!

Татко вийшов із-за дерев у своєму гірському капелосі, в чорній розстебнутій гімнастсьорці, з рушницею на плечі. Втомле-

ний після обходу, повільно спускається по камінню, усміхаючись до Нателли спітнілим, защетиненим, кілька днів не голеним обличчям.

— Тебе налякав той гуркіт, Нателло?

— Я не злякалась, а тільки дивно... І небо чисте, і грім гуркоче...

— То хороший грім, донечко... То каміння рвуть, дорогу будують.

Будують дорогу! Нателла радісно заплескала в долоні, кинулась батькові в обійми.

— Справжню, широку, татку? І аж сюди ходитимуть машини?

— І сюди, і вище, за перевал... Тоді вже я зможу показати тобі, де вітри воюють із хмарами...

— А що там далі, за перевалом?

— За перевалом іще перевал... Набагато вищий за наш... А далі знову долини й міста.

Незнайомі долини і міста... І туди Нателлі теж буде відкрита дорога... Як це чудово!

Хоч би дужче, хоч би частіше гриміло!

...З кожним днем гуркіт ставав гулкішим, розкочувався в горах переможною могутньою луною. Кожен новий вибух Нателла зустрічала з завмиранням серця: ще ближче дорога!

І ось, нарешті, наступило довгождане свято: в котловині з'явилися й самі будівники. Були вони всі молоді, загорілі, густо запорошені сірою кам'янистою пилюкою подоланих скель. Схожими були на справжніх фронтових бійців, хоча в руках у них були замість автоматів різні різні гуркотливі потужні машини.

Всюди стало одразу гомінко, весело, людно, — здавалося юнаки всієї країни будують Нателлі дорогу.

Увечері будівники напнули біля потоку намети і, поскидавши свої пропітнілі сорочки, на яких білими розводами повиступала сіль, — заходилися вмиватись. Нателла, чим тільки могла, допомагала їм. Розшарівшись, показувала, з якого каменя зручніше буде вмиватись, похапцем збирала паліччя для вогнища, водила кухарів з відрами до своїх джерел:

— Оцієї наточить... Оце найсмачніша!

Потім, радісна, збуджена, сиділа в колі будівників біля багаття, і з нею вів розмову літній білобровий інженер-дорожник.

— А тепер розкажи нам, Нателло,— усміхаючись, говорив інженер, — як ти відкрила Оленяче джерело?

Дівча зайшлося густим рум'янцем.

— Хіба то я... Олень сам відкрив його, а я лише помітила. Він, видно, хворий був, той олень, а може, поранений, бо коли ми вперше зустрілися з ним біля джерела, то він аж спотикався і навіть втекти б не міг...

— І ти його не зачепила?

— Нащо чіпати... Мені жалко було його... Йому ж боліло... А згодом він, мабуть, уже звик до мене, перестав полохатись. Часто спускався з гір просто до свого джерела і пив, пив... Я догадалась, що він лікує себе тією водою, бо іншої не п'є, а все одну...

— І вилікувався?

— Мабуть... Бо що день ставав прудкішим, і коли я востаннє зустріла його, то він уже майнув у гори, мов вітер!

— А знаєш, дівчино, як тепер буде зватись ця вода?

— А як?

— «Нателла».

— Чому... «Нателла»?

— Твоїм іменем геологи назвали... Адже ти першою відкрила джерело, показала їм оленячу воду... Може б, дочко, ще й дороги сюди не було, якби не оце твоє відкриття... А тепер ось виросте тут незабаром завод мінеральних вод, і піде «Нателла» по всій країні!..

Аж ніяково, аж страшнувато стало Нателлі, що вона своїм маленьким відкриттям якось ніби впливала на долю дороги. Вона навіть не підозривала, що, показуючи геологам світлі, веселі свої струмки, завдасть стільки клопоту оцим незнайомим людям... І в той же час їй було приємно і радісно, що оленяча вода піде тепер по всій країні, несучи людям силу й здоров'я, щоб не вмирали вони такими молодими, якою вмер-

ла її мама... Ледь пам'ятає її Нателла, бачить, ніби крізь хмару... Як жаль, що не знала вона про цілющу оленячу воду, може, врятувала б маму, може, була б вона живою ще й зараз... Хай же буде усім на радість її джерело, хай будуть усі здоровими та прудкими, як той олень...

— Хіба ви тільки сюди, до джерела дорогу будуете? — підкладаючи галуззя у вогонь, запитала з цікавістю Нателла.— Далі хіба вже й не буде?

— Буде й далі, — відповів інженер, в задумі задивившись на гори, крізь які мусила пролягти його траса. — Там теж нас ждуть отакі дівчатка із своїми відкриттями...

— Думаєш, ти вище всіх забралась,— жваво звернувся до Нателли веснянкуватий хлопчина в тубетейці. — Там у нас є такі селища, що й птиця не залітає... Їм-то як бути? Раніше вдовольнялись козиними тропками, а нині широке життя пішло, широких доріг вимагає...

— А повітря, а сонце яке там! — захоплено промовив один з будівників, з виду справжній горець. — Вічно світить! Піонерські табори можна буде відкрити...

— А найголовніше — здравниця. Високогірну здравницю для шахтарів збудуємо...

З захопленням слухала Нателла будівників, все більше розгорялись ясні оченята... Ця дорога уявлялась їй якимось чудом, дорогою щастя. Всім потрібна широка ця дорога, всі її чекають! Колгоспники повезуть по ній плоди своїх садів, від Оленячого джерела будуть у всі кінці грузовиками відправляти цілющу воду «Нателлу», а десь там, у захмарній високості, в краю вічного сонця, виросте високогірна шахтарська здравниця...

— А як назвете здравницю?

Будівники весело переглянулись.

— «Храм сонця»... Подобається?

Нателла сором'язливо посміхнулась:

— Храм сонця... Гарно.

Помовчавши трохи, запитала:

— Татко казав, що там, далеко за перевалами, знову долини й міста.

— Квітучі долини й білі приморські міста... І коли ти виростеш, Нателло, то поїдеш туди нашою трасою вчитися в інститут. Згадаєш тоді нас?

Задумалось дівча.

— Згадаю...

Вечірній туман засивів над потоком, сутінки густішали по ущелинах.

Незабаром до вогнища прийшов татко, підтягнутий, причепурений, у начищених фронтових медалях, з бурдюком вина під пахвою. Для татка прихід довгожданих будівників був особливо значною подією. Він ніби знову відчув себе солдатом, опинився в знайомому, рідному середовищі. І хоча, окрім смуглявих, чорнявих горців, були тут і русяві, і зовсім біляві юнаки, і хоча у вимові багатьох, у їхніх жартах і навіть у сміхові чулося, що далеко не всі вони виростали в горах, але коли заходила мова про Сталінград або про Український чи Білоруський fronti, то всі вони чудово розумілися між собою.

Вечеряли біля вогнища всі разом. Повний місяць вплив над перевалом і освітив котловину спокійним величавим сяйвом. Гігантські тіні таємничо затиснулись в ущелині, над водою засріблвся туман; зблищало громаддя машин на дорозі, заграли скелі до місяця скалками мінералів.

Палахкотіло вогнище; вечірньою свіжістю тягло від потоку.

— Місяць який тут, у горах, чистий,— замріяно промовив інженер, злігши на гранітну брилу. — Звідси ясно бачиш, що

місяць — це куля, мертва планета... І ніби зовсім до нього недалеко...

Добродушний велетень-механік у комбінезоні, допивши келих, весело махнув ним угору:

— Жаль, нічого на дні не зосталося: до самого світила дохлюпнув би!

І, передавши келиха сусідові, механік могутнім баритоном зтяг незнайому для Нателли пісню, що, хоч і була незнайомою, проте, підхоплена багатьма голосами, росла вже в цьому колі, як рідна, легко і вільно входячи в дитяче відкрите серце. Схвильована, заслухалась Нателла, забуваючи про все...

Розлого, широко ллється пісенна ріка, єднаючись з мелодійним рокотом потоку. Причаїлися гори, повиті місячним сяйвом, заморожені красою роздольних, ніколи не бачених степів, що зримо виростили з пісні.

Потім чиясь дужа, схожа на таткову, рука ласкаво погладила Нателлу, і дівчинка почула над собою лагідний, задумливий голос, що звертався до татка незвично, по-фронтальному:

— Хороша в тебе донька, товаришу старшина... В мене дома теж така, ясноока, моторна... Листа вчора одержав...

— Єдина моя хазяйка, — з журливою гордістю відповів татко. — Тільки скучає тут сама, довгими здаються канікули...

— Тепер не скучатиме... Щодня можна буде їздити в долину. Хочеш, Нателло, машиною прокатаємо тебе завтра по новій дорозі?

Нателла, прояснівши, глянула на татка: чи дозволить?

— А чого ж: поїдь, провідай дядю Левана...

Машиною по новій дорозі!.. І ще чарівнішими стали для неї після цього пісні біля вогнища, і гори, повиті сяйвом, і крем'янистий свіжий блиск траси, що, звиваючись карнизом, зникла десь унизу, в таємничій імлі межигір'я...

Поїхала Нателла в гості на день та й мусила залишитись у долині надовго. Не пустила її тьотя Етері: в горах розбушувались грози, зайшли страшні о цій порі літа зливи. Розбухлий, сердитий потік, ревучи, гнав звідти в долину важку каламуть і вивернуті з корінням дерева. День за днем клубилися над горами хмари, кресали блискавиці і дрижали в долинах шибки від гуркоту гоготливих гірських громів. Лише коли тучі розсіялись і знову виглянуло сонце, дядя Леван вивів Нателлу на шлях і посадив у попутну машину будівників траси.

Шофер був знайомий, зустрів Нателлу привітно, і дівчина незабаром дізналася від нього про всі гірські новини.

— Татко твій живий і здоровий, він не такі грози бачив, — весело розповідав шофер, — а дорогу місцями було таки понівечило... Каміння накидало, місток на повороті збило... Ну, тепер порядок відновлено.

Нателла вже й сама бачила, що тут робилося. Там, де потік вужчав, на водопадах громадився страшний бурелом, гори пообпливали на дорогу мулом та камінням. Довгов'язий шофер раз у раз, зіскочивши з машини, весело брався перевертати гостре, що нападало під час зливи, каміння, скидаючи його з дороги в провалля.

— А як же ви там рятувались від зливи? — дивувалось дівча. — В наметах пересиджували?

— Ні, дівчино, ми не дуже цей час сиділи, — загадково посміхався шофер. — Та ось ти сама переконаєшся...

І, доїхавши до місця, Нателла переконалася: жодного намету не було над потоком, не було в котловині машин, не було й будівників. Готова, вже викінчена дорога, обігнувши скелю, зникала десь у горах за перевалом, до блиску викупаним зливами, повитим на верхах серпанками розсіяних хмар.

— Бувайте здорові, громадянку, — відкриваючи дверцята кабіни, жартівливо промовив шофер. — Ваш квиток до цієї зупинки.

— А... а де ж... усі ваші?

— Ми вже там, — махнув шофер рукою вгору, за пере-

вал. — Привіт велиш передати? Наші тебе там часто згадують, послання збираються посилати...

Нателла розгублено стояла з корзинкою обіч дороги, радісна і засмучена. Нема нікого. Уже десь там, високо-високо... Якби могла догукнути до них, передати їм свою любов, свою щирю подяку за оцю чудову дорогу, що вони залишили їй в подарунок.

— Передайте привіт, — промовила тихо, схвильовано. — Усім гарячий привіт... І хай напишуть...

— Обов'язково, — сяйнув усмішкою шофер. — Адресу ми знаємо.

Важко рушила машина, зникла за поворотом. Зосталися тільки гори, святково зелені після злив, та небо незвичайної, рідкісної синяви, та свіжо вирубана попід скелями траса.

День за днем потекло життя. Але дивно тепер почувала себе лісничова донька. Гори ніби розступилися, світ ніби пошишав. Не шум потоку, а сирени машин будили її вранці.

З могутнім будівничим гуркотом тепер пов'язувались усі найкращі мрії Нателли. Гуркіт перемістився: то гуркотіло все нижче лісничової оселі, а тепер гриміло усе далі в горах, усе вище. Вже й там рвали скелі.

Не забули будівники про юну свою товаришку. Не раз, коли Нателла вмивалася вранці над потоком, течія приносила їй привіти звідтіля, із-за хмар... Чудесні були це привіти! Несло то гілку рододендрона, то цупкий вінок із якихось дивовижних трав та альпійських квітів, досі не бачених нею, таких, що цвітуть лише там, високо в горах, нарівні з вічно сяючими сніговими верховинами.

Олесь Гончар

ПРО ДОНБАС

В стороні радянській нині
ми — господарі єдині.
Гордо кажем ти і я:
— Мій Донбас.
— Москва моя.

Ми невтомно будували
шахти,
школи
і вокзали.
Розкривали таємниці
надрів нашої землі.
Прокладали залізниці
від Донбасу до столиці,
де сузір'я на Кремлі...

Вільна, радісна людина —
За цеглиною цеглина
світлі зводила міста.

Вже не та моя країна
і Донеччина — не та.

Як не житиме людина
без повітря і води, —
так без палива країна
не могла б водить невпишно
кораблі і поїзди.

Скільки сили у вугіллі —
не злічу і на дозвіллі.

Йдуть по вулиці трамваї,
і до самої зорі
не згасають в нашім краї
електричні ліхтарі.

На заводах Батьківщини
рівно дихають машини.

Ешелони мчать у путь.
Кораблі в морях пливуть.

У печах залізні руди
закипають, як бурун,
і в ковші зливають люди
білий, огнений чавун.

Взимку тепло в кожному класі
Нашій любій дітворі...

Ось для чого на Донбасі
є невтомні шахтарі,
що роботою своєю
прокладають шлях в імлі.
Чорний камінь під землею —
Світлий промінь на землі.

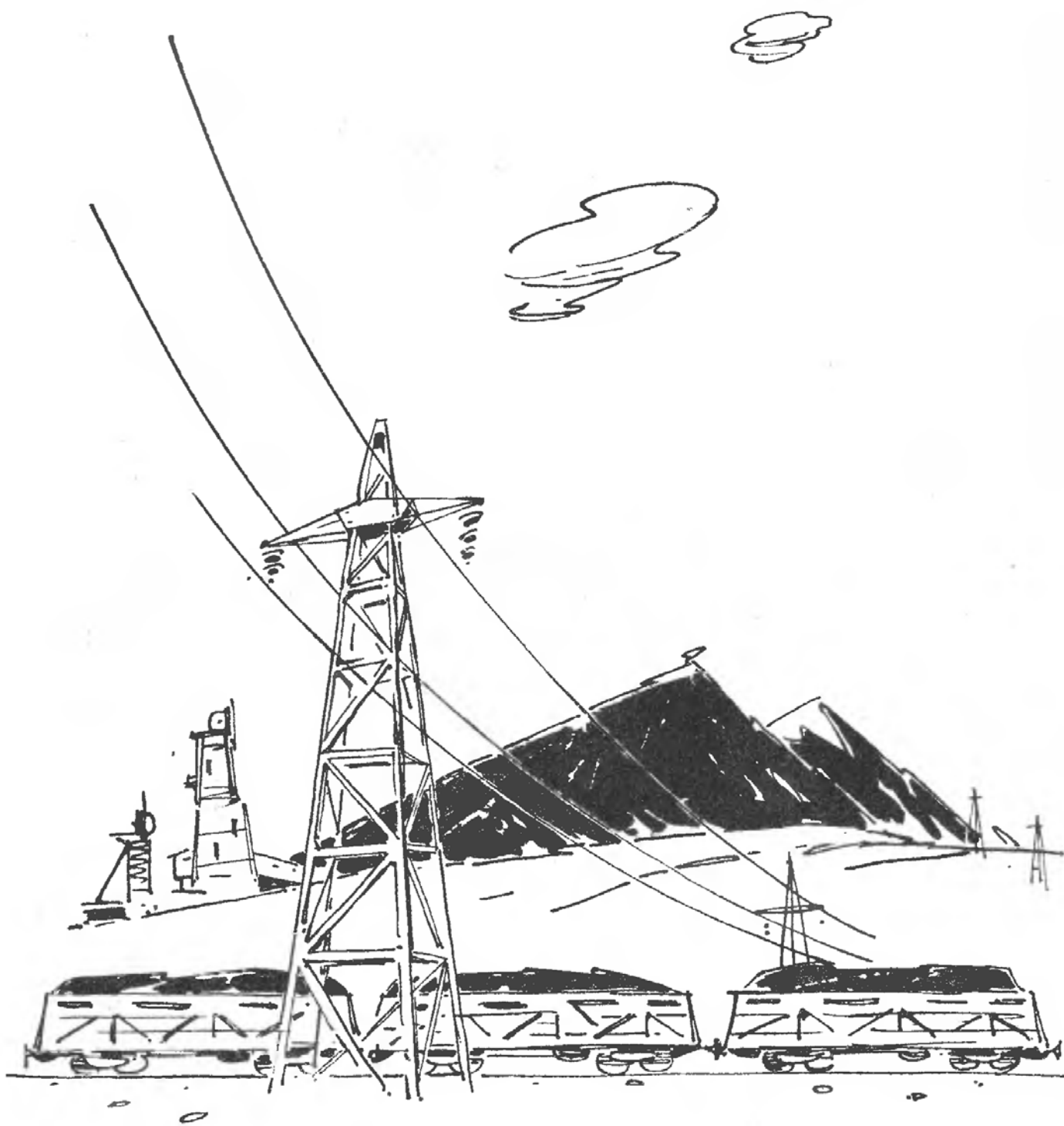
Що знаходять у вугіллі
трудівничі руки вмілі?..

...Запашним, як сіно, милом
щоки вранці миєш ти,
фіолетовим чорнилом
пишеш вправи і листи...

...Трудівничі руки вмілі
все знаходять у вугіллі:
і чудову речовину,
що розквітчує тканину,
і кристали сахарину,
і духи,
і лак,
і газ...

Ти — скарбниця, мій Донбас!

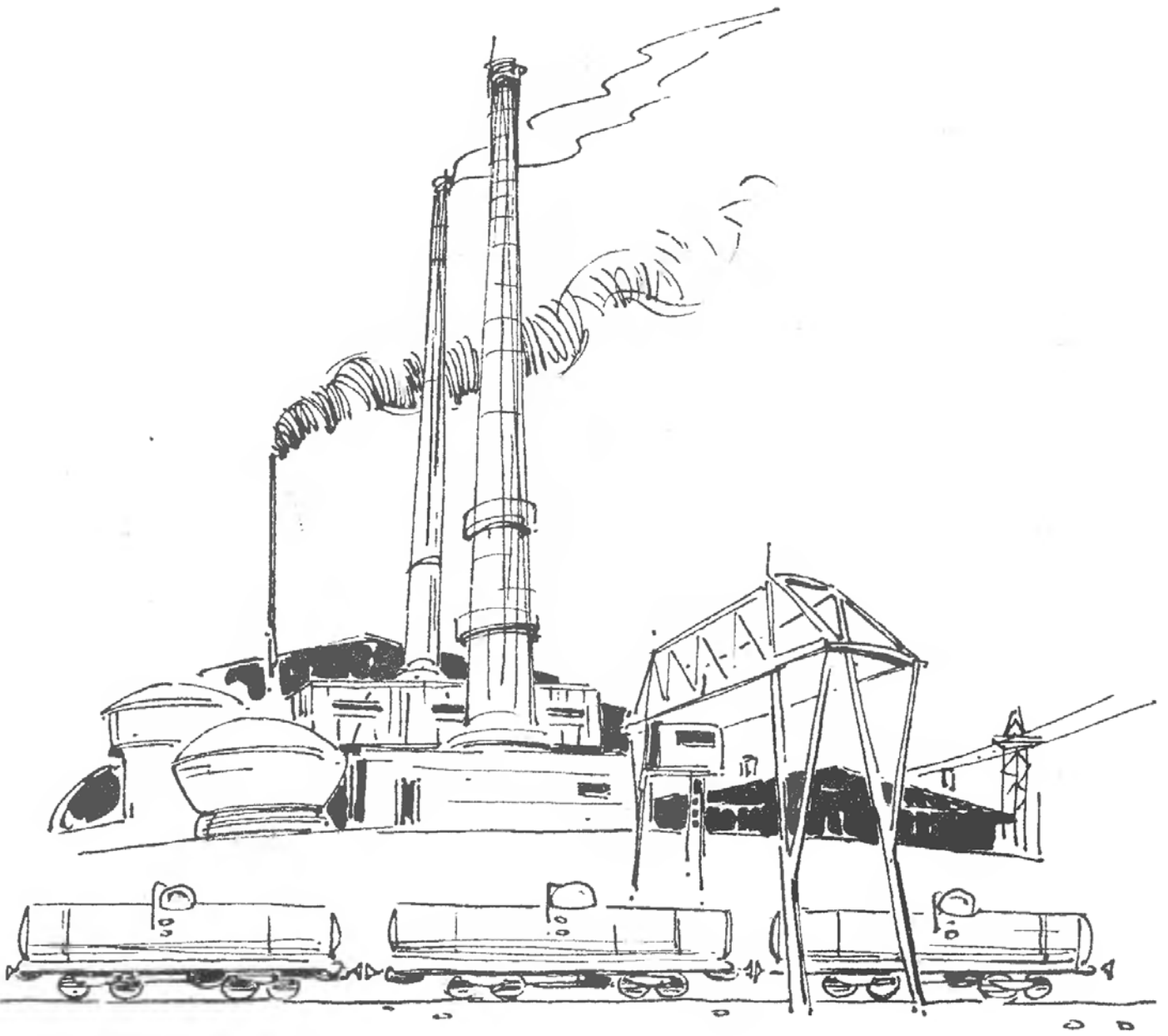

ВІКОНА ЄМО ПІДА

На землі твоїй широкій
і в землі твоїй глибокій
не злічити всіх щедрот, —
ні роками,
ні віками
роботящими руками
їх не вичерпа народ.

І срібло,
і мідь,
і сталі
є в донецькій стороні:
чи на тракторні деталі,
чи на танки і медалі,
чи на прилади шкільні.

Ми дали міцні колеса —
є турбіна Дніпрогеса.

Ми дали нові цеглини
у містах зросли хатини.

Ми дали сипучу соду —
ви п'єте шипучу воду.

Ми дали чудове скло —
в вікна сонечко ввійшло.

Нам і силу, і багатство
надає велике братство.

* *
*

Поїзд мчить, неначе птиця,
і ковтає далину.

Десь позаду вже столиця,
а попереду зірниця
розтинає млу нічну.
Ми — в Донбасі трудовому,
в нездоланній стороні,
де сіяють по-новому
рідні штерівські вогні ¹.

...Відійшли війна і горе, —
в небо, чисте і прозоре,
ти знялася, вільна зоре,
з каски нашого бійця.
І гориш, гориш над нами
у відродженім краю,
осяваючи вогнями
землю радісну мою...

Крізь глибокі верстви глею,
у нову звитяжну путь
машиністи під землею
грізні врубівки ведуть.

¹. Штерівська електростанція в Донбасі.

І, врізаючись у лаву,
наче землю оре плуг,
звелича гірничу справу
наш радянський диво-струг¹—
шахтаря могутній друг.

Він такі шари долає
і дає по стільки норм,
що, бува, неvistачає
для вантаження платформ.

Більше палива рубай нам,
щоб вогонь печей не згас!
На Донбасі життєдайнім
і машина є «Донбас»—
та, що вугільним комбайном
називається у нас,
що рубає,
і збирає,
і складає водночас.

Всім на подив
ці машини —
дар заводів
Батьківщини.

В дні роботи племінної
народилися нові,
ще не бачені герої,
переможці трудові.

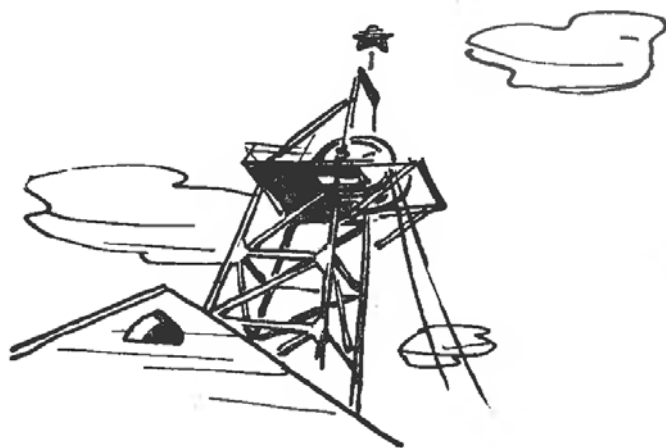
¹ Струг — машина для видобування вугілля.

Як зоря ясна ранкова,
запалала й не згоря
добра слава гірникова,
мужня слава шахтаря.

І гримить вона усюди
в цей великий, світлий час,
і радіють наші люди:
— Будь здоров!
— Живи, Донбас!

Микола Упеник

Запитайте у Карпатах,
Хто не знає мого тата?
Скажуть в кожному селі
І великі, і малі:
— Ви про Гриця
Кам'яницю?
Як же, знаємо! Це наш
Найсмільший бокораш¹.
Зо три тисячі плотів
Він по Тисі вже провів.
Ще й до того між людьми
Знаменитий він дітьми, —
Дев'ять хлопців, як орлів,
Виростить зумів!

А десятий в татка — я,
Не орел ще — так орля!

Володимир Ладизець

¹ Бокораш — плотогін.

ВАСИЛЕВІ ГАЛЧЕНЯТА

1

У великому місті, на широкій вулиці, був пустир. Високий жовтий паркан, підпертий дрючками, а заглянь у щілину між розсохлими дошками — побачиш бугристі двір, старі кособокі сараї та між кілками мотузки, — на них простині й сорочки сохнуть.

Уздовж вулиці — звалась вона Піонерською — по обидва боки росли клени, тополі, каштани. І навпроти пустиря ріс клен — високий, розложистий.

І от пустирю на Піонерській вулиці настав кінець. Якось серед зими між засніженими буграми й мотузками з білизою з'явилися троє чоловіків з сокирами й молотками. Вони розгородили старий паркан і пішли. А вранці другого дня на пустир в'їхав бульдозер. Заревів мотор, з-під гусениць вирвалося кришиво з льоду та мерзлої землі, і відточений до блис-

ку струг врізався у найбільший бугор, ніби машинка парикмахера у хлопчачу нескірну чуприну

Минув місяць. Посеред пустиря з'явився глибочезний котлован. Його оточили з усіх боків гори каменю й штабелі білої цегли. На дні котлована ще гарчала механічна лопата, раз по раз викидаючи велетенською рукою останні кубометри землі, як прийшли муляри — веселі й гомінливі хлопці та дівчата у сірих ватянках. А коли над містом запахло весною і на Піонерській вулиці з'явилася продавщиця з першими гілочками верби, фундамент будинку на пустирі виглянув з котлована.

Якось муляр Василь Перекотій, синьоокий молодий парубічко, підхопив кельмою розчин з дерев'яного ящика, кинув на викладений ряд, розрівняв його. Точними швидкими рухами припасував камінь до каменя, провів своїм майстерком¹ — вжжик! — кинув у щілини розчину — ляп, ляп!.. І раптом з третім «ляп» під розчин на каменюку впала суха гілочка. Василь глянув угору. На віттях клена, якраз над головою, погойдувалися дві галки. Одна тримала в дзьобі гіллячку і намагалася приладнати її до інших, вплетених у кленове гілля. Друга стежила за роботою, стрибала з гілки на гілку і давала поради короткими лагідними «кар-кра».

— Еге-е, і у вас будівництво! — гукнув муляр.

Він випростався, розпрямив широкі плечі, вдихнув на повні груди повітря і задивився крізь голе віття клена в небо. А небо було таке блакитне і таке нескінченно глибоке, і сонячні промені пронизували й осявали його і робили таким прозорим і чистим! Василь поглянув навкруги і побачив, що на розі продають вербичку, а останній ряд каміння, ним покладений, вже піднісся над землею.

¹ Майстерком мулярів і будівельників називають кельму.

— Гей, друзі! — гукнув муляр товаришам, хлопцям і дівчатам, що поралися оддалік. — Чи чуєте весну?

Товариші поглянули на осяяну сонцем блакить, вдихнули п'яного повітря.

— І справді... Весною пахне!

А Василь скинув з рук шкарубкі брезентові рукавиці, вийшов на вулицю Піонерську, купив одразу півкошика вербових гілочок і роздав їх товаришам. Вербичка була тоненька, ніжна; до коричньової, ніби глянцевої кори приліпилися сірі пухнасті клубочки, схожі на крихітних пташенят.

2

Одного чудового ранку, коли з бруньок на гілках клена виткнулися ніжнозелені зморщені кінчики листя, муляр похилою дошкою, що вгиналася й пружинила під його ходом, піднявся на стіну. Він весело помахав рукою сонцю, що саме послало йому з-за дахів свій вранішній привіт, широким рухом скинув з плечей піджак, як раптом над самою головою затріпотіли крила — поруч, аж війнуло в обличчя. Василь звів очі вгору — і від подиву присвиснув.

Не більше як за метр від себе, в розвилині кленових гілок, він побачив гніздо. Це було те саме гніздо, яке муляр примітив у перший день весни. Але тоді воно було аж ген високо, а зараз — ось, рукою дістань. Так близько, що Василь розгледів кожну пір'їну у чорному хвості, який стирчав з гнізда. І друга галка була тут. Вона погойдувалась на гілці і, вся напружившись, зловісно розчепіривши крила, вп'ялася очима в людину — ось кинеться! Це вона й шугонула над самою його головою, коли він, розмахнувшись піджаком, ледве не зачепив гнізда. «От так штука!» подумав муляр.

Він простяг руку з кельмою і постукав по гілці. Галка від-

чайдушно закаркала, засичала, зірвалася з місця, але одразу вчепилася лапами за сусідню гілку, розгойдуючи її й скиглячи. Тоді чорний хвіст зник у гнізді, а з протилежного боку визирнув дзьоб, потім голова. Галка-мати перескочила на гілляку поруч гнізда, схилила вбік голову і втупила в людину блискуче чорне око: мовляв, що за проява? І в ту ж мить муляр почув у гнізді тихе багатоголосе попискування.

— От так штука! — вже вголос промовив Василь.

Він стояв, опустивши руку з кельмою, і дивився на двох галок. А дві галки дивилися на нього. А з гнізда лунав слабенький писк. І коли Василь глянув на ряди цегли у себе під ногами, то одразу зрозумів, що не більше як за тиждень стіна підніметься до гнізда, упреться просто в нього і доведеться... доведеться відрубати гілку.

— Гей, ударнику! — пролунав унизу дзвінкий дівочий голос. — Ти що, вирішив сьогодні відпочити?

Це гукнула в'їдлива й сміхотлива Галина, молодий бригадир. Василь ніколи не гаяв жодної хвилини, так що йому ледве встигали цеглу підносити.

«А й справді, — подумав муляр, — чого це я огинаюся? Подумаєш, якісь галченята!»

Він підхопив розчину — ляп-ляп, вжик! Ляп, вжик-вжик! Цеглину до цеглини, цеглину до цеглини — готовий ряд. Майстерок так і миготить, тільки сонячні зайчики од блискучого леза пострибують.

Цеглина до цеглини — ще один ряд готовий. А думки Василеві все ніяк не відвернуться од гнізда. Та й не диво. Обидві галки, батько й мати, мов навіжені: шугають навколо муляра, скиглять. Галка-мати була спершу спокійна, а то так розходилася, що гілки почала дзьобом ламати. Крутиться на гілці взад-уперед, горлає і від безсилої люті кленові гіллячки обламує й додолу жбурляє. А то спересердя ухопить надто товсту

деревинячку, викручує її, вигинає — а вломити не може; і тоді вже зовсім знавісніло репетує.

Працює муляр, поглядає на птахів — і чомусь не смішна йому їхня безсила тривога. Чи не тому, що писк у гнізді стає все жалібнішим? Адже загинуть пташенята! І тепло материнське їм потрібне, бо ще холоднувато, і їсти треба. А наполохані батьки до гнізда не летять. Зникла була одна галка, невдовзі повернулася з довгим черв'яком у дзьобі. Літала, стрибала, прицілялася — та так і не наважилась, відправила черв'яка собі у воло, до інших запасів.

«Як це я їх раніше не помічав? — думав Василь. — Поводилися вони спокійно. Чому тільки сьогодні так сполошилися?»

Зрештою, муляр зрозумів, чому. Адже й він сам не відчував, що наближається до гнізда, бо підіймався поступово, день за днем. І птахи не помічали, що стінка росте, аж поки людина не опинилася поруч і необережним рухом мало не збила гнізда.

Василь клав каміння, аж поки писк у гнізді почав якось дивно слабнути. Тоді він не витримав, кинув майстерок і спустився вниз.

— Ти чого? — здивувалася бригадир Галина.

— Пити схотілось.

Він пив довго і все поглядавав угору.

Галки не одразу кинулися до гнізда. Але ось одна сіла на край, потім друга. Писк стало чутно навіть унизу: зголоднілі пташенята жадібно спустошували вола батьків. Василь дочекався, поки галка-мати вмостилася в гнізді, і обережно піднявся на своє робоче місце. Він клав цеглину до цеглини, намагаючись не вжикати надто голосно, і все позирав на нерухомий хвіст у себе над головою. Друга галка вже не горлала, тільки сторожко спостерігала за муляром з самої верхівки клена.

Разів з десять протягом дня спускався муляр униз, дивуючи своїх друзів і бригадира Галину. Він вичікував, поки галки нагодують дітей, замінять одна одну в гнізді, — і знову брався за майстерок.

Коли закінчувалася зміна, гніздо було так низько над головою, що доводилося пригинатись. І все так само стирчав з гнізда чорний хвіст.

3

Другого ранку Василь розповів про свою нову турботу бригадиру Галині.

— Нумо, ходім глянемо, — рішуче сказала дівчина й побігла похилою дошкою вгору.

Коли піднялися на стіну, Василь промовив стиха:

— Не шуми дуже. А то вилетить з гнізда — мені тоді доведеться спускатися, чекати, поки знову всядеться.

Галя з цікавістю роздивлялася гніздо з усіх боків, мало не

торкалася рукою нерухомого хвоста. Другої галки на той час не було — мабуть, подалася по сніданок. Як раптом вона з'явилася і, угледівши людей, з остраху загорлала. В ту ж мить

галка-мати шугонула з гнізда, так що Галя трохи не впала з несподіванки. І почався вчорашній гармидер: галки літали, стрибали, лементували, люто ламали гіллячки, а в гнізді пищали пташенята.

Галина глянула на ряди цегли під ногами і так само, як учора Василь, зрозуміла, що стінка повинна зруйнувати гніздо. І так само сказала:

— От так штука!

Тимчасом робітники помітили, чим зайняті Галина й Василь. На стіні біля гнізда скупчилися мало не всі, хто був на будові.

А галки зовсім захрипли від тривоги й крику. Вони вже не стрибали, не шугали над головами, а вчепилися лапами у віття на самій верхівці дерева і тільки роззявляли роти, наче в страшенну спеку.

Галина зазирнула в гніздо. Серед прутиків і ганчір'я, на м'якій пуховій постелі лежало п'ятеро галченят. Вони були зовсім голі, тільки на маківках стирчали рідкі пушинки. На тоненьких шийках тяглися до людей великі круглі голови, безсило похитувалися, роззявляючи плескати дзьоби, оточені жовтими заїдами.

— Ти бач, їсти просять, — сказав шофер, що покинув свій самоскид і теж виліз сюди. — Ось тут у мене ковбаси шматочок є.

Він дістав загорнутий у газету сніданок, але Василь зупинив його руку.

— Не треба. Може, їм ковбаса шкідлива, ще потруяться.

Він помітив між гіллячками гнізда тоненьку коричньову лозинку з висохлими пухнатими бруньками. Мабуть, то була одна з вербових гілочок, що муляр роздавав друзям у той весняний день. Чомусь від цієї згадки Василь відчув до безпомічних пташенят ще більше співчуття.

Цілісінький день на будові тільки й розмов було про Василевих галченят. Всі давали поради.

— Гей, Василю! — гукав сусід-муляр. — На отій гілляці, що вбік росте, кошика повісимо і туди їх перенесем!

Але знизу хтось відповідав, що галки не годуватимуть дітей, якщо їх забрати з гнізда.

— Василю-у наду-унав! — кричав зопалу шофер, що привіз самоскидом чергову порцію цегли. — Давай гілку відпиляємо і разом з гніздом он до того дерева причепимо!

І це відхилили.

А Василь клав цеглу ряд за рядом, і стіна все росла й росла.

4

І він придумав вихід.

На другий день Василь приніс з собою на будову товстелезного дрюка з рогачем на кінці. Того ранку галки годували дітвору, сидячи на цеглині поруч гнізда.

Допомагали муляреві усі гуртом. Керувала «операцією» Галя. А операція, власне, була не складна. Рогачем уперлися в гілку, обережно відхилили її трохи вбік і обіперли другий кінець дрюка в цегляну кладку. Тепер гніздо опинилося не менше як за півметра від стіни.

Весна була в розпалі, вона непомітно вливалася в літо. Серед колишнього пустиря на Піонерській вулиці вже стояв будинок. Правда, зведено було поки що тільки чотири поверхи, лишалося ще два, — але кожний, хто поглядав на нього, говорив:

— Гарний дім буде!

Будинок прикрасився кумачевою стрічкою, що перерізала всю стіну на рівні другого поверху. На ній біліли великі літери:

ТУТ В УСІХ СТА КВАРТИРАХ НА ЖОВТНЕВІ СВЯТА БУДЕ НОВОСІЛЛЯ!

Муляри зводили п'ятий поверх, а вже внизу теслярі настигали підлоги, склярі вставляли шибки.

Не відставав від інших і наш Василь, хоч галченята, правду кажучи, і заважали.

Перші дні, поки Василь був близько від гнізда, він, щоб заощадити час і не бігти щогодини вниз, сам підгодовував пташенят. Зранку накопував у кутку на пустирі повну консервну банку дощових черв'яків і потім видавав їх по черзі галченятам. Вони жадібно підставляли роззявлені роти, і треба було тільки запам'ятати, кого вже нагодував, а кого ні. Найбільше піклувався муляр про одне галченя, найслабше. Воно ледве піднімало голівку на тоненькій шиї, брати й сестри відштовхували його. Пташеня навіть не пищало, а тільки жалібно й благально, як здавалося Василеві, дивилося на нього.

Муляр щоразу видавав йому добавку. Потім гніздо залишилося внизу, і Василь щоранку, піднявшись на своє робоче місце, зазірав туди й гукав:

— Гей, пташенята, як спалося?

І до нього тяглися роззявлені дзьобики, долинав писк. Тоді муляр відшукував очима галок-батьків серед зелені кленового листя і кричав їм:

— Ну, старики, задоволені потомством?

І траплялося, галки відповідали йому доброзичливим «кар-кра-а!»

Галки вже не скаженіли, не галасували. Вони не могли, правда, перебороти в собі страх, щоб летіти з їжею до гнізда, коли поруч нього є людина, але звикли, що для них відведено певний час. Вони терпляче сиділи десь поблизу і поглядали на людину. Як тільки Василева голова зникала за муром, галки прожогом кидалися до гнізда, і там зчинявся страшний лемент.

Росли галченята швидко. Спершу вони вкрилися сірим пухом, потім на крильцях з'явилися пір'їни. В гнізді стало тісно. Якось одне галченя — якраз найслабше, Василів улюбленець — випало, і муляреві довелося прожогом бігти вниз, рятувати його. Молоді птахи все частіше розчепірювали крила і намагалися злетіти.

А наш муляр у цей час вже клав останні ряди цегли в останній поверх.

Виблискує на сонці, пускає зайчики майстерок. Вж-жик, ляп-ляп! Цеглину до цеглини, — стук-стук! Ляп, вж-жик! Ще цеглину. Муляр з розгону підхопив розчину, замірився, — і побачив, що роботу скінчено. Він посміхнувся, скинув з кельми розчин назад у ящик, постукав ручкою по останній цеглині: стук-стук-стук... Потім глянув, — і в п'яти кроках від себе, на щойно вмурованих цеглинах, побачив галченя. Скуйовджене, жовтороте, воно з цікавістю розглядало людину.

— О! Ти звідки тут узялося? — здивувався Василь.

Він перегнувся через стінку і глянув униз. В гнізді було порожньо. А десь в зеленій гущавині клена один з п'яти його вихованців вимогливо горланив і давився власним криком — видно, одержував чергову порцію їжі.

— От так штука! — промовив Василь точнісінько так, як колись навесні. — Значить, відросли крильця?

І він зробив крок до галченяти. Галченя стрибнуло на самий край муру, присіло, незграбно розчепірило крильця, смішно каркнуло і — полетіло. В ту ж мить знизу, із кленової зелені, вигулькнула стара галка, щось по-своєму гукнула і зникла разом з галченням серед гілля.

Василь випростався на стіні. З вершини будинку далеко було видно. Дахи, вулиці, зелень дерев, ген під сонцем — смуга річки, за річкою — труби великого заводу.

— Агов, товариші! — гукнув муляр на повні груди до своїх друзів. — Здається, упорались?

Друзі-муляри підняли над головами свої блискучі майстерки і дружно відповіли:

— Остання цеглина!

І поки вони клали свої останні цеглини, Василь прислухався, як унизу, в кленовій гущавині, перегукуються молоді галки.

5

А напередодні Жовтневих свят до будинку на Піонерській вулиці під'їхала ціла валка грузовиків. Грав оркестр. Люди знімали з машин шафи, піаніно, столи й дивани, вносили в під'їзди. Стукали двері, лунав гамір, сміх.

На балкон п'ятого поверху вискочив хлопчина. Йому було сім років, він уже ходив у перший клас. Був він без шапки,

але в пальті: шапку десь кинув, коли увійшов до нової своєї квартири, а пальта не зняв, бо повісити ніде.

Хлопчина припав до билець балкона і блискучими від захоплення очима став роздивлятися все навколо. Як високо, аж дух захоплює і голова обертом іде! Скільки видно кругом! Досі він жив у старій низенькій хаті на околиці міста.

Хлопчик подивився униз, під балкон. І біля самої стінки, на гілці, яку простяг з вулиці розлогий клен, побачив гніздо. Листя з клена вже облетіло, все було добре видно: і стовбур дерева, і гілку, і дрючок з рогачем, упертий в стіну.

Довго роздивлявся хлопчик на те гніздо. І все ніяк не міг збагнути: як це галки наважилися збудувати собі житло під самим балконом?

Євген Снегірьов

В О Н И В И Р О С Л И

Ще звечора Галя дуже хвилювалася і не давала бабусі спокою. Треба було випрасувати форму і білий фартушок. Це на завтра на ранок.

Такий день завтра, що аж страшно робиться, як згадаєш! А бабуся ніби нічого й не розуміє і не поспішає... Ще ж і комірець до форми треба випрати. Взялася було Галя сама, а бабуся каже, щоб вона не полоскалася у воді, бо тільки зіпсує...

Ходить Галя слідом за бабусею і зітхає. А бабуся готує обід, і Галині зітхання їй заважають.

Уже все зробила Галя, що їй наказала робити бабуся: витерла тарілки, чашки і в шафу все поставила.

— Ти в мене сьогодні слухняна дівчинка, — похвалила бабуся онуку. — Тепер піди погуляй, доки тато й мама з роботи придуть. Зустрінеш їх.

Досі ніколи не треба було нагадувати Галі, щоб вона вибігла погуляти. Сама прагне вискочити в двір або на вулицю, коли є вільна хвилина. А на цей раз тільки головою похитала:

— Ні, не хочеться мені гуляти... Бабусю, а у нас годинник не зіпсувався? Я на нього дивлюсь, а стрілки наче вмерли, не крутяться,— сказала Галя.

Бабуся глянула на годинник.

— Ні, годинник іде правильно. А ти поспішаєш, та чого, я й не знаю...

— Я боюсь, що ви не встигнете випрасувати мені форму і випрати комірць. І як же я тоді піду завтра до школи?.. Прийду неохайною, мене й не переведуть до четвертого класу. А я й так дуже боюся,— знову зітхнула Галя.

— А чого ж ти боїшся? Може, вже оце двійку впіймала і не сказала нам, га? — підозріло спитала бабуся.

— Ні, нічого я не впіймала, а просто так... Просто я дуже хочу перейти завтра в четвертий клас. Ой, я так хочу, щоб скоріше було завтра! А годинник не йде,— знову подивилась Галя на годинник.

— Лишенько, де він не йде, коли незабаром тато прийде, а в мене ще й обід не готовий,— заметушилася бабуся.— Іди краще на стіл готуй.

Галя покірно пішла готувати на стіл. Ледве вона встигла тарілки розставити, а тут і тато на поріг.

— Здрастуй, Ганно Іванівно,— привітався він з дочкою, бо ранком пішов на роботу, коли Галя ще спала.

— Доброго здоров'я,— відповіла Галя, не відриваючись від роботи.

Батько помітив, що Галя якась дивна, навіть не підбігла до нього, як це буває завжди.

— Чого це ви такі надуті, Ганно Іванівно? — всміхнувся

батько.— Навіть не підійшли до мене, не спитали нічого. Розірвали дипломатичні відносини з бабусею, чи щось трапилося в школі?

— Нічого не трапилося... Просто я завтра перейду до четвертого класу і вже буду на той рік здавати екзамени. Чого ж мені бігати?

— А-а, це справа інша... Четвертокласниця мусить бути солідною, поважною особою,—розвів руками тато, примруженими очима дивлячись на Галю, на таку маленьку свою дочку; мабуть, ніхто й не повірить, що вона вже четвертокласниця.

Ось і мама прийшла з роботи. Пообідали, і весь вечір Галя була тиха, зосереджена і не знаходила собі місця.

Забігала до неї подруга Люда, така ж схвильована, як і Галя. Вони сіли вдвох на один стілець, обнялися і защебетали, мов ластівки, про завтрашній день. У школі вони теж сиділи за однією партою.

А тепер Люда й собі нарікала, що досі не готова її форма і що мама не розуміє її. Послала гуляти, щоб не заважала.

Дівчатка умовилися йти разом завтра до школи. Тільки рано-ранесенько...

Уночі Галя прокидалася кілька разів. Гляне на вікно, а надворі ще темно. Вона й знову засне.

А коли почало світати, Галя вже проснулася зовсім. Мабуть, треба було вставати, але годинник так само, як зачарований, показує все четверту годину, і насилу-насилу стрілка пересунулася до пів на п'яту... Навіть бабуся ще не встала.

Галя підвелася, підсунула до себе стілець, на якому висіла форма — випрасувана, чистенька, немов нова. І білий фартушок теж.

Мама почула, що Галя заворушилася, і спитала:

— Галю, чому ти не спиш?

— Мабуть, уже час і вставати, мамо. Щоб я не запізналась...

— Що ти там вигадуєш? — сердито сказала мама. — Негайно мені спи, бо весь день ходитимеш, як сонна муха.

— Ну, мамо, коли я запізнюся, тоді прощай четвертий клас! — капризно відповіла Галя, але все-таки лягла зручніше і тепло вкрилась. Спати їй не думала...

Ой лишенько! Галя розплющила очі, коли тато давно пішов на роботу, а бабуся повернулася з крамниці! Мама стояла вдягнена і дивилася на дочку. А сонце рожевими смугами розписало всю кімнату.

Галя перелякано схопилася з ліжка і не знала, за що їй братись...

Коли вона почистила зуби й помилася, тоді тільки помітила, що мама всміхається до неї.

Мама обняла дочку, пригорнула до себе, сказавши, щоб її четвертокласниця не поспішала, і сама пішла на роботу. Галя провела її до дверей.

— Мамо, а нам сказала Ніна Василівна, що тепер уже всім роздасть табелі в руки і там усе буде написано, — сказала Галя.

— Звичайно, а як же інакше...

Насилу випивши склянку чаю, Галя вибігла на вулицю. Вона не дочекалася Люди. Сподівалася, що зустріне її. Та Люди ніде не було видно, і Галя помчала до школи.

Вона хутко повернула за ріг, а тут проти неї стояв «її будинок». Так Галя називала високий-високий новий будинок. Його будували на місці того, що згорів під час війни.

На будівництві працював дядя Льоня — муляр. Він такий веселий, хороший і цікавий чоловік! Тільки в нього темна борода. Коли Галя спитала — навіщо йому така борода, дядя Льоня на секунду перестав посміхатись і сказав, що на підбо-

рідді у нього шрам. Поранили його фашисти на війні. А борода закриває шрам. От він її й носить.

А познайомилася з ним Галя так... Ще після останніх весняних канікул Галя йшла до школи. Бачить, багато людей викопали рівчаки для фундаменту нового будинку. А муляри так моторно, спритно кладуть цеглу. І стіна виростає просто на очах... Особливо цікаво і швидко працює той муляр з бородою. Здається, що цегла сама поспішає до нього в руки, він миттю накладає на неї розчин і точно кладе на місце одним рухом. Тоді трохи відхилиться, постукає зверху по цеглині, а ось уже й друга у нього в руках.

Галя трохи подивилась і побігла до школи, щоб не спізнитись. А коли поверталася назад — глядь, а стіна вже стоїть така, як Галя, заввишки... А може й трохи вища!

Ну як тут не зупинитись!.. Галя так уважно стежила за роботою спритного, веселого муляра, що й він звернув на неї увагу.

То все наспівував, а це перестав співати і раптом звернувся до Галі:

— Що, громадянко, цікаво?

Галя трохи знітилася і відповіла все-таки захоплено:

— Ой, дуже цікаво!.. Ви так швидко вирости вгору. Вранці були отакі, а тепер уже ось які! — показала рукою Галя, як виріс веселий муляр.

І він сам, і товариші його засміялись.

— А це ви звідки йдете, громадянко? Я бачу книжки в портфелі, мабуть, з Академії наук? — дуже серйозно спитав муляр.

— Та ні, я вчуся он у тій школі, в третьому класі, — так само серйозно відповіла Галя. — І сьогодні з арифметики одержала п'ять.

— О, то ви теж ростете! Бач, це добре, — сказав муляр. —

Ви ростете, і я расту! А як вас звати? Нам же треба познайомитись.

— Мене звать Галя. А вас як називати? — спитала вона.

— Можна звати мене Льоня. Я тут бригадир. У мене дома є такий самий академік, як ти. І теж у третьому класі. І теж приносить п'ятірки.

Отак і познайомилися Галя з дядею Льонею...

А потім вони подружилися. Коли Галя йшла до школи, вона гукала нагору до свого знайомого:

— Здрастуйте, дядю Льоню!

— Здрастуй, Галонько! Як у тебе справи? Уроки зробила?

— Зробила все... А у вас як?

— Добре!.. Ростемо, Галонько! — згори гукав дядя Льоня.

— Ой, ви вже так вирости, що я скоро вас і не докличусь.

Я вже вас насилу бачу, — гукала Галя.

— По-ударному працюємо, Галонько!

Та, йдучи до школи, Галя розмовляла недовго. А повертаючись із школи, вона затримувалась довше, бо часто дядя Льоня був унизу. Це була перерва на обід... Тоді дядя Льоня захоплююче розповідав, як будують будинки, як кладуть цеглу, чому бувають квартири зручні, незручні. І ще він часто смішив Галю, розповідаючи веселі історії.

Так весь час, усі дні й тижні на очах у Галі виростав угору будинок.

А разом з тим вставляли у вікна рами, приганяли двері, робили східці, настиляли підлогу... Будували будинок швидкісним методом.

А останні дні дядя Льоня працював уже аж на п'ятому поверсі. Звідти він здавався зовсім маленьким, і голос був не такий гучний, як унизу.

Сьогодні Галя не мала змоги навіть глянути вгору і привітати свого приятеля дядю Льоню. Вона швидко йшла по дру-

гому боці вулиці і була певна, що дядя Льоня її не помітить. Та коли вона вже минала будинок, почула здалеку, згори, на-смішкуватий голос:

— Гей, громадянко! Громадянко академік Галя!.. Чого ж ти так поспішаєш, чого тобі ніколи?

Галя враз спинилась і аж ген високо вгорі побачила дядю Льоню, що стояв на залізному містку і ніби гойдався над землею.

Помахавши йому рукою, Галя вигукнула, скільки стало го-лосу:

— Ой, я дуже поспішаю переходити до четвертого класу, дядю Льоню!

— Ага, то справа серйозна!.. Я теж сьогодні переходжу до старшого класу! — гукнув муляр згори.

— А вам табелі даватимуть? — крикнула Галя. — У вас п'ятірки?

— Неодмінно даватимуть!.. Самі п'ятірки! — засміявся дядя Льоня.

Галя дивилася вгору, задравши голову, і їй стало страшно, що дядя Льоня стоїть на містку і не боїться.

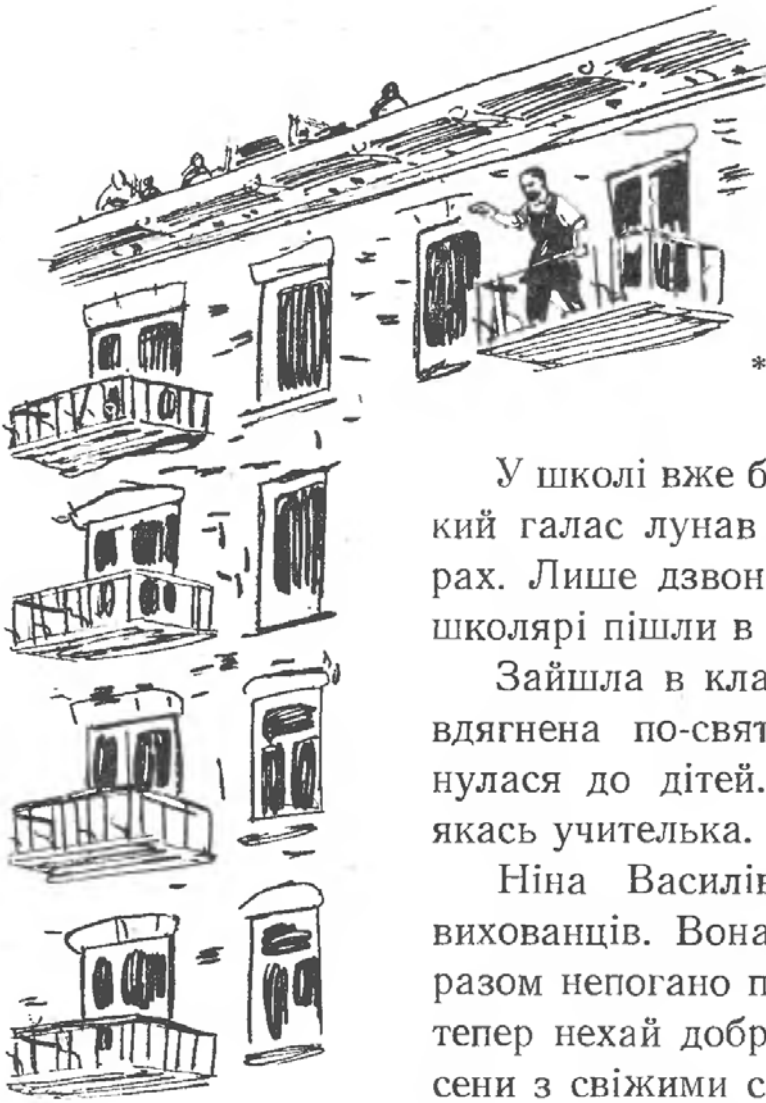
— А вам там не страшно? — гукнула Галя.

— Страшнувато, — знову засміявся дядя Льоня і додав: — А тобі не страшно переходити до чет-вертого класу?

— Дуже страшно! — щиро призналася Галя. — Ой, запізнюся, і тоді я зовсім пропаща лю-дина!

Забувши, що вона ось незабаром буде чет-вертокласниця, тобто зовсім солідна людина, Галя кинулася бігти щосили. Проте вона все ж та-ки двічі повернулась і помахала рукою дяді Льоні.

У школі вже було повно учнів. Дзвінкий галас лунав і в дворі, і в коридорах. Лише дзвоник обірвав метушню, і школярі пішли в свої класи.

Зайшла в клас Ніна Василівна, теж вдягнена по-святковому. Вона посмінулася до дітей. А потім увійшла ще якась учителька.

Ніна Василівна поздоровила своїх вихованців. Вона сказала, що вони всі разом непогано попрацювали цей рік і тепер нехай добре відпочинуть, щоб восени з свіжими силами сісти за парти в четвертому класі.

Учителька поклала кожній школярці на парту табель.

Галя насилу дочекалася, доки черга дійде до неї, і миттю прочитала: «Переведена до четвертого класу».

Ще поздоровляв школярок і директор, коли всі молодші класи зійшлися в залу...

Та Галя майже нічого не чула з того, що говорив директор. У неї в серці було стільки радості, що вона не могла встояти на місці. Їй хотілося скоріше вибігти на вулицю, на сонечко. Нехай усі бачать, що вона вже в четвертому класі!

Поки добіжить додому, треба ж іще розповісти дяді Льоні, бо він теж переходить сьогодні до старшого класу.

Галасливим, радісним натовпом вибігли учні з школи.

Галя знов-таки не дочекалася Люди і пішла до «свого будинку». Пішла не поспішаючи, поважно, витримано. Адже ясно, що всі зустрічні знають, бачать — перед ними йде школярка четвертого класу.

Дядя Льоня чекав Галю внизу. Він уже переодягся. На ньому була не синя спецівка, а чистий сірий костюм.

Поздоровляючи Галю, дядя Льоня серйозно й міцно потиснув їй руку.

— В таблиці так і написано, що я переведена до четвертого класу, — сказала Галя. — А куди ж ви перейшли?

— А я переходжу звідси на будівництво величезного заводу, який випускатиме цікаві потужні машини. Туди посилають найкращих мулярів. І я йду з своєю бригадою, — відповів дядя Льоня. — А ось тобі подарунок. За те, що ти добре вчилася. Ми ж з тобою попрацювали!

Дядя Льоня виніс і дав Галі гарненький будиночок, зроблений з дерева, але розфарбований так, наче стіни у нього цегляні.

А з дверей і з вікон будиночка хитро визирали, мов живі, ведмедики, півники, лисички, мавпа, качка та інші смішні й веселі тварини і пташки.

Галя стояла зачарована і не знала, що їй робити — такий чудовий стояв перед нею будиночок!

— Бери, Галонько, це ми з Льонею-молодшим самі робили. Мого сінка теж зовуть Льоня. Ми на всі руки майстри. А особливо будинки будувати...

— А мене навчите будувати будинки? — захоплено спитала Галя.

— Аякже! — радісно вигукнув дядя Льоня. — Приходь до

нас, і ми тебе навчимо. Ти ж знаєш, де ми живемо. Пам'ятаєш, ти мене зустріла і я тобі показав наші вікна? На другий поверх піднімешся, подзвониш і спитаєш, де живуть два Льоні, старший і молодший... Не забула?

— Ні, не забула. Тільки я завтра прийду. Бо сьогодні бабуся пече для мене пиріжки і я їй допомагатиму, — сказала Галя.

— От і гаразд. Завтра й приходь надвечір.

Дядя Льоня провів Галю до самого дому. Допоміг їй нести подарунок.

Галя теж показала, де вони живуть, і сказала, що тато, мама й бабуся дуже хочуть познайомитися з ним. Вона ж їм так багато розповідала про свого дядю Льоню, що виростав на очах, разом з будинком, який він будував... Дядя Льоня пообіцяв неодмінно прийти в гості...

Більше не могла Галя витримати і побігла додому, притискаючи до себе будиночок, населений жвавими, веселими тваринами і птахами.

А дома чекали на неї ще подарунки від мами, тата й бабусі.

Олександр Копиленко

ОТ ЯКА СЕСТРА У МЕНЕ

Гарно бути водолазом,
Мандрувати в глибині;
Був на палубі — і зразу
Опинився аж на дні.

От якби отак-от просто
Та поїхати у гості
На далекі на моря,
Де живе сестра моя!

Ось вона в стальнім шоломі
Опускається на дно,

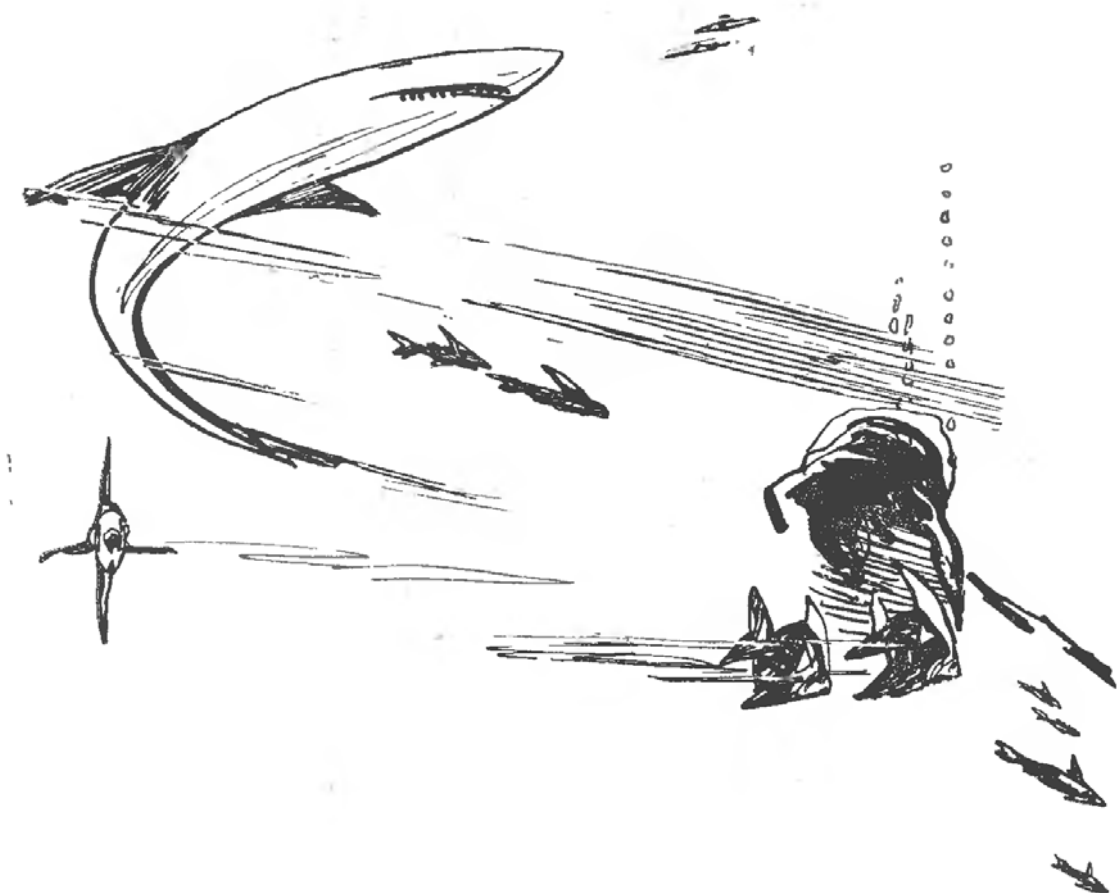
В тихім царстві водяному
Все знайоме їй давно.

Ось пливе назустріч рибка,
Привіталась швидко-швидко;
Ось карабкається краб
З коренищем довгих лап...

У воді сестра, як дома,
З усіма вона знайома.
Всюди риби поспішають,
Всі сестру мою вітають:
— З добрим ранком!
— З днем новим! —
Гарно в царстві водянім!

Тільки хижая акула
Швидко в сторону звернула...
Та сестрі з путі не збиться, —
Не зверта —
Ні акули не боїться,
Ні кита!
Вглиб, на дно пливе зелене...
От яка сестра у мене!

Мимо краба, осетра
Під водою йде сестра.
Ось і дно морське. Між трав —
Затонулий пароплав.

Він лежав, скрутивши в'язи,
Під водою років п'ять...
А сьогодні водолази
Мусять з дна його піднять...

На канатах, ланцюгах
Пароплав наверх ітиме,
Знов гулятиме в морях
Поміж хвилями крутими!

Ось його у путь знайому
На ремонт ведуть, додому.
Грають хвилі, море гра,
А на палубі — сестра...

Ген пливе вона по морю...
Підросту і я вже скоро,
Попливу з сестрою разом, —
Буду також водолазом!

Іван Нехода

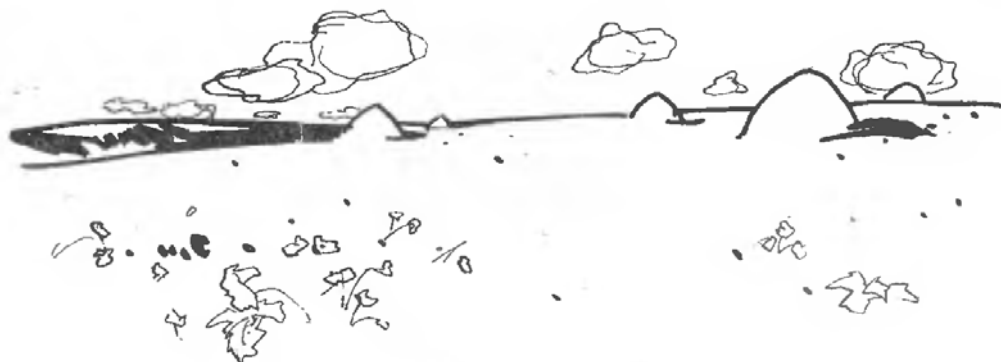
ПОКОСИЛИ ЖИТО

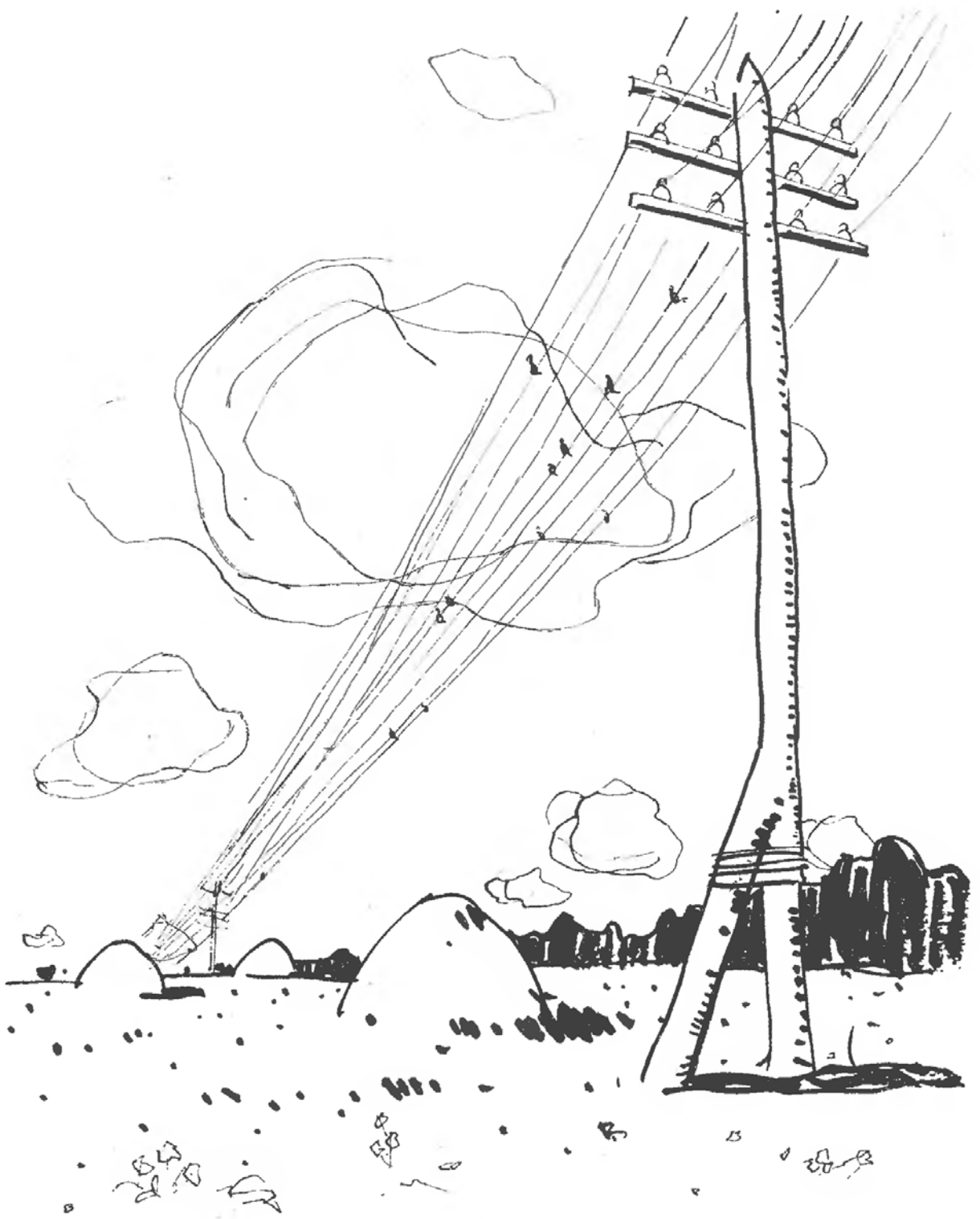
Покосили жито, жито і пшеницю,
і шепочуть квіти про нічні зірниці,
про ранкові роси, про вітри ласкаві,
що під ними гнуться верби кучеряві.

Щедрий дар Вітчизні віддають баштани
і сади, де сяйво поміж листям тане.
І синіє небо над зеленим гаєм,
рідний край вітає з добрим урожаєм.

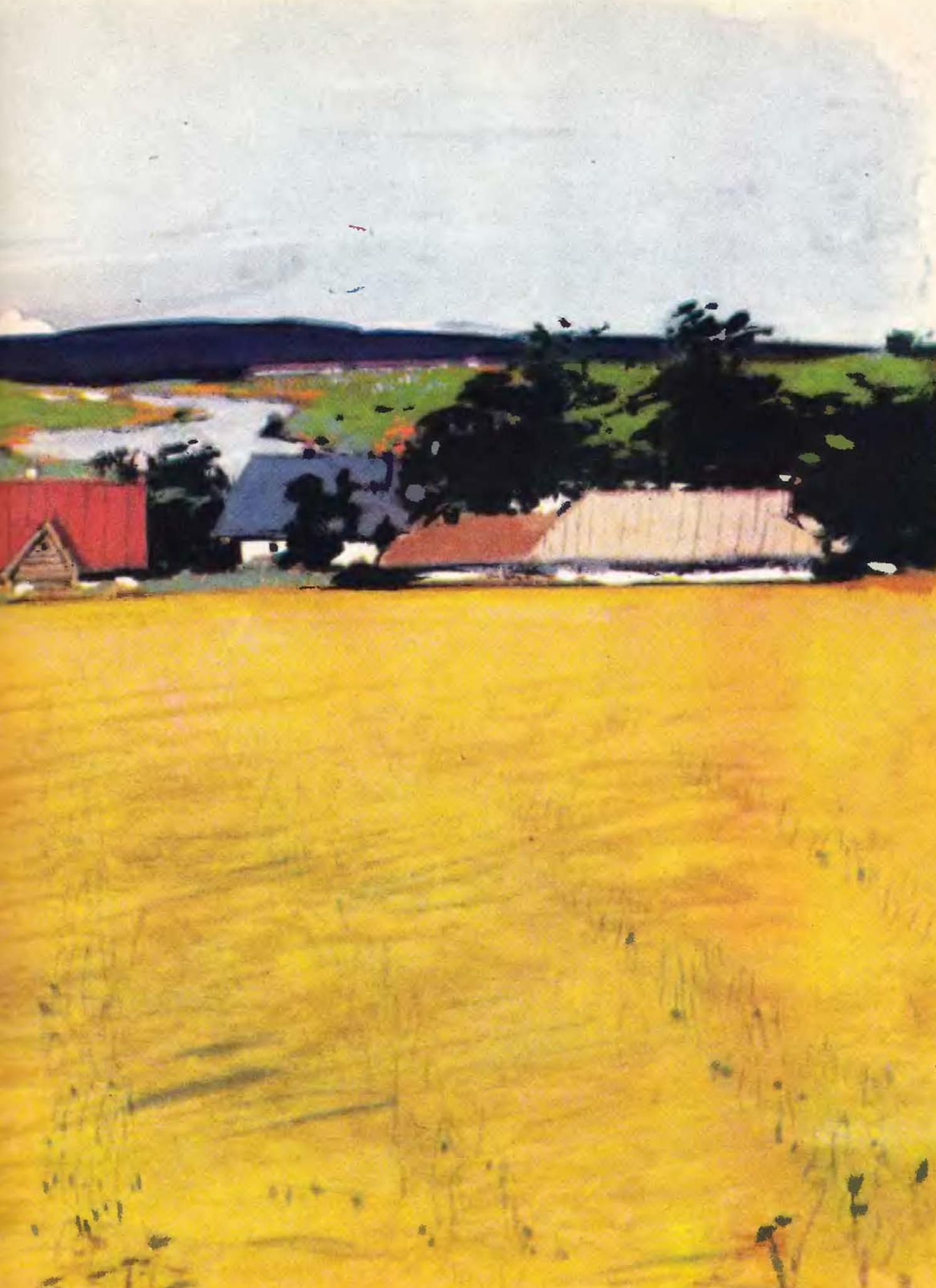
Багатій, народе, і живи щасливо!
Стережуть твій спокій і колгоспні ниви,
і міста широкі, й далі неозорі
самольоти в небі, кораблі у морі.

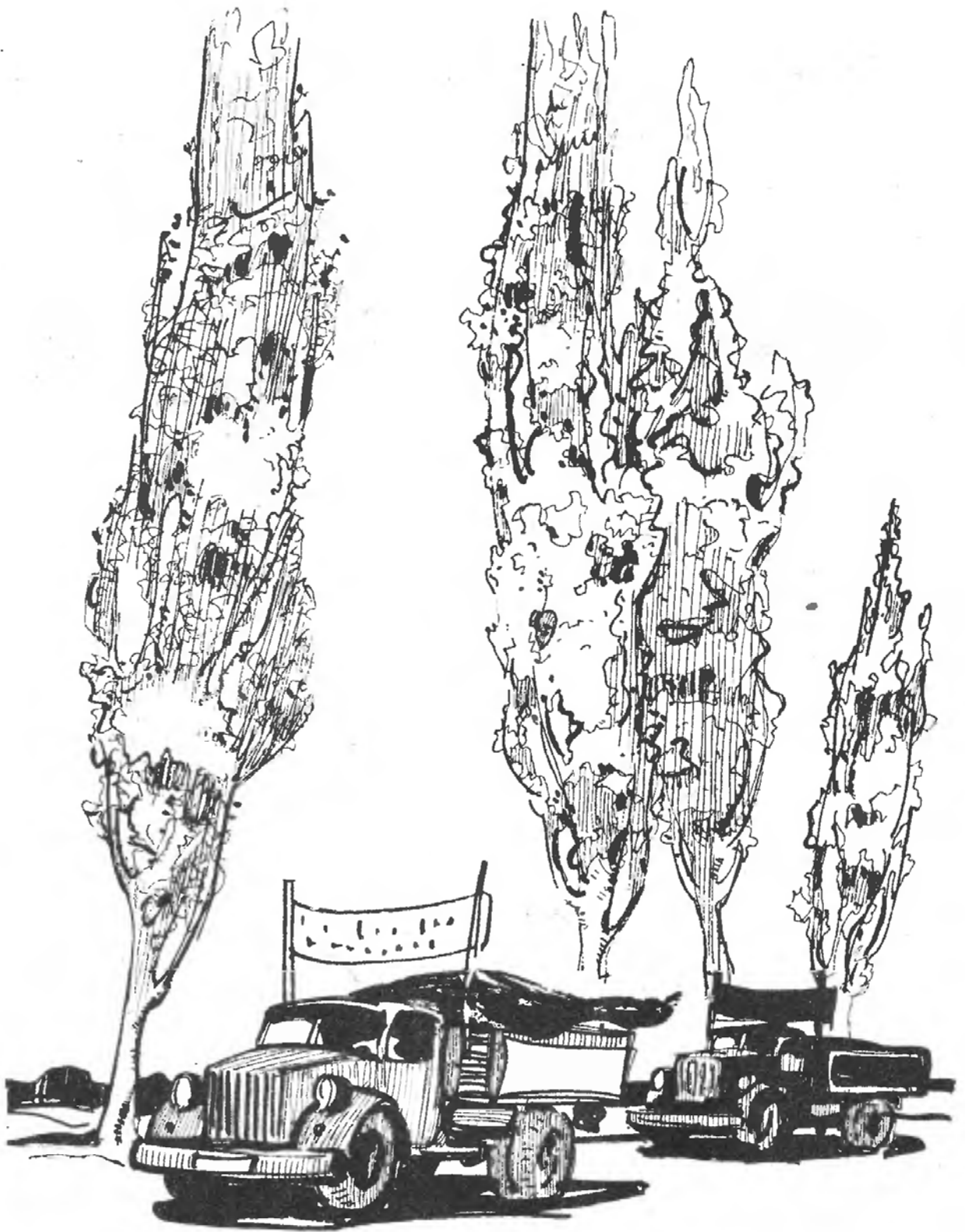
На твоїх кордонах юнаки в шоломах,
ширшає Вітчизни крил орлиних помах,

і ростуть будови сонячні, веселі...
Краю мій радянський, золоті оселі!

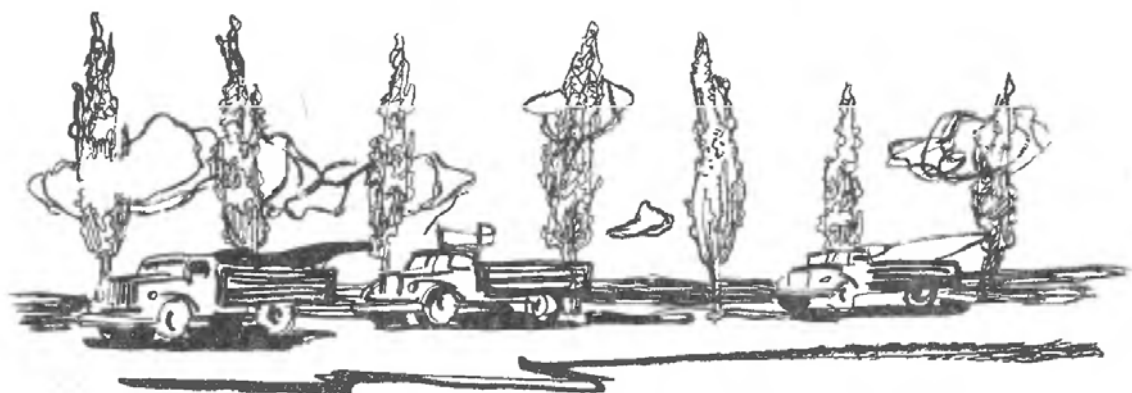
Краю мій коханий, сонцем осіяний,
у труді в нас люди стали, як титани.
Не схитне нас буря, не злякає туча,
нас веде до щастя партія могутча.

Сонячна, щаслива, мирна і єдина.
Де така є в світі, як моя країна?
Де такі міста є, де такі є села,
де така є доля, як у нас, весела?

Де такі є люди? О! В якій надії
дивляться народи на синів Росії,
на Україну нашу і на всі народи,
що живуть під сонцем щастя і свободи.

Розцвітає небо усміхом дитини,
шле проміння зливи на лани, долини.
Синьоокий вітер над стернею віє...
Святом урожаю рідний край радіє.

Володимир Сосюра

КРІСЕЛКО

Михайло закінчив готувати останнє домашнє завдання і поглянув на стінний годинник. Пора вже йти. В дитячому садку на нього чекає сестра Оксана. Мати, коли йшла вранці на молочну ферму, сказала, щоб сьогодні дівчинку забрав раніше. Завтра ж неділя.

Хлопець склав свої книжки й вибіг із хати.

Сільська вулиця була світла й радісна. Як же їй не радіти, коли по ній гуляє рання весна! Злетіла вона раптово, схожа на співучу кольорову пташку. І вже за тиждень-другий зелена трава визирала з-під парканів, наче їй також хотілось на вулицю; в садках білий вишневий цвіт колихався на тонких гілочках, мов плив у танці; терпкий свіжий вітер доносив із поля спів і гуркотіння трактора — там засівали ярину. А над усім цим — вдоволене сонце, що поволі опускалося до лісу.

Михайло спинився, приглядаючись до білого цвіту. На дріб-

неньких пелюстках він нагледів кілька жовтуватих бджілок. І запахло йому медом, стиглими грушами, яблуками... Жартома штовхнув цапеня, яке смикало біля тину траву, і побіг у дитячий садок.

Оксанка плакала, бо зламався її стільчик. Дівчатко схилилось над ним і хлипало. Вихователька, вся в білому, ніби лікар, вже пропонувала їй іншого, обіцяла полагодити зламаного — не допомагало. Умовляли і діти — Оксанка не звертала уваги. Та ось вона вгледіла свого старшого брата і кинулась до нього.

— Михайле! — заплакала вона ще дужче. — Стільчик поламався!..

Хлопець гладив її русяву голівку й говорив, ніяковіючи:

— Не плач, не плач!.. Та не гуди ж!.. Я нового зроблю, ще кращого!.. Сплету з вербичок і лози кріселко! Хочеш?

Оксана зраділа:

— Зроби зараз!.. Я хочу зараз!..

Втихомирилась, коли Михайло запевнив, що сплете зараз кріселко.

Чорнявий, круглий Миколка теж почав прохати хлопця:

— І мені!.. І мені!..

Довелося йому також пообіцяти.

Дівчатко задоволено заплескало в долоні. Брат узяв її за руку, й обое пішли до річки.

По дорозі Оксанка настирливо розпитувала, що таке лоза, вербички і чи не кусаються вони, як кропива? Хлопець, сміючись, пояснював їй.

Нарешті, блиснула річка. Лівий берег її увесь заріс вербичками з ніжною яскравочервоною корою, яку покрив сизий тонкий наліт. Над самою водою світлів лозняк. Де-не-де височів старий верболіз з блискучими зеленими листочками.

Михайло почав вправно орудувати складаним ножом, зрізаючи гнучкі лозинки. Оксанка клала їх на купку.

Згодом хлопець витер долонею чоло і глянув на сестру.
— На кріселко вистачить! — солідно проказав він. —
Оберемок великий!

Дівчатко нагадало про Миколку:

— І Колі сплетемо?..

— Побачимо, — незадоволено відповів Михайло. — В Колі є братик Володя, то нехай він йому й сплете, він також уміє.

— Ні, ні! Ти зроби, ти! — наполягала Оксанка.

— Побачимо!..

Хлопець відчував, що не обереться клопоту з цим кріселком.

Дівчинка, засинаючи вдома в своєму ліжку, все допитувалася, чи гарне буде кріселко і чи зробить Михайло і Миколці?

Хлопець вийняв із ночов напарену лозу, примостився в кутку і заходився плести. Йому не вперше. В їхньому колгоспі майже всі вміють це робити.

Опівночі мати почала сваритися:

— Лягай!.. Чи завтра не буде дня?

Михайло погасив світло й ліг спати.

Вранці наступного дня за якусь там годину й доплів. Оксанка була щаслива, аж сяjala. Ще б пак! Кріселко вийшло міцне, гарне і дуже пахуче. Найбільше їй сподобалося те, що воно рипить, коли в нього сідаєш. Цілий день вона з ним не розлучалася.

Настав понеділок. Час уже йти в садок. Понесли й кріселко.

У садку Оксанку і Михайла відразу ж оточили діти. Миколка галасував:

— А мені?.. Казав — мені зробиш!

В його наріканні стільки було суму, що Михайлові зробилося прикро.

— Тобі завтра принесу.

Несподівано з усіх боків задзвеніло:

— А мені?..

— І я хочу!..

— Я також!..

Хлопець удав, що нічого не чує. Їх тут, малят, більше тридцяти! Ого!.. Треба скоріше тікати!..

Раптом сталася сутичка між Оксанкою і Миколкою. Вона тягла кріселко до себе, а він — до себе.

Вихователька взяла кріселко й передала його Михайлові.

— Щоб ви, діти, не билися — Михайло віднесе додому.

Хлопець сподівався, що після її слів настане згода й спокій. Та де там! Оксанка почала так кричати, що аж зачервонілася! Микола і собі розходився.

Михайло дивився на все це й мало не плакав: ну що його робити? Було б добре, якби всім наплести. Та сам він не зможе!.. Хіба спробувати?..

— Діти! — раптом підняв він руку. — Всім будуть кріселка!.. Тільки умова: щоб був порядок і тиша! Згодні?..

Його підтримала вихователька. Малеча вгамувалася.

Михайло мчав до школи й думав: «Назавтра, от-от, іспити!.. Як він сам впорається з тими кріселками? Навіщо було обіцяти?.. Але ж треба! Малята чекатимуть!..»

На перерві він про все розповів своєму товаришеві Володі, Миколчиному братові.

— Допоможеш? — спитав Михайло боязко.

— Це можна! — погодився Володя. — Давай... Може, до нас ще хто пристане?.. Бо й Охрімів брат у садку, і Степанів, і Олексин...

Та багатьох довелося умовляти. Хто просто не хотів, а хто казав, що незабаром іспити. Рудий Остап зовсім відмовився, бо в нього нікого не було в садку.

— Ех, ти! — розсердився Михайло. — Попросиш у мене вудку!

Охочих все ж таки набралось чимало. Михайло подумав: «Добре, що я пообіцяв малятам. Тепер всі вони будуть раді!»

Після уроків веселий гурт п'ятикласників попростував до річки на чолі із Михайлом.

Остап стояв посеред вулиці й дивився хлопцям услід. Потім хутко побіг навздогін, приєднався до них. І незабаром на березі закипіла робота: заготовлялась для кріселок лоза, виблискували на сонці складані ножі, росла купа гнучких лозинок.

Анатолій Боженко

ГОВОРИТЬ МАТИ

Сину мій, дрібна моя пташино,
Ти зіп'явся в шибку заглядати,
Близком радісним автомашину
Проводжають круглі оченята.

Дивляться на тебе сонце й мати
З усміхом, однаково веселим.
Вчора хтів кондуктором ти стати,
А сьогодні — «Буду я софелом».

Будь шофером, хлопчику. Простелем
Ми шляхи, яких земля не знала,
Все тяжке каміння перемелем,
Щоб дорога, як убрус¹, лежала!

Нас веде рука тверда і дбала,
Сину мій, і воля в нас єдина.
Слову т руд немарно я навчила
Синьоокого свого сина!

Максим Рильський

¹ У б р у с — скатерть.

ІДУТЬ ПІОНЕРИ

Чия це команда лунає: раз-два?
То йдуть піонери садить дерева.
Дали обіцянку: цієї ж весни
Сусідній провулок засадять вони.
На вулиці нашій — каштани і клени
Нехай же й провулочок буде зелений,
Бо в тому провулочку, біля ріки,
У яслах дитячих живуть малюки.
Для них працювати хлоп'ятам не лінь,—
Потрібні малятам і зелень, і тінь.

Співаючи, в ногу крокують хлоп'ята
І гордо на плечах тримають лопати.
Веде піонерів вусатий старик
Ничипір Петрович, шкільний садівник.
Садок біля клубу,
Садок біля школи,
І клумби, що бачите зараз довкола,
Торішні каштани і клени старі —
Усе посадили отут школярі.
...І шелест дерев, молодих і старих,
Ще довго нагадувать буде про них.

Ігор Муратов

ГОРОБИНА НІЧ

Ще ніколи не було такого спекотливого дня. І вечір, який прийшов йому на зміну, теж був незвичайно задушливий.

Невідомо, чому так рано смеркло. І ніколи ще не було такої тиші. Здавалось, що ніщо не може поворухнутись і дихнути на повні груди —ні людина, ні комашка.

Захід погас, не розгорівшись. Десь далеко, над островом, повисло якесь чорне громаддя. В темряві воно насувалося ближче і ближче.

Все чогось чекало, і тривога росла до неба, немов підвелася вгору безконечна дорога.

Жодна зірка не блиснула, бо десь високо вгорі висіла непрониклива ковдра з чорної вовни. Тільки одного разу помітив Василько, як у тій стороні, де острів, щось кліпнуло, наче спалах від величезного сірника...

Вдома теж було тривожно й задушливо, бо постова будка стояла на сонці й за день нагрівалась, як піч. З соснових дощок виступала живиця, вона пахтіла так, що забивало віддих.

Батько поїхав до міста, а мати, повернувшись з Дніпра, погодувала Надійку й поклала її спати.

— Мабуть, горобина ніч буде, синку, — сказала вона, дивлячись у вікно. — І кібці на тому березі пищали, аж сюди чути. Так вони завжди перед грозою.

— Мамо, а чому вона горобина?

— Хто його знає, так кажуть.

Колиска гойдалася з легеньким скрипом, і Василькові здавалось, що то не Надійка, а він сам лежить у колисці, і хлопець швидко заснув.

Проснувся він у непроглядній темряві.

Постова будка здригалась від обвалів грому, немов падали з неба важкі кам'яні брили. Моторошну темряву ураз прорізала така сліпуча блискавка, що хлопчик обома долонями затулив очі.

Щось затарабанило по даху, мов розсипалась квасоля, і слідом за цим зашуміла злива. Струмки хльостали у вікно, буря з ревом навалилась на будку, щоб перекинути її і шпурнути в Дніпро. За вікном немов стояв стоголосий лемент і стогін.

— Мамо! — позвав тремтячим голосом Василько. — Мамо!

Ніхто не обізвався, тільки блискавка майнула синім вогняним рукавом, і відразу ж ударив такий грім, що жалібно дзенькнули шибки і вся будка немов присіла під тим ударом.

Хлопчик зірвався з постелі й метнувся до матиного ліжка. Воно було порожнє.

Він кинувся до колиски. Маленька Надійка спить. Вона спить, її ніщо не тривожить.

Де ж мати?

Василько прожогом розчинив двері надвір. Йому здалось, наче щось сиве пробігло з клетотом мимо будки.

Це мчав до Дніпра бурхливий потік, несучи білу піну. В

одну мить хлопчик промок до нитки — злива звалилась йому на плечі холодною масою води.

В цей час чиясь постать виросла біля порога.

Хто це?

— Васильку? Ти?

Буря підхопила звук материного голосу й кинула його в темряву, в ніч.

Мати зачинила двері й похапцем засвітила ліхтар.

— Мала спить?

На материній голові стримить, як башлик, мішок.

— Біда, Васильку. Ліхтар на бакені погас.

Мати сідає на ослін, відсапуючись.

— Чи буря ліхтар розбила, чи, може, бакен зірвало... А пароплав скоро пройде... Пасажирський. Людей скільки.

Вона схоплюється.

— Куди ви, мамо?

— На Дніпро. Треба навідатись до бакена.

Дивиться на Василька довго й пильно.

— Васильку, шкода тебе, а треба, щоб допоміг мені. Накинь батьків піджак та ходімо. Ти босий? Вдягни чобітки, я зараз дістану — вода холодна...

Вона дістає Василькові чоботи, і хлопчик взувається.

Вони виходять удвох з будки. В матері два засвічені ліхтарі, Василько несе весло. Буря валить з ніг, дощ січе обличчя.

У темряві мати намацує кілок і відв'язує човен.

Один ліхтар вона подає Василькові.

— Держи, синочку. Отут стань і міцно держи, щоб буря не вирвала з рук. Світи мені з берега, то я знатиму, куди пливати. Вдержиш? Я на твій вогник увесь час дивитимуся.

— Вдержу, мамо.

Василько вимовив це слово так: «Вддержжжу» — він тремтів.

Хвиля високо підкинула човен. Хлопчик бачив, як задер-

лась угору корма, потім вона впала, немов провалилась в яму, а натомість задерся ніс. Мати вдарила веслом раз і вдруге — і швидко зникло все: і човен, і постать матері — темрява поглинула їх.

Тільки ще деякий час коливався відсвіт — це в човні світив ліхтар.

Василько лишився сам. А буря наче тільки й чекала цього. Вона кинулась на самотнього хлопчика з несамовитою злобою і виттям. Вітриюган несподівано штовхав його в спину, намагаючись скинути з берега в ріку.

Василько опирався з усіх сил. Тоді вітриюган підступно підскакував збоку і бив хлопчика хвостом по ногах — і звідки в нього взявся такий хвіст? Він, як вірьовка, зашморгувався навколо тіла. А в цей час злива встигла вилити Василькові за комір зо два кухлі води.

Усю увагу хлопчик зосередив на своєму ліхтарі. Ні, бурі не пощастить його вирвати з рук!

Василько даремно вдивлявся в темряву. Коли спалахувала блискавка, він бачив тільки сиві гребені хвиль.

Йому здалося, що мати вже не повернеться — човен, напевно, перекинувся. Хлопчик високо підняв угору ліхтар — ой, так не можна, бо вирве буря й розіб'є...

Надійний батьків піджак давно мокрий, хоч викрути, і від того став важкий, мов каменяка. Сорочка прилипла до тіла — яка ж вона холодна! У хлопчика таке враження, що по шкірі в нього повзають жаби — отакі великі зелені й сірі жаби, які водяться в копанці.

...По осяйному склі ліхтаря збігають струмки. Мамо, де ти? Чому тебе так довго нема?

Земля немов гойдається під ногами, ось-ось вона не витримає цього грому й розколеться надвоє, і тоді все — і шалені хвилі ріки, і злива, і вся чорна ніч — провалиться в бездонну

прірву. І Василькові хочеться міцно вчепитися за щось надійне: за стовп чи за товстий ланцюг...

Хвилинами чує хлопчик чийсь скрадливі кроки, хтось невідомий і волохатий підкрадається ззаду з темряви й простягає зарослі, кігтисті руки. І то не грім гуркоче, а острів зірвався, як бакен з якоря, і тепер мчить із страшенною силою на берег. Хто його втримає? Хто не пустить далі?

Нікого, нікого немає, тільки він, Василько, лишився на березі,— він та ще ліхтар із світлом, яке теж немов гукає на поміч...

В одну мить у Василька з'являється непереможне бажання побігти в будку, зірвати мерщій із себе важку мокру одягу й сховатись під теплу ковдру.

А мати?

Як їй зараз на човні серед Дніпра? Може, вона дивиться на миготливий вогник ліхтаря в його, Василькових, руках і вже повертає човен до берега?

Несподівано в уяві хлопчика зринає зелена могила на острові під крислатим дубом.

Дуб рипить, віття стогне й метляється на повітрі. А Петя Рибаків нічого не боявся. В лісі з усіх кінців підкрадались до партизанів фашисти. І Петя десь стояв на варті під деревом — ось так, як зараз стоїть він, Василько. Тільки в Петі був автомат і граната, а у Василька замість гранати ось цей ліхтар...

Хлопчик уже не розбирає, що шумить — злива чи розбурхані хвилі. Вони котяться від острова й ревуть: — У-у-у! А потім, коли вітер повертається в інший бік: — А-а-а!..

І буря теж реве й стогне на різні голоси — а може, то мати гукає на допомогу?

Ця думка пронизує Василька наскрізь, вона холодніша за вітрюган і дощ.

Ой, як розірвати цю темряву, щоб хоч оком глянути, що з матір'ю?

Хлопчик підбігає до самісінької води.

Сиві буруни котяться йому назустріч, збігають на берег і стогнуть: — А-а-а!..

Блискавка вихоплює з темряви клапоть берега й частину ріки. Грому довго немає. Він обізвався вже десь за Дніпром. Але злива не вщухає.

І в ту хвилину, коли після блискавки темрява зробилась ще чорнішою, десь далеко на ріці блиснув вогник. Він такий маленький, що здається жовтою цяткою. Та Василькове серце озивається до нього радісним трепетом, воно не може втриматись у грудях, це дитяче серце, воно не може мовчати і кричить, і гукає крізь бурю й ніч:

— Мамо! Мамо моя!

І Василько вимахує ліхтарем, а вся його істота співає:

«Це ж мати засвітила бакен! Мати засвітила бакен, і зараз пройде пароплав, і мати повернеться ось зараз на берег!»

Хлопчик забуває все — і темряву, і грозу, і мокру одягу, і свій страх.

Мати засвітила бакен!

А може, він візьме та й погасне? Ні, він горить, блимає жовтий вогник у ліхтарі на бакені!

Нічого тепер не страшно хлопчикові. Нічого в світі! Стогнуть, хвилі, — не страшно! Реви, буря, — не страшно! Не страшні ви — ні дощуган, ні волохата темрява — малому хлопцеві з ліхтарем!

І він стояв на березі, сам-самісінький на пустельному березі серед горобиної ночі.

Човен з'явився несподівано, мов вигулькнув з дніпрового безодні.

Мати вискакує на пісок — ні, вона ледве переступає через борт. Кожний її рух наллятий чавунною вагою, страшна втома повисла на її руках. Вона бере весло і не в силі його підняти. Але вона знаходить у собі сили мовчки притиснути до грудей сина і поцілувати його ніжно й гаряче в мокрий, холодний лоб.

Василько плаче, він сам не розуміє, чому він плаче, чому в нього такі гарячі й солоні сльози течуть по щоках... Він же нічого не боявся, він нікуди не пішов, і хоч як йому було, а він не випустив ліхтаря...

Олесь Донченко

НЕВИДИМКА

Зроблю собі дві шапки,
Дві шапки-невидимки:
Зелена буде влітку,
А біла буде взимку.
Коли вдягну зелену
Десь коло лісу близько —
Подумають на мене,
Що, може, я — берізка.
Як прийдуть люди в поле,
А з ними батько й ненька,
Я зовсім непомітна
Стоятиму тихенько.
Коли ж обідать сядуть
Усі, й матуся, й тато,
Снопів як нав'яжу я —
Багато-пребагато!
Аж тут, як глянуть люди,
То кожен, певно, скаже:
Дивись, чи не берізка
За нас сьогодні в'яже?

А взимку білу шапку
Вдягну на перемінку
І тихо стану в лісі,
Немов в снігу ялинка.
Як придуть дроворуби
З сусідньої артілі,
Я розплету волосся,
Неначе віти білі.
А відпочити сядуть —
Зайду я з того краю,
Візьму сокиру в руки,
Багато нарубаю!

Подивляться сусіди
Та й скажуть: от чудово!
Це Дід Мороз, напевно,
За нас рубає дрова!

А я прийду додому,
Ото вже посміюся!
І не скажу нікому...
Хіба одній матусі...

Ігор Муратов

НЕ ЛЮТУЙ, СНІГОВІЙ

Нанесла,
Намела
Снігу білого зима.
Подививсь я за ворота —
Вже й доріженьки нема.

А згори
На двори
Все сніжинки летять.
Взяв я віник і лопату,
Став доріжку прокладать.

Тато мій
Дорогий
В першу зміну заступив
Він у шахті і не знає,
Що дороги сніг замів

Не свисти,
Не крути,
Не лютуй, сніговій!
Скоро тато з шахти йтиме
По доріженьці моїй.

Грицько Бойко

**ГАЛСТУК
ПАВЛА СТЕПАНОВИЧА**

Толя прокинувся. Крізь вікна в кімнату проникало незвичайно м'яке світло.

«Проспав!» майнула думка у хлопчика, і він кинувся до вікна. Садок, вулиця, будинки — все село припорошило чистим блакитнуватим снігом.

Двері на кухню були напіввідчинені. Звідти долинав голос матері:

— Цей Новий рік є чим зустрічати. Понавозили з колгоспу за трудовні чимало всячини. Наш найменший і то мав щось з п'ятдесят трудовнів. Так що на столі буде всього вдосталь. Дуже хочу, щоб Фросина Миколаївна прийшла. Одна вона лишилася на світі. Горе велике пережила. Хоч і не скаржиться, а видно, що людина сумує.

— Так-так, у неї печаль немала, — почувся сусідчин голос. Далі хлопчик не розібрав, бо мама загриміла порожнім відром.

Толя нашвидку прибрав постіль і вибіг у кухню. Привітавшись, він забрав з материних рук відро:

— Сидить, я сам принесу води.

— Ой, забалакалася, — схопилася сусідка з табуретки. — Треба ж будити Володьку, бо він може проспати й до вечора.

Толя збігав до криниці, посипав курям зерна перед хатою, випив кухоль молока і взявся за портфель.

— Мамо, ви сьогодні не рубайте дров, я прийду — наготую на цілий тиждень.

— Гайда, ходімо вже, мій хазяїне хороший, — сказала мама, одягаючись на роботу. — Коли б тобі не довелося під дверима простояти перший урок.

Причиняючи хвіртку, вона довго дивилася на невелику постать сина, яка швидко віддалялася.

Високий шкільний будинок, побілений вапном, стояв посеред круглої площі в центрі села. Всі вулиці збігалися сюди.

Біля школи йшла сніжкова баталія.

— Тільки! На підмогу! Шпурляй у п'ятикласників! — закричав Володя, збуджений і червоний.

— Зараз! — Толя кинув пальто і портфель на сніг. — Гей, ви, здавайтеся!

У розпалі бою, коли Толині однокласники загнали супротивників у куток двору, гру зіпсував голосистий дзвоник. Ним калатала літня жінка, закутана у велику білу хустку.

— Тьотю Фросю, почекайте трошечки. Вони зараз здадуться! — почулося звідусіль.

З-під хустки всміхнулися ласкаві очі, а дзвоник невгавав.

Розхристаний і спітнілий, Толя вскочив у клас, коли вчителька Галина Федорівна вже стояла біля дошки.

Непомітно минув перший урок. Зачувши дзвоник, хлопчики підхопилися, щоб продовжувати веселу гру. Толя ненароком

звалив задачник з парти на підлогу. Нахилившись за ним, побачив калюжу, що натекла з ніг.

— Глянь, — сказав він Володі. — То від наших чобіт.

— Великий клопіт! Тьотя Фрося прибере, — байдуже сказав Володя, розмазуючи калюжу ногою. — Ходи, бо програємо.

— І дома так робиш, а мама ходить за тобою та прибирає?

— Моя мама не прибиральниця, а краща доярка колгоспу! — вже на бігу вигукнув Володя.

Толя теж вийшов у двір, але грати вже перехотілося. Зліплена кульку він кинув навмання. Зробивши в повітрі півколо, вона бухнула в двері невеликої хатини в шкільному дворі.

Двері розчинилися. На порозі стала тьотя Фрося.

— Толю! Тобі не соромно? — почувся за спиною голос вчительки. — Фросина Миколаївна подружка тобі?

— Я ненавмисне... Зовсім не хотів... — зніяковілий Толя пішов у свій клас.

«Фросина Миколаївна... Це ж, напевне, про неї говорила мама вранці».

Глянувши на калюжу під партою, Толя ладен був зараз же витерти її, тільки щоб Володя не бачив, бо ж він такий, почне глузувати...

Поруч Толі сів за парту весь викачаний у сніг Володя.

— Сидиш! А вони перемогли!.. Навіть дівчиська з п'ятого геж кинулися проти нас!

Толя не відповів.

— Чого це ти якийсь?.. Може, й досі думаєш про калюжу? Глянь, скільки вже снігу всі натягли за ногами. Вся підлога, мов калюжа. Нічого, завтра буде чисто.

Толя хотів щось сказати, але якраз увійшла вчителька і почався урок.

Повернувшись додому, Толя ще з порога запитав:

— Мамо, це нашу тьотю Фросю ти запросила на Новий рік?

— А що? Вона тобі щось переказувала?

— Та ні, я так просто. — Толі хотілося довідатись, яке ж то велике горе у їхньої сторожихи, але розпитувати у матері, про що вони говорили з сусідкою, було незручно.

Уже сутеніло, коли домашні завдання були виконані, і, на решті, Толя дізнався, скільки гусені може знищити зозуля за літо, якщо вона з'їдає за одну годину 100 штук їх, а живе вона у нас 135 днів, полюючи за їжею по 16 годин на день.

У віконну шибку хтось постукав.

— Це я, — сказав Володя, притиснувши до скла червоний кирпатий ніс. — Бери санчата і на площу. Я взяв ковзани.

— Заходь до хати. Трохи зачекай, мені ще треба нагодувати кабанчика і дров нарубати.

— Ну, то рубай хоч до півночі, — розсердився Володя. — Ми з тобою товариші, як лебідь, рак та щука.

Володя пішов. Під його ногами дзвінко порипував сніг брався морозець.

Незабаром і Толя з'явився з санчатами серед галасливої юрби. Одна з вулиць круто спускалася від площі вниз і вела прямо до великого ставу. Галас линув по всьому селу. Хлопчики і дівчатка летіли на санках, вмостившись по двоє і по троє.

— Управся? — глузливо спитав Володя, помітивши товариша. — Гайда, поїхали! — не питаючи згоди, Володя сів на санки. Толя став позад нього.

— Тримайсь! — голосно закричав Володя, витягаючи наперед ноги з прикріпленими до них ковзанами. Санчата стрілою полетіли вниз, але напівдорозі пішли взатоки і — перевернулися. На них налетіли інші. Утворилася мала купа. Борсаючись у снігу, друзі ледве вибралися з неї. Сніг набився за комір, у рукави, погубилися шапки, рукавиці. Толя тягнув санки. Володя йшов, важко переступаючи на ковзанах.

— От тюхтій! — з досадою буркотів він. — Якби я сам їхав.

то ніколи не перекинувся б. Ось побачиш, полечу, як на реактивному літаку.

Володя поїхав униз, а Толя лишився на площі. Хати, припорошені снігом, були особливо чепурні, а вікна світилися, ніби маленькі зірочки з-під пухнастих хмарок.

Високий будинок школи стояв посеред площі як на долоні. Від вікон четвертого класу падали довгі пасма електричного світла на сніг, він іскрився, переливався блискітками. «Що там у нашому класі зараз?» подумав Толя. Чому так світяться вікна? Може, репетиція новорічного концерту? Глянути б!

І він побіг до школи. Доріжка, викладена червоною цеглою, вела від хвіртки до ганку. Вона була старанно прометена. Хлопчик помалу відчинив важкі двері до коридору. Незвичайна тиша зустріла його. Кожен крок відгукувався луною на весь будинок. Ось двері четвертого класу. Толя тихо потяг за ручку, в щілину просунув голову, роздивлявся. Парти зсунуті зі своїх місць попід стіни. Посеред класу стоїть тьотя Фрося і викручує ганчірку над відром. Вона в гумових чоботях, спідниця високо підтикана, а руки червоні, як буряки. Стара жінка поволі розгинається, кінцем косинки витирає спітніле чоло.

«Важко мити підлогу», майнула думка у хлопчика.

— Щось забув? — ласкаво спитала тьотя Фрося.

— Давайте допоможу вам, я все вмію робити! — ніяковіючи, сказав Толя. — Я завжди допомагаю матері.

— Що ти, це ж моя робота. Я помалу, а вечір великий. Без роботи сумно. Груднева ніч довга, як рік. Тільки тоді й відлягає від серця, коли ви починаєте збиратися вранці...

Хоч тьотя Фрося й не дозволяла, Толя виніс відро з брудною водою, двічі збігав до криниці. Допмагаючи ставити парти на місце, він сказав:

— А мама говорила, що ви разом з нами будете стрічати Новий рік.

— Спасибі, я прийду. — Толя помітив, що на очах тьоті Фросі заблищали сльози. Відвернувшись, вона тихо промовила: — Іди, синку, додому, мама ще розсердиться на нас. Може, ти не всі уроки зробив?

— Мама дозволила піти гуляти. А уроки я зробив, — жваво відповів хлопчик. — Я хочу ще допомогти вам.

— Та вже все. Ось тільки розпалю в грубі.

— То я дров принесу! — Не чекаючи відповіді, Толя побіг у сарай і приніс оберемок.

Коли у грубі запалав вогонь, тьотя Фрося поставила біля неї низенький ослінчик, погасила світло й сіла поруч з Толею. Гаряче полум'я освітило рожеве, з блискучими очима обличчя хлопця і бліде, перетяте зморшками — старої жінки.

— Тепер ми, сину, сидимо, наче біля багаття, — сказала Фросина Миколаївна, підкладаючи дрова у грубу. — Хороший ти хлопчик. Отаким був і мій синок. Все допомагав мені. Навіть білизну брався прати, — Фросина Миколаївна сумно зітхнула. — Немає його... На війні вбили...

— Ким же він був? Танкістом, льотчиком, моряком? — тихенько питав Толя.

— Шофером — був мій Павло. Дуже любив машини. На фронті возив снаряди і все, що треба було, доставляв на передову. Його товариші написали мені, що в останній день свого життя Павло возив снаряди на батарею до гармат. Осколком йому поранило

плече. Було дуже боляче, та він гнав машину і — встиг. Якби запізнився, нашим довелось би відступати. А коли повертався назад, налетів ворожий літак... і влучив... Павло — в мене єдиний син. Чоловік ще в бою з петлюрівцями загинув, Павлу-севі тоді два роки було. Я ніколи не думала, що зможу жити без сина, і от...

Схвильований Толя мовчав. Він намагався уявити собі страшну подію на відкритому шляху. Солдат Павло дуже сміливий. Ніщо не може зупинити його, коли він виконує бойове завдання. Ревуть мотори ворожих літаків, свистять бомби, гуркочуть гармати, а він везе товаришам снаряди, бо артилерія ж не може діяти без них.

— Треба було йому зупинити машину, сховатися під кузов, — заговорив хлопчик, — або їхати зигзагами, тоді фашист нізащо не влучив би!

Вони помовчали. В грубці шипіли й потріскували дрова. Долітав далекий гамір дітей з майдану.

— Приїхала я сюди, бо в мене були тут родичі, але я не знайшла їх. Старі померли, їхні діти подалися десь до міста. А мені село сподобалося, то я й лишилася. Хворіла довго після похоронної. А як встала, подумала, що тільки в школі зможу робити. Дивлюся на вас, і кожен нагадує мого Павлика. Ти рожевощокий та ясноокий, як і він був. Твій Володя бистрий, непосидючий, як він, інший, дивлюсь, книги так старанно обгортає, береже їх, як це робив мій Павлик. В кожному з вас я бачу якусь рисочку, що так нагадує мені його.

Толя сидів, зворушений цією розпо-

віддю. Йому хотілося зробити для тьоті Фросі щось хороше, приємне.

— Хочете, я допомагатиму вам завжди? — раптом сказав він. — Або я поговорю з нашими в класі. Нехай усі стараються, щоб вам легше було прибирати.

— Спасибі тобі за добре серце, — всміхнулася Фросина Миколаївна, — але ж це неможливо. Підеш по класах, то тільки встигай усе підбирати. Там наслідили, там папірець кинули, там недоїдки лишили. Ну, та я не ображаюся...

Другого дня Толя, ідучи до школи, взяв віника.

— Ти що, вирішив оволодіти спеціальністю прибиральниці? — голосно спитав Володя, побачивши товариша.

— Влітку я наробив багато віників, склав їх на горищі, — заговорив Толя, ніби не помітивши глузування. — Тепер подивіться, для чого нам знадобиться віник. — Толя піднявся на ганок і віником обчистив чоботи від снігу.

— Всі так зробіть. Тоді в нашому класі стане чистіше і тьоті Фросі легше буде прибирати.

— Тільки в твоєму класі має бути чисто?

— А в нас і тепер чистіше, ніж у вас!

Діти зашуміли, оточивши Толю. Вони навперебій брали віник, обмітали взуття. Толя витяг з портфеля квадратний шматок фанери, на якому червоніли косі літери:

Витирайте ноги! Шануйте працю тьоті Фросі!

Дощечку діти прибили до дверей.

Фросина Миколаївна стояла в коридорі біля вішалки, допомагаючи малим роздягатися. Почувши незвичайну метушню на ганку, вона вийшла, прочитала напис на фанері та тільки й вимовила:

— Рідні мої...

Школа готувалася до зимових канікул. Піонервожата просила учнів допомогти скласти план: сказати їй, що кожен хо-

тів би побачити, почути в ці дні відпочинку. Толя розповів їй про сина Фросини Миколаївни — Павла Степановича, сказав, що добре було б, якби всі школярі почули про нього.

— Чому ж ти мовчав досі? Попросимо Фросину Миколаївну розказати про сина. Влаштуємо піонерський збір, звичайно, якщо вона погодиться.

Кімната четвертого класу найбільша. Тому збір призначили в ній. Толя, Володя та кілька дівчаток прибрали кімнату. Повісили під стелею різноколірні прапорці на шпагаті, принесли з лісу соснових та ялинових гілочок, завітчали портрет Леніна. Володя вдома тримав вишневу гілочку в пляшці з водою. Гілочка якраз розцвіла, і він приніс її до школи. Живі квіти прикрасили стіл, вкритий червоною скатеркою. Тут же стояв портрет Павла Степановича у бронзовій рамці.

Всі вдивлялися в молоде, веселе обличчя юнака. Кучеряве волосся злегка спадало йому на чоло, очі були великі, світлі, ніс з тонкими ніздрями, гостре підборіддя і губи з усмішкою в куточках. Він був дуже схожий на матір.

В урочисту хвилину, коли винесли прапор, всі стали мовчазні й серйозні. З-за столу піднялася Фросина Миколаївна. Вона обвела всіх уважним поглядом і зітхнула.

— Ми слухаємо вас, — тихо сказала піонервожата, поправляючи галстук на білосніжній блузці.

— Був у мене син Павлик, — почала тихим голосом Фросина Миколаївна, — такий же веселий, галасливий, пустотливий, як і ви... Дуже любив машини, хотів стати автомеханіком...

Піонером був мій Павлик. Всі наші речі згоріли, в будинок влучила «зажигалка», а портрет його і піонерський галстук я зберегла.

Фросина Миколаївна взяла пакуночок, що лежав на столі, розгорнула його. Вогнем спалахнув червоний шовк.

— Багато років берегла його. Страшні часи минули. Знову діти ходять до школи, носять галстуки. Мені не хочеться, щоб галстук мого сина лежав у схованці. Дозвольте подарувати його одному з вас. Нехай піонер носить його і пам'ятає, що солдат Павло Степанович віддав своє життя за те, щоб усі діти були щасливі. Якщо буде на те ваша згода, то я цей галстук надіну учневі четвертого класу Толі.

— Правильно! Толі! Йому галстук! — залунали дитячі голоси.

— Толя мій помічник і друг, — продовжувала Фросина Миколаївна. — Він допомагає зберігати чистоту; вечорами, коли на мене особливо навіває сум, він приходить, розважає.

Залунали оплески. Хтось легко підштовхнув Толю наперед, чийсь руки розв'язали на ньому старий галстук. Його очі зустрілися поглядом із зволженими очима Фросини Миколаївни.

— Носи з честю цей галстук, будь схожий на мого сина, — сказала вона і тремтячими руками пов'язала Толі галстук.

Повертаючись на своє місце, Толя побачив в розчинених дверях знайоме ласкаве обличчя. Він був такий схвилюваний, що лише через кілька хвилин зрозумів, що це його мати прийшла на збір.

«Мамо, ти бачила, ти все чула?» хотілося спитати її, та він стримався.

Після самодіяльного концерту Толя разом з мамою повертався додому. Він торкав рукою кінці червоного шовку, розгладжував дорогий галстук.

— Тепер я повинен бути схожим на Павла Степановича, — сказав він. — І шофером треба стати?

— Головне, сину, любити свою Батьківщину, як любив її Павло Степанович, — серйозно відповіла мама.

Ганна Матійко

У ОЛЕНКИ КОЛО ХАТИ

У Оленки коло хати
Джміль кружляє волохатий
І метелик, і жучок.
Вони чують дух медовий,
Бо в Оленки тут чудовий
Квітничок.

Бо Оленка тут багато
І завзято
Працювала,
Тут Оленчина лопата
Ґрунт скопала.

Тут Оленка грабельками
Ґрунт спушила,

Квіти рівними рядками
Посадила.

Між рядками всю травичку
Прополола.
І приносила водичку
Проходила
У своєму невеличкому відрі,
І розсаду поливала
На зорі.

Тут Оленка труд поклала
Немалий.
І в Оленки підвелися, розцвіли
Коло хати, біля стежки,
І тюльпани,
І сережки,
І братки,
І красолі-парасолі,
Й нагідки,

І гвоздички-невеличкі,
Й мак-мачок.
Отакий-то у Оленки
Квітничок!

Біля стежки, коло хати —
Ціла грядка розцвіла.
Джміль кружляє волохатий
І метелик,
І бджола.
Мед співають
І співають:
— Ну й Оленка,
Ну й мала!

Петро Дорошко

ВЕСНЯНИЙ ДЕНЬ

Далеко від села, в полі, під лісом, лежать звалені один на одного мішки з попелом та насінням. На мішках сидять обличчям до сонця учні четвертого та п'ятого класів: Андрійко Василичук — син учительки й Оксанка Левчик — донька коваля. Андрійко — чорнявий, з великими, мрійними очима хлопчик років дванадцяти, Оксанка — дуже рухлива, русява, з кучим, у веснянках носиком і пухнастими щічками, справжня «кнопка», років десяти. Поки сівачі ремонтують в селі сівалку, що зламалася годину тому, діти, які вже прийшли з першої зміни, добровільно виконують відповідальне завдання — сторожують добрива й зерно. Вони розмовляють і махають ногами.

Довкола безконечним, здавна відомим шляхом пливе у безвість чудовий весняний день. Сонце в полудень. На непокриті дитячі голівки — чорняву й русу — ллються з незміряної висоти потоки світла й тепла, від яких дітям радісно й не душно. Над полем мерехтить марево, над лісом — синювата імла. Ти-

хо, врочисто в неозорому світі. За спинами учнів у високому північному небі линуть зі сходу на захід дві прозорі хмаринки. Решта простору — світла, чиста, як і думки дітей.

— Заплющ очі! — пропонує Андрійко Оксанці.

— Нащо?

— Підемо в далекий світ!..

Гра ця відома дітям давно. Вони самі собі видумали її і повторюють у різних варіантах. Іти в далекий світ можна навсидьки, навлежки, удвох, по одному і т. д. Оксанка заплющує очі і в свою чергу питає:

— А ти закрив?

— Закрив, хіба не бачиш?..

— Як же я бачу, коли зажмурена?.. — обурюється вона.

— Що тобі видно?

Хвилину діти мовчать, намагаючись роздивитися темряву. У темряві, як відомо, нічого не видно. Уява, фантазія їх напружені до краю. Згодом Андрійко каже:

— ...Я бачу гори... Високі гори Тянь-Шань!.. На найвищій — прапор. Його встановили туристи... А ось біжить дикий тигр!..

— Такий, як на Алтаї? — питає Оксанка і блідне; діти недавно дивилися фільм «Небезпечні стежки».

— Більший!.. — тягне Андрійко. — Він женеться за красивою сарною!.. Але сарна тікає, тікає... І зeszла!..

Підставлене під сонце обличчя хлопчика, з міцно заплющеними очима, сяє. Уста всміхаються.

— Це ти — з книжки, Андрійку... — догадується Оксанка. — Хитрий!.. А я чомусь нічого не бачу.

— Зажмурся сильніш.

— Зажмурилася...

— Видно?

— Ні..

— Ей, яка сліпа!..

Андрійко розплющує очі і бачить, що Оксанка теж дивиться на нього. Дівчинка сміється.

— Чого ти?..

Та заливається ще дужче.

— Чого?..

— А я зовсім не зажмурювала очі, — схиляє дівчинка голівку набік. — Я обманювала! Хи-хи!..

— Піонерка!.. — докірливо зітхає Андрійко.

Діти то жваво, то ліниво — залежно від теми — розмовляють між собою, проте це не заважає їм зірко стежити за навколишнім.

Світла довкола повен простір. Безлисті дерева, білий яр, торішнє злежане листя й трава, чорна рілля, висохла сіра дорога, далека скирта соломи, шпак на тоненькій гілці, лушпинки вилущеного насіння акації, наповнені мішки, одяг дітей — все це видно до найменшої рисочки, все — в сліпучому сяйві. Коли б не вертівся шпак, коли б не дзюрчав на дні яру струмок, здавалося б, що весь світ — цей голий ліс, вологе поле, синє небо й радісне сонце, — спинилися і стоять, вражені власною величчю, красою. Сонячний день, весняний шал, що чарівною мелодією бринить навкруги, підсвідомо будить в серцях дітей велику щирість, добрі поривання, бажання дякувати комусь за щось...

В голові Андрійка рояться світлі думки. Чи тому, що навколо так сонячно, чи тому, що цим сонцем переповнене його серце, Андрійкові до сліз хочеться зробити щось дуже хороше для Оксанки.

— Оксанко!.. — тихо каже він.

— Що?

Справді, що Андрійко хоче сказати? Як йому висловити своє чудесне почуття? Буває ж так, що в серці — повно щастя,

а ніяк його не розкриєш!.. Хлопчик напружено думає. Одночасно він поглядає на Оксанку. Дівчинка вся облита світлом сонця, неба; русі косенята срібляться, в синіх очицях ласкавою водою струмить прозорість, сміх. Може, і в її серці таке ж, як і в Андрійка, почуття?

— Оксанко?..

— Ну що?

Андрійко червоніє. Чого? Відчуваючи, як до лица приливає кров, хлопчик червоніє ще дужче.

— Що-о! — кричить Оксанка хлопчикові в вухо.—Що-о?..

Андрійко мовчить.

— Ану тебе!.. — сердиться вона й, не кажучи більше ні слова, кам'яніє. Мов заворожена, дивиться дівчинка в одну точку в лісі.

— Проліски!.. — з стогоном скрикує вона.

— Де?.. — рвучко підводить голову Андрійко.

— Проліски! Йй-богу!.. Бачу!.. — радісно скумить Оксанка. Зривається з мішків і мчить.

— Не рви! Не смій мені!.. — нічого ще не помічаючи, кричить Андрійко, наосліп тупцюючи ззаду.

— Чому?

— Нехай ростуть!..

Добігають до дерев. Дійсно, під кущем ліщини синіє з-під торішнього листа купка пролісків. Ніби впало згори кілька краплинок синього неба...

Ранком їх ще не було. Значить, квіти народилися на очах у дітей. Відкриття!..

Лягають животами до землі, обережно розгрібають листя і зачаровано дивляться і дихають на квіти.

— Не заступай їм сонця! Посунься!.. — наказує Оксанка.

Андрійко посувається вліво й відкриває квітам сонце.

— Сусан'н, Довбуш, Руслан... — поспіхом дає Оксанка

імена квітам, торкаючись кожного стебельця тоненьким рожевим пальчиком.

— А четверта? — питає Андрійко.

Четвертій квітці імені не знайшлося.

І те, що було між дітьми хвилину тому, те не висловлене Андрійком сонячне почуття вже забуте. Їх чисті душі, повні земного щастя, кожної нової хвилини знаходять в навколишнім світі нові картини, інші, казково прекрасні, пісні. Жадібно ковтнувши враження, спішать діти вперед; так, ніколи не повторюючись, міняються щомиті кольори райдуги в подошовому небі...

II

Але ось квіти темніють: з них щезло сонце. В ту ж хвилину лісом ніби прокочується танк:

— Гр-р-р!...

Здивовані діти підводять голови й бачать над собою темну хмару. Вона прийшла з півночі і так зненацька, що Андрійко з Оксанкою тетеріють. Якщо піде дощ, їм зовсім нема де сховатись. Ще лежачи над квітами, Оксанка швидко пропонує:

— Біжімо додому!

— А зерно?.. — зривається на ноги Андрійко.

А тимчасом довкола не на жарт лагодиться гроза. Хмара виповзає з півночі більше і займає увесь схід. Світлим залишається південь, де село; видно, як за ним тікають до Пруту рештки сонця. Ліс посірів. Чорне поле стемніло. Задув вітер. Просто з ріллі знявся вихор і поніс вгору пилюгу, сухе листя і — хтозна-де взятий — шмат пачки з сигарет «Верховина». «Грюк-грюк!..» — знову вдарило у північному небі, тепер вже ближче до дітей і сильніше, ніж раніше, і, затихаючи, пробуркотіло сердитим псом: «Р-рр!..»

Андрійко кілька хвилин розгублено спостерігає неждани зміни в світі, шукаючим поглядом нишпорить навкруги. Раптом він приймає якесь рішення і гукає:

— Гайда до скирти!.. За м-н-ою!

Скирта торішньої соломи — півкілометра звідси. Не кажу-

чи більше ні слова, навіть не озирнувшись на Оксанку, хлопчик пускається вперед.

Оксанка прив'язаним лошатком топчеться на місці. Їй і бігти страшно, і залишатися без Андрійка небезпечно. Наляканими очима впирається дівчинка в грозу. Постать Андрійка віддаляється. Раптом Оксанка почуває себе самотньою серед бурі, покинутою в полі напризволяще...

Дівчинці стає моторошно. Якусь мить вона дивиться туди, де маячить Андрійків сардак, потім притискає маленькі кулачки до грудей і кулею зривається з місця.

«Грак!.. Грак!.. Грак!.. — доганяючи, падають з неба громи в її вуха. — Гр-р-р!..»

Добігши до скирти, Оксанка з розгону залітає в яму, видовбану в соломі сторожами, і, згорнувшись там клубочком, виставляє з ями русяву голівку, як ховрах з дірки — свою.

— Що ти!.. Що ти!.. — гукає Андрійко, який, поки Оксанка добігла, скрутив перевесло й нагрібає на нього велику в'язку. — В'яжи оберемок і — бігом до мішків. Чуєш мені!..

Він зиркає на подружку, і в чорних, схвильованих очах товариша Оксанка читає неухильний наказ.

— Чуєш мені!.. — кричить Андрійко ще голосніш. — Хочеш схопити догану?

Від кого й де може Оксанка «схопити догану» — в колгоспі, у школі, чи просто тут, серед поля, — дівчинка не знає. Не задумується над сказаним і Андрійко. Проте Оксанка швиденько вилазить з свого сховища. Андрійко сам зв'язує їй в'язку, допомагає піднести на плече. За хвилину захекані й пітні діти підтюпцем несуть — то на плечах, то попереду себе — оберемки соломи. Солома набивається за коміри, лізе в вуха, заважає бачити дорогу й уповільнює крок. «Ага-га-а!..» свистить в полі вітер, клубочаться вгорі сизі хмари, зайнявши вже й південь,

крешуть білим вогнем блискавки, гахає по небу грім. Хоч бери і вмирай!..

Добравшись до мішків, Оксанка ледве не падає від втоми й хвилювання, а Андрійко, не гаючи часу, вкриває своєю і подружчиною соломою попіл і зерно.

— Не бійся, маленька!.. Чого дрижиш?.. — не відриваючись від роботи, тоном дорослого ласкаво говорить Андрійко. підбадьорливо усміхається до неї устами й очима. — Хіба грім страшний? Страшна блискавка... Поки дощ піде, ми ще раз принесемо! Не пропадати ж насінню. За м-н-ою!..

Вони біжать знову, але Оксанка мало не плаче. На біду, дівчинка спотикається об пень, міцно шльопається на землю, а підвівшись, має повен рот груддя. Але Оксанка не плаче: якщо вона закричить, Андрійко оглянеться, помітить сльози. А Оксанка ніяк цього не хоче...

На півдорозі від скирти дітей настигають перші краплі. Краплі великі, прозорі, холодні. Вітер слабне. Захід вже весь покритися сірою пеленою дощу. Скоро дощ буде й тут.

Приносять солону вдруге. Покривши нею купу, Андрійко виявляє, що один мішок зовсім голий.

Дощ припускає. Хлопчик дивиться на Оксанку. Але вона така захекана, така безпорадна, що Андрійко вирішує більше Оксанку не чіпати.

— Тепер ти посидь тут... І не бійся!.. А я майну ще раз!.. — переводячи дух і витираючи піт з чола, пропонує він.

— Не хо-о-чу!.. — кривить уста дівчинка.

— Залазь під солону!.. Я скоро!..

— Андрі-і-й-ку!.. — жалібно квилить та.

Але Андрійко вже стрибає у сірій млі. Круг нього гасають дикі вітри, клубочаться чорні, потворні хмари, срібними мечами косять блискавки. Та хлопчик соколом летить вперед...

— Не боюся тебе!.. Не боюсь!.. — доноситься до Оксанки.

його дзвінкий голос. Подумавши трохи, дівчинка догадується, що Андрійко викрикує ті слова самій бурі!..

Вертається хлопчик зовсім мокрий. З принесеної соломи робить дашок. Залазять з Оксанкою під мішки й дашок, щільно затуляють отвір соломою. Тепер і в них є хатка.

Надворі за всіма законами природознавства, що його, як відомо, вивчають у четвертому класі, періщить теплий, зернистий дощ. Вітер вщух. Громи притихають. Солома пахне старими мишами, голенькими мишенятами й торішнім засохлим бур'яном. Де-не-де проб'ється і сюди крапля, впаде Андрійкові на ніс або Оксанці на руку. Щільно притулившись одне до одного, діти навпочіпки сидять на заціпенілих ногах, гріються спільним теплом. В цьому затишку їм хоч і темно, але спокійніш.

— Андрійку... — посинілими устами шепоче Оксанка; в дожджиданні пекельних громів дівчинка боїться розмовляти вголос.

— Ну?..

— Дощ скоро перестане?

— Звідки я знаю?..

Подружка зітхає.

Довго мовчать. Андрійко поглядає на Оксанку: її кругле личко зблідло, в очах застиг і не сходить ляк, а кнопка-носик, здається, став ще меншим...

Хлопчикові стає жаль свою товаришку: дуже вже вона боязлива...

— Скоро перестане, — каже він, щоб її підбадьорити. — А ти не бійся! Весною дощі завжди короткі, — обтулюючи дівчинку соломою, додає він згодом з знанням справи.

— Ш-ш-ш-ш... — шумить дощ, шумить деревами ліс, шелестить під дощем солома. Цей колісковий спів заспокоює стомлених дітей остаточно.

— А-а-х!..

Страшний гуркіт розтинає повітря. Мішки й земля здригаються. Здригається Андрійко. Білий, сліпучий вогонь мечем влазить в землю перед самими Андрійковими очима і враз перетворюється в жовтогаряче полум'я. У вухах — шалений дзвін.

— Загорілося!.. Солома горить! А-а-й!.. — скрикує Андрійко і — дивно — не чує власного голосу. Тремтячими руками розкидає хлопчик соломі, визирає надвір.

У лісі, за яром, просто перед очима, велетенською свічкою палає зелена смерека. Довгі вогняні язички гаряче лижуть низу уверх гілля, стовбур, тріщать дрібні гілочки й, добравшись до верхів'я, тікають в небо разом з димом, звідки й прийшли. Ще густіший сипле дощ.

— Смерека гине!.. Оксанко!.. — зриваючись на ноги, гукає хлопчик, не відриваючи широко розкритих очей від страшного, чарівного видовища, і чомусь знову не чує власних слів. У вухах — вата й дзвін...

— Оксанко!..

Оксанка не відповідає. Андрійко відриває погляд від палаючого дерева й дивиться туди, де Оксанка. З заплющеними очима, зі злегка розкритим ротом дівчинка лежить на купі соломі. Її голівка схилена на правий бік. Дівчинка нерухома й дуже бліда.

Вся юна мужність, що керувала досі цим славним хлопчиком, покидає його. З очима, налитими жахом, хапає Андрійко подружку під пахви, намагаючись підвести.

— Оксанко!.. Вставай!.. Вставай, чуєш!.. — лементує він і заливається гіркими слізьми.

Оксанка не рухається. Хлопчик тягне дівчинку по землі до лісу, потім знову назад, не перестаючи плакати й кричати. Він намагається посадовити Оксанку на мішки, але та дуже тяжка й знову падає на соломі.

— Мамо!.. — верещить Андрійко, полотніючи з ляку. — Мамо!.. Оксанку вбило!..

Та навколо лиш поле, палаюча смерека, дощ...

Так минає кілька хвилин. Оксанка розплющує очі. Помалу підводиться. Зустрівшись поглядами, хлопчик і дівчинка з жахом дивляться одне на одного. Раптом Оксанка помічає палаюче дерево.

Не говорячи й слова, притьмом заривається вона в соломку. Залазить туди й Андрійко. Обое голосно плачуть.

Тимчасом дерево догорає, шум у вухах зникає. Діти починають розуміти, що смереку розбив грім, а Оксанка й не думала вмирати, а лише зомліла. Довго вони ще плачуть. Нарешті сльози вичерпуються.

— Тікаймо додому!.. — ледве чутно шепоче Оксанка.

— А насіння? — теж шепоче Андрійко.

Діти вмовкають і сидять, як надуті мокрі сичі.

III

Вичерпалися дитячі сльози, вичерпується і дощ. Гроза проходить. З добрих джерел війнув інший вітрець. Білим блиснули хмари. Задрижали й впали з дерев прозорі великі краплі. І з заходу усміхнулось, благовіщаючи тишу й спокій, рожеве сонце.

На дорозі почувся м'який шерхіт коліс по грязюці. Хтось крикнув протяжне «тр-р!..» Спинив бричку, скочив на землю і швидко закрокував сюди.

— Ви тут, діти?.. — заговорив чийсь стривожений і, як здався Андрійкові, незнайомий голос. — Тут ви чи де?.. — промовив той же схвильований голос ближче, і хтось почав обережно розгрібати соломі.

Спочатку в отвір просунулися два обкурених жовтих пальці, потім — уся рука, солома впала, і перед Оксанкою та Андрійком з'явилося небрите й дуже стривожене обличчя дядька Петра — брата Андрійкової матері, колгоспного бригадира. Побачивши дітей, дядькові очі й уста розплилися в чудову усмішку:

— То ви тут, голубчики?.. А я думав — втекли... Живі, не намокли?..

Дядько обережно підводить Оксанку, потім — Андрійка, ставить на затерплі ноги. Крім дядька діти бачать дві кінських голови, заболочену бричку і на ній Степана Петровича — полевода. Він теж усміхається дітям, і так широко, що в його роті видно металевий кутній зуб. Коні носять боками, очевидно, їх сильно гнали.

— Живі, не намокли?.. — продовжує дядько, ясно усміхаючись, і розгортає насіння. — Дивися, соломи нанесли, накрили!.. Молодці!..

— Гей, та вони плакали-и!.. — протягує Степан Петрович, зіскакуючи з брички. Андрійко охає і миттю витирає забуті холодні вже сльози.

— Плакали ж вони!.. — підходить до дітей Степан Петрович, поскрипує мокрим хромовим пальтом. — Чого ж це?.. А-а, смереку громом розбило, страшно стало!.. Ясно... Он які ми у вас нехороші: доручили передовий пост, а коли ворог наскочив, не прийшли на виручку...

Приїжджі здивовано дивляться на звуглілу смереку, що докурює димом, потім — на дітей і крадькома докірливо махають один одному головами.

— Кріпко її вцілило!.. А могло ж і сюди дістати!.. — схвильовано говорить полевод, озираючи Андрійка і Оксанку. Тепер він розуміє, скільки діти пережили...

— Ну, сюди грім вдарити не наслідився б!.. Тут — люди-богатири!.. Та й сторожі — молодці!.. — погано приховуючи радість, усміхається дядько Петро. — А дощик який, га! А блискавочка!.. Це ж хто догадався соломки піднести? Ти, Андрійку?

На цих дядькових словах Оксанка низько опускає голову й червоніє.

Андрійко помічає це. Тепла хвиля любові до своєї подружки, оте сонячне почуття, яке він ніяк не міг висловити словами перед дощем, обіймає хлопчика. І він спокійно відповідає:

— Обое догадалися. Що ми — маленькі?..

Дорослі бачать, як дві дрібненькі сльозинки падають з Оксанчиних очей на ріллю. «Який ти хороший, Андрійку!..» — весняною бджілкою бринить її серце.

— Я думаю ось що... — каже Степан Петрович до дядька Петра, поправляючи на Оксанці загнутий комірець кафтаніка. — Гадаю, що діти заслуговують не лише подяки. Треба б їм записати по трудовню..

«По трудовню?..» Діти допитливо дивляться то на Степана Петровича, то на дядька Петра. Одразу очі в них зацвіли зорями. Жартують дядьки чи всерйоз?..

— Не заперечую... — згоджується дядько Петро, діловито дістає з кишені авторучку, блокнот, робить в ньому помітку. — Єсть!.. Молодці!.. Зберегли... Поздоровляю вас, любі колгоспники, з першим трудовнем!..

Перший в цьому році трудовень! Хто з учнів четвертого класу вже має його? Ніхто!..

Серця дітей тріпочуть з радості.

— А дощик який!.. Ех, давав циган дві зими за одне літо і не дурень був, — продовжує дядько Петро любоватися полем, весь час усміхаючись. Підходить до ріллі, глибоко розгрібає її руками. — Ого, аж куди замочило!.. А грім, га?.. І коли заграв, мамко моя!.. В березні!.. На врожай, Степане Петровичу, га?..

Світ, дійсно, чудесний. Щедро полите дощами, все яскраво блищить на сонці. Ліс як полуджений. В яру реве вода. Рілля чорна, пухка й знову парує. Небо стало ще вищим, ще синішим, кличе в політ... Дзвенить-торжествує жайворонок...

— Ну, колгоспники, гайда додому! — пропонує Степан Петрович дітям. — Намокли, перетряслися, їсти, мабуть, хочете? Ідіть спочивати!..

— Я не піду додому... — каже раптом Оксанка, поставивши правий черевичок на каблук і махаючи в повітрі носком.

— Чому?

Оксанка не відповідає, опускає голову й вимахує носком ще дужче. Ось-ось вона розплачеться.

Степан Петрович пильно дивиться на надуту дівчинку, потім — на її ноги і помічає, що носок правого Оксанчиного черевика «вишкірив зуби». З утвореної дірки крізь продерту панчішку жалібно виглядають на світ білий два заболочених пальчики...

— Ось воно що?.. — зводить брови Степан Петрович. — Ти де черевичок розбила?

— Як за соломою бігла... Що мені мама ска-жуть?.. — починає хлипати дівчинка.

Виявляється, що, спіткнувшись тоді об пень і впавши, Оксанка не лише набила рота землею, а й відпорола шмат підосви. Згарячу не помітила, а тепер — наслідки.

— Не журися!.. Цьому горю ми враз поможемо!.. — каже Степан Петрович. Він розв'язує мішок, звільняє прив'язаний до мішка шпагат. Садовить дівчинку собі на коліна й надійно обв'язує черевичок, заздалегідь вибравши з дірки солому й землю. — Скачи сміло!..

— А ви, вуйку, в село не вертаєтесь?.. — питає в дядька Петра на прощання Андрійко.

— Чого ж, хлопчику, вертать? — знизує плечима дядько і знову широко всміхається: мабуть, дуже вже радий він цій першій весняній грозі. — Ми зараз з Степаном Петровичем коней розпряжемо, ватру розпалимо і кашу зварим. Тимчасом вітерець ріллю обвіє, трактор притягне сівалки, і з зорею — за сівбу... Весняна ніч коротка — поки в село доберемось, поки — звідти, лиш час змарнуємо. А час — урожай!..

Андрійкові дуже хочеться зостатись і теж розпрягати коней, класти ватру, варити кашку й ждати трактора, тобто, робити всю ту, оспівану жайворонками й вітрами, працю, до якої з делюшок і до смерті, де б він не був, кликатиме Андрійка його

серце, серце кровного хлібороба... Але завтра — уроки... До того ж нема кому відвести Оксанку.

Широко ставлячи в грязюку ноги, їжачись в намоклому гвердому одязі, діти помалу йдуть додому. Тепер, коли всі тривоги й радощі залишилися позаду, вони весело обговорюють їх. А тимчасом навкруги невтомно працює-творить весна. З теплої, розкритої ріллі встають до життя мільйони посіяних, вже набряклих зерен. У лісі — та ж сама робота: брунявють дерева, жене вгору життя корінь трави, квіток, грибів. В небі ж — неповторна блакить, на яку не стомишся дивитися вічно, вечірнє сонце, жайворонки, первозданний спокій. Але це не значить, що вночі знову не піде теплий, благодатний дощ...

Біля села Андрійка й Оксанку зустрічає стривожена Андрійкова мати. Діти навперебій розповідають їй про грім, дощ, палаючу смереку, перший трудовень і зомлілу Оксанку, а вразлива, добра вчителька тільки руками сплескує. Охаючи та приговорюючи, заводить вона забруднених, змучених дітей до хати, миє, переодягає в чисте, годує кашею, поїть гарячим чаєм з сливовим варенням, потерпаючи, щоб діти не застудились. Не дозволивши Оксанці іти поночі додому на другий кінець села, вчителька вкладає дітей спати: Андрійка — на ліжку, Оксанку — на кушетці. Потім, навшпиньках ходячи по хаті, вона довго чистить їх одяг, журно хигає головою над Оксанчиним розваленим черевичком, з ясною радістю поглядає на дігей, згадує їх перший трудовень і чогось сплакує...

Андрійко — на ліжку, Оксанка — на кушетці, повернувшись з боку на бік, ще раз згадують квіти, грозу, сонце — усі картини весняного дня. Потім квіти, гроза й сонце прощаються з дітьми, встають з постелей, одягають шапки, і поки виходять з хати, рипнувши сінешніми, вишнево пофарбованими дверима, Андрійко й Оксанка вже міцно-міцно сплять.

Добраніч, любі колгоспники!..

Володимир Бабляк

КРИНИЦЯ

Понад шляхом, в тихім зворі,
Під великим камінцем,
Ми з Оксанкою учора
Розкопали джерельце.

Лиш вода забулькотіла
З-за похилої берізки,
Підійшла до нас несміло
Лісова красуня — кізка.

Нахилилась, напилась
Та й у гори подалась.
Потім зайчик і куничка
Напилися із кринички.

Йшла у ліс якась бабуся,
Каже: «Ось де я нап'юся.
А яка ж вода смачна,
І прозора, й запашна.
Вік такої не забуду.
От спасибі добрим людям!»

Пийте, бабцю, пийте вволю.
Всім тут вистачить водиці.
Хай щаслива буде доля
Тим, хто десь копав криницю!

Володимир Ладигець

ХАТА ХЛОПЧИКА - МІЗИНЧИКА

1

Важко жити на світі Денисові... І знаєте чому? Дуже він малий! Такий малий, що мати називає його хлопчиком-мізинчиком.

Іноді Денис навіть і заплаче на самоті, так хочеться йому бути великим. Та й мати частенько говорить — ріс би ти, Денисе, швидше, помічником був би.

Тут ще й діти в школі взнали, що мати називає Дениса мізинчиком, почали його дразнити. Особливо дівчата. Денис накупиться й відповідає:

— Який я тобі мізинчик? У мене ось він, мізинчик! А я не забаром виросту аж до стелі і стану вищий за дядька Кирила.

Найбільше заздрить Денис дядькові Кирилові, бо той найвищий.

Кирило — бригадир і на всі руки майстер.

Мати часто каже:

— У Кирила золоті руки! Він і швець, і жнець, і в дуду грець... Одне слово, золоті руки...

Денис уважно придивлявся до рук дядька Кирила. І нічого особливого не помічав. «Тільки великі вони в нього, от і все...» Заздрісно думав Денис: «От коли б мені такі руки! Тоді і в мене вони були б золоті. А моїми що зробиш? Он хату ставити треба, та куди там!»

І щоразу Денис дивився на свої руки, міряв їх, стискував кулаки, але руки не збільшувались.

Дядько Кирило дуже високий. З усіх сил Денис задирає голову вгору, щоб розглянути веселе обличчя дядька Кирила. А особливо вуса! Вони стирчать гостро вперед — ось-ось заколють!.. Дуже смішні вуса!

Якось прийшов до них дядько Кирило, почав смішити Дениса і малу Денисову сестричку Настусю. А Денис і каже:

— Вам добре, дядьку, з такими вусами! Коли б вони мені, то я б нічого в світі не боявся.

— А кого ж ти боїшся? — спитав Кирило, поворушивши вусами так, ніби вони в нього живі.

— Раніше я гітлерівців трохи боявся. А тепер павуків та гадюк, — відповів Денис.

Кирило вхопив Дениса на руки, підкинув угору і знов упіймав. Денис заплющив очі й онімів. Здалось йому, що він довго літав, побував мало не на небі і назад повернувся в легкі, золоті руки дядька Кирила.

Мати, хоч і хвора, але засміялась і, закашлявшись, сказала Кирилові:

— Оця проклята землянка згноїть нас...

— Нічого, Одарко, хату добру собі поставиш, — відповів Кирило.

— Як її я поставлю? У кого мужик у дворі, той таки ставить, — і мати тяжко зітхнула.

— Не журись! А народ навіщо? — вигукнув Кирило.

— На всіх не набудуєшся. Проклятий фашист все село під небо з вогнем пустив.

— Поглянь, який у тебе геройський мужик у дворі, а ти нарікаєш на долю! — показав Кирило на Дениса. — Правда, студенте?

Чомусь дядько Кирило все називає Дениса студентом і хитро посміхається.

— Правда, — відповів Денис, — я вже, мабуть, швидко почну хату ставити. Хоч малесеньку.

— Ох ти, помічник мій, мізинчик, — пригортала мати до себе Дениса.

2

Сьогодні зранку Денисові весело. Сонце стоїть перед ним таке молоде й завзяте... Гріється Денис, і радісно йому. Щойно прокинувся, а ще весь день попереду. З чого ж його починати роботу?

— Буду свою хату ставити! — вирішив Денис.

Давно вже намірився Денис поставити під вишнею маленьку хатинку і поселити там рогатого жука-оленя. Цей жук править Денисові за корову. Налигав Денис жука тоненькою ниточкою за роги і пасе під старою яблунею. Кілька днів уже пасеться рогатий жук... А Настуся його боїться.

Тільки Денис узявся до роботи, хату будувати, а тут мати гукає. Побрів Денис до землянки.

— Що ти там робиш, синку? — спитала мати.

— Та хату ж збираюся ставити.

— Яку хату?

— А таку собі, невеличку, щоб там жив мій рогатий жук. Він у мене корова, — заклопотано відповів Денис.

— Вигадаєш таке... Нездужаю я, синочку. Піди краще води хоч трохи принеси. Потім Настусю в ясла одведеш... Та вже пора б і цибулю прополоти на городі, — сказала недужим голосом мати.

— Добре, мамо... Хату я потім збудую. За один день її все одно не поставиш. Он дядько Трохим казали, що все літо доведеться крутитись біля їхньої хати, та не знають, чи й закінчать, — мов дорослий, сказав Денис.

— Як же нам ту хату підняти з нашими силами? — сумно проказала мати.

Денис узяв відро й пішов по воду. Іде Денис і думає собі: «Чого воно так, коли мама назвуть мене мізинчиком, тоді нічого і навіть якось легше стає. А коли хто з хлопців, а то ще й з дівчат цвенькне «мізинчик», зразу бити їх хочеться. Чого воно так?»

Цього важливого питання так і не розв'язав Денис, бо по-

бачив, що мчить колгоспний віз, а кіннями править дядько Кирило. Біля нього сидить якийсь чужий чоловік... Побачивши Дениса, дядько Кирило придержав коней і гукнув:

— Здоров був, Денисе Даниловичу!

— Здорові й ви будьте, — як рівня йому, відповів Денис.

— Перекажи матері, що незабаром у неї гості будуть.

— Добре, тільки вони нездужають.

— Нічого, ми самі впораємось, — додав Кирило і поїхав далі.

Денис приніс води і все переказав матері. Вона махнула рукою:

— Кирило меткий на витівки. Мабуть, якусь новину з району привіз... Веди, синочку, Настусю в ясла, — сказала мати.

— Добре! А ви б вийшли на сонечко погрітись.

Денис вів за руку Настусю. Стежка була м'яка і не гаряча, бо сонце ще не встигло забрати нічну прохолоду. Настуся спитала:

— А сьогодні будемо бавитись у корову?

— Будемо. Я пастиму, а ти доїтимеш.

— Ні, я боюсь. Він рогами вщипне! — сказала Настуся.

— Хто він? То ж таки корова, — сердито відповів Денис.

— Я забула... Рогата корова, жук-біжук, — і Настуся зляжано примружила очі.

— А ти комарик. — І Денис придавив пальцем ніс сестриці. — А скільки в тебе ластовиннячка на носі! — протягнув Денис, розглядаючи Настусине личко.

— Ну й нічого, і нехай росте, — сказала Настуся. — Он у Галі ще більше, і я хочу ще більше... А щоб було ще більше, треба ніс піском натирати. Ми з Галею натираємо носи піском, тоді ластовиння швидко-швидко розводиться на носах.

— Хто тобі таке сказав?

— Не скажу, не скажу, — приспівуючи, говорила Настуся.
— Ну й не треба! — засміявся Денис і ввів Настусю у двір, де коло призьби вже бавилися діти.

3

Вертається Денис додому і думає свою думу. Все-таки важко йому жити на світі... Треба ж хату ставити, а тут біжи цибулю полоти.

А ще гірше, що мати захворіла. Як прийшла звістка, що батько загинув на фронті, зажурилась мати і дуже клопочеться, як далі жити. Все ж село згоріло!..

Втішає її дядько Кирило, і Денис, і Настуся. Голова колгоспу заходив...

Так іде собі потиху Денис і раптом спинився. Стоїть і нічого не може зрозуміти. Сила людей біля їхнього двору. Мабуть, чоловік з двадцяті, не менше. А попереду дядько Кирило та той чоловік, що з ним приїхав з району.

«Що ж там трапилось?» Перелякався Денис і чкурнув додому.

«Може, що страшно? — думав Денис. — Та де ж там! Дівчата пісень співають, дядько Кирило жартують, а люди з лопатами, з ношами».

Не встиг вчасно добігти Денис і не чув, про що говорив з матір'ю Кирило, а вже бачив, як Кирило розставляв людей на колишньому згарищі, де стояла їхня хата.

Чоловік, що з району, пішов по згарищу з довгою стрічкою в руці і щось міряв, кілочки в землю забивав.

— Ну, беріться до роботи! В час добрий! — гукнув Кирило, поворушивши вусами.

Денис кинувся до Кирила:

— Що це ви робите? — злякано спитав він.

— А, хазяїн прийшов! Рапортую тобі, товаришу студенте, прийшли ми сюди клад копати. На нове щастя вашої сім'ї. Зрозумів?

— Ні, не зрозумів, — признався Денис.

Мати жваво й собі підійшла. У неї наче й хвороба кудись поділась.

— Послухай, Кириле, треба ж спочатку сохи ставити, глину місити. Як же так? І соломи не привезли..

— Е, Одарко, ми зробимо зовсім інакше... Ми хочемо, щоб ти сьогодні вже в нову хату перебралась, — засміявся Кирило.

— І вигидаєш! Хіба де-небудь таке буває, що за один день.

— У нас буває, Одарко! Отак лопатками помахемо, і хата стане! — знов весело зареготав Кирило, а за ним і колгоспники, що швидко копали рівчачок там, де виміряв їм приїжджий чоловік.

Ледве вони закінчили копати, аж ось затуркотіли моторами дві великі вантажні машини і підкотили просто до двору.

— Ближче, ближче давайте! — гукнув до шоферів Кирило.

І коли машини під'їхали ще ближче, люди кинулися знімати з машин якісь білі-білі, як найбільша крейда, стовпи, стовпчики, залізні дужки, дерев'яні рами і ще хтозна-скільки і хтозна-якого цікавого добра, схожого на іграшки невідомого хлопчика-велетня.

Денис зовсім розгубився. Таке усе цікаве і несподіване! Він стояв і не рухався з місця, бо нічого не розумів.

А чоловік з району звелів усе розкласти по номерах. І тоді помітив Денис, що всі стовпчики і дерев'яні рами були з числами.

Шофери помчали назад...

Тільки вони од'їхали, з'явилися дві нові машини. З цих машин зіскочили кілька людей і, привітавшись, почали моторно все розбирати й розкладати біля рівчаків.

Потім розставили колгоспників, щоб подавали їм цей матеріал.

— Ну, Денисе Даниловичу! — сказав Кирило і лягнув Дениса по плечу: — Оце тобі хата. Вона з готових частин. Бачиш? Такі хати виробляють у нас на радянському заводі. Тут усе злагоджено загодя так, що треба тільки скласти, дещо позамазувати — і все... Тут і піч, і вікна, й двері...

І ось на очах у Дениса почав рости будинок.

— Подавай сто сорок шостий! — гукає один робітник.

— Підкинь шістдесят дев'ятий! — командує Кирило.— Та швидше ворушись!

Всі були захоплені працею. І мати Денисова метушилась, забувши про свою хворобу.

Росла біла хата, а Денис ще не вірив. Все ще думав, що це казка... Воно, правда, було схоже на казку, яка твориться тут, на його очах. Ось стіни здіймаються з отворами для вікон і дверей. Тут піч складають...

І раптом Денис кинувся допомагати дядькові Кирилу. Він носив маленькі стовпчики, відтягав дошки. Він порався, бігав, не почувуючи втоми...

Ледве сонце почало спускатися на захід, нова хата стояла вже майже готова — біла, чиста, весела, як свято. Почали вкривати її легким черепичним дахом небесносинього кольору. На горі порядкували Кирило і двоє приїжджих.

— Подавай веселіше! — гукав Кирило. — Гей, Денисе Даниловичу! Ну, як вона тобі подобається?

— Ой, ловко! — тільки й спромігся вимовити Денис.

— Придивляйся, хазяїне! Будеш роботу приймати! Тепер усе наше село таким буде...

А Денис сховався за матір, що гладила його по голові і тихо приказувала:

— Хазяїне мій... Мізинчик...

Сусідка принесла на руках маленьку Настусю. Дівчинка, побачивши нову білу хату, закричала:

— Пустіть мене! Куди ви мене принесли? Це не наш двір! Я вранці йшла, а в нашому дворі цієї хати не було!.. Мамо!..

Всі засміялись, а мати вхопила Настусю і міцно пригорнула до себе...

Олександр Копиленко

САЖКА

Юрко жив на самому краю села, якраз на тій вулиці, що вела в широкий колгоспний степ. Коли п'ятеро вірних друзів прийшли до нього, Юрко стояв біля сараю і щось майстрував.

— Так ти що, відмовляєшся? — спитав Василько, насмішкувато дивлячись на Юрка.

— Ніколи мені... — пробурмотів Юрко.

— Змія робиш?

— Що треба, те й роблю.

— А вчора як вихвалявся: «Підемо, допоможемо»! — сказав Сергійко.

— Обіцянку дав, — підтримав Вітя.

— Вчора казав, а сьогодні передумав. — от і все, — відрізав Юрко. — Моя мама із своєю ланкою і сама впорається. На те вона й Герой Соціалістичної Праці.

— Мама герой, а ти ледар, — сказав Василько. — Ходімо, хлопці!

Через кілька хвилин друзі швидко крокували битим степовим шляхом. Обабіч шляху хвилювались зелені жита, десь високо вгорі дзвенів жайворонок. Гаряче пекло сонце.

Деякий час хлопці йшли мовчки. Усім зіпсувала настрій неприємна розмова з Юрком.

— А ти знаєш, де те поле? — раптом спитав Сергійко Василька.

Василько зупинився. А й справді! Куди ж іти? Де поле маминої бригади? Він не знав.

— От тобі й на, — зітхнув Сашко.

— Ти б же спитав у матері, — з докором промовив Льоня.

— Спитав, спитав. Адже це таємниця, — розсердився Василько. — Ти що, забув?

Та тут втрутився Вітя.

— Що тут голову морочити? Будемо іти шляхом і дивитись. Побачимо людей — запитаємо. Пішли.

— Правильно! — підтримали Вітю Сергійко й Льоня.

Хлопці рушили далі.

Справа в тому, що вони вирішили допомогти колгоспникам зривати на стеблах кукурудзи пухирчату сажку. Ця думка зародилась у Василька. Його мама—бригадир рільничої бригади. Вчора за обідом вона розповіла батькові про сажку, а Василько почув. Сажка ця дуже шкідлива. Вона з'являється на стеблах кукурудзи і заражає рослину. На такій кукурудзі уже не буде повноцінних качанів. Мама порадилась з агрономом, і сьогодні всі ланки виходять проривати кукурудзу і знищувати оту шкідливу сажку.

Вчора ввечері Василько зібрав свою команду: Сергійка, Сашка, Вітю, Льоню і Юрка — і розповів про свій план. Вони підуть у поле, знайдуть кукурудзу, займуть собі окрему ділянку і очистять від сажки, але так, щоб ніхто не бачив. Прийдуть колгоспниці, а сажки вже на тій ділянці немає. Хто зірвав? Коли? Тоді можна все розказати. От здорово буде!..

Хлопці йшли довго, а кукурудзи все не видно. Вже давно

закінчилось жито, і за ним чорніла рілля. Дорогу перетнула лісосмуга, а за нею невеличкий рів, і почалися соняшники.

Друзі зупинились. Де ж кукурудза? Ген, ген праворуч, під лісосмугою, виднівся тракторний вагончик і трактори, а вліво степ і степ, що простягався аж до сусіднього села Богданівки. Василько запропонував звернути вліво.

Не знати, скільки пройшли хлопці попід лісосмугою, але їм здалося, що далеко. Та ось нарешті і кукурудза! Ген, аж у протилежному кінці поля, білили хустки жінок.

— Ото, певно, і є колгоспниці з маминої бригади, — зрадів Василько. — Мабуть, проривають кукурудзу і сажку зривають. От і добре! Вони почали з того кінця, а ми з цього.

Поки дійдуть жінки сюди, Василькова команда назбирає багато сажки і зникне. Хай потім догадуються, хто тут працював.

Кукурудза була густа, висока. Рядки стояли рівні, на однаковій відстані один від одного, як уздовж, так і впоперек. Чітко виділялися квадрати.

— Квадратно-гніздовим способом посаджена, — тоном знавця зауважив Сашко. Його батько був трактористом, і Сашко не раз чув від нього цей термін.

— Ну, давай починати, — скомандував хлопцям Василько. — Займайте по два рядки і дивіться під кожний листок, щоб не пропустити. — І, насунувши свій картуз аж на самі очі, перший забрів у кукурудзу.

— А куди ж ми її збирати будемо? — спитав Вітя.

«А й справді? — подумав Василько. — Куди ж збирати сажку? Як я про це раніше не подбав? От гава! Треба ж було взяти щось із дому. Лантухи чи корзини. Мама говорила, що кидати на землю сажку не можна, бо вона буде знову заражати рослину. Сажку треба виносити далеко від ділянки і закопувати в землю».

Роздумувати не було часу. Василько швидко скинув з себе сорочку, зав'язав рукавами комір, і торбинка була готова.

— Збирайте сажку в картузи, а потім зносьте до мене в сорочку, — сказав він.

— Але ж і я можу зробити таку саму торбинку, — заявив Вітя.

— І я, і я, і я, — вигукнули Сергійко, Сашко і Льоня.

Тепер, коли у всіх хлопців вже були зроблені торбинки з сорочок, вони дружно взялися шукати сажку на кукурудзі.

Перший пухирець сажки знайшов Сашко.

— Є!—голосно крикнув він. За мить хлопці були біля Сашка. Хоч вони і до цього бачили сажку на кукурудзі в себе на городах, але все ж було цікаво. Адже це на колгоспному полі. Пухирець був невеличкий, покритий синюватою плівкою. Сашко роздавив його пальцями. Всередині була чорна маса, справді піби сажа.

— Смерть сажці! — вигукнув Сашко. — Закопати її.

— Закопати! Смерть! — дружно підтримали товариші. На канавці під лісосмугою Сергійко викопав ножиком глибоку ямку, і хлопці закопали перший пухирець сажки у землю. Потім вони повернулися на свої рядки.

Минула година, друга. Сонце припікало все дужче. А п'ятеро друзів невтомно працювали. Вони так захопилися роботою, що не помітили, як під лісосмугою зупинилась підвода і чоловік у білій сорочці і крилатому солом'яному брилі гукнув:

— Гей, хлопчаки! Що ви там робите? А йдїть-но сюди.

«От тобі й таємниця, — подумав Василько, обертаючись. — Хто б це міг бути? Може, голова? Та ні, не схожий. І бриля він не носить. Агроном наш теж не такий».

Хлопці розгубилися.

— Ну, ідїть сюди! — кликав чоловік. — Не бійтесь. Я не кушаюсь. Що ж це ви тут робите у кукурудзі, добрі молодці?

— Сажку збираємо, — за всіх відповів Василько.

— Сажку? Хто ж це вам доручив?

— Ніхто, самі надумались, — відверто сказав Василько, — моя мама вчора розповіла, що на кукурудзі сажка появилася і вона шкідлива, от ми порадилися з хлопцями і вирішили допомогти.

— Ай, молодці! Молодці! — похвалив хлопців незнайомий. — А чиї ж ви будете?

— Моя мама бригадир, Ганна Сябро, — відповів Василько.

— А мій батько тракторист, — сказав Сашко і назвав своє прізвище. І всі хлопці назвали себе.

— А! Так ви, друзі, з «Червоної зірки»? — здивовано про-
тяг чоловік. — А як же ви потрапили у нашу кукурудзу? За-
блудилися?

Василько аж рота розкрив від подиву. Не менш здивувалися
його друзі.

— Як у вашу? Адже це кукурудза нашого колгоспу! — ска-
зали всі разом.

Незнайомий розсміявся.

— То ж бо й є, що не вашого, а нашого, імені Леніна, су-
сіднього колгоспу. Бачите рів за лісосмугою? Ото межа. За
нею вже починаються наші поля.

У хлопців був такий розгублений і збентежений вигляд, що
незнайомцеві стало жаль їх.

Він почав заспокоювати хлопців:

— Ну, нічого, що заблудилися. Це з кожним буває. Але ж
праця ваша не загинула марно. Нашому колгоспові допомогли.
Спасибі! А тепер сідайте до мене на воза, я відвезу вас до Ганни
Юхимівни у бригаду, — підморгнув він Василькові. — Я теж
бригадир. Ми змагаємось з Ганною Юхимівною. За шістдесят
центнерів кукурудзи з гектара боремось. А звать мене Григорій
Артемович, чи просто дядя Гриша.

Хлопці швидко скочили на воза. Бригадир сіпнув віжки, і
нетерплячий кінь прямо з місця взяв рівною риссю, тільки ку-
рява знялася з-під коліс.

Не встигли вони від'їхати від кукурудзи й сотні метрів, як
з лісосмуги вискочив якийсь хлопчик і замахав услід картузом.
Першим побачив його Сергійко і одразу впізнав.

— Юрко, Юрко біжить! — вигукнув він. Всі оглянулися.

— З нашої компанії, — пояснив дяді Гриші Василько. —
Відстав.

— Зачекаємо! — І Григорій Артемович натягнув віжки.

Іван Кирій

БЕРІЗКА

I

Марійка найтихіша в класі. Її мов і немає серед учнів. Сидить собі позаду, тихенько, непомітно. Про неї згадують лише тоді, коли учитель покличе:

— Марія Берізка, до дошки!

Нищечком, ніби крадькома, вона пройде між партами і очей угору не підніме, бо того й гляди, що хтось із хлопців ногу підставить або за плаття смикне. Стане біля дошки: висока, тонесенька, білокоса, синьоока, в сніжнобілому фартушку — ніби й справді та берізка — і жде. Вже коли вчитель задачу їй прочитає, то запише умову на дошці, подумає, подумає і мовчки вирішить:

— Поясни, як ти вирішила, — говорить учитель.

Марія пояснює. Тихесеньким голосом, ніби чогось боячись, а сама червона-червона чи то від хвилювання, чи від сорому.

— Сідай, Берізко, — скаже учитель, і Марійка так само крадькома, сторожко пробирається поміж партами на своє місце. Хвилинка — і про неї вже всі забули, ніби й у класі немає Марії Берізки.

На перерві хлопці біля школи ганяють, дівчата теревені точуть або в піжмурки граються, таємниці свої одна одній нашіптують, а Берізка стоїть десь у куточку одинока, несміливо поблискує своїми синіми оченятами.

— Чому з вас ніхто не дружить з Берізкою? — запитала якось у дівчат вожата.

— Так вона ж така... боязка дуже, — вихопилась Люська Смик. — Від неї й слова не почувеш за день. Від одної скуки з нею померти можна.

— По-моєму, Марійка хороша дівчина, — сказала вожата.

— А я й не говорю, що погана. Але ж... тиха вже занадто вона, — торочила своє Люська.

А Марійку тимчасом не дуже турбувало те, що в неї немає подруги. Її друзями поки що були книжки, кіт Мурко, квіти в городі та ляльки в напівтемному коридорі.

II

Якось до Берізки підійшла Люська Смик.

— Слухай, Берізко. Чому ти все одна? Хіба ти ні з ким не хочеш дружити?

Марія Берізка з подивом глянула на однокласницю. Її очі ясніше слів говорили: «Для чого ти мене про це питаєш?»

— Скажи, Берізко, ти хотіла б дружити?

Марія зашарілась, винувато опустила голову, прошепотіла:

— Хотіла б.

— То чому ж ти від усіх тікаєш?

Берізка перелякано глянула на Люську:

— Хіба я тікаю? Я — ні... Але коли мене смикають за коси і сміються...

— А ти хочеш зі мною дружити?

— Хочу... — ледве чутно прошепотіла дівчинка.

— От і добре, — тоном старшої сказала Люська. — Буду з тобою дружити. Але ти повинна мене в усьому слухатись і робити все так, як я скажу. І тоді хлопці не посміють підставляти тобі ніжку, а дівчата не будуть смикати.

— Гарзд, — не задумуючись, згодилась Берізка.

— Ти пересідай на мою парту, — звеліла Люська.

На наступному уроці Берізка сиділа поруч з Люською. Вона була найщасливішою дівчинкою в світі: в неї, нарешті, з'явилась подруга. Вона сама запропонувала Берізці свою дружбу. Та ще ж яка подруга — Люська, Люська Смик, яку поважали в класі не лише дівчата, а й побоювались хлопці. І Берізка майже не чула того, що говорив учитель. Вона весь час крадькома поглядала закоханими очима на сусідку, а її маленьке сердечко билось так часто, так сполохано і так незвичайно...

А Люська говорила на перерві дівчатам:

— Ох, ця мені дружба... Вона на мене дивиться, мов баран на нові ворота. І вигадала ж вожата — подружи з Берізкою. Хм!

Дівчатка весело шкірили зуби.

— Але ви мені дивіться, — суворо попереджувала Люська. — Берізку я тепер кривдити не дам. Так і знайте. А зараз піду ще попереджу хлопців.

Люська біжить на вулицю, до хлопців, а дівчатка здивовано переглядаються, кліпають очима.

III

— Але я так просто дружити не хочу, — сказала якось Люська. — Я хочу дружити так, щоб про нашу дружбу вся школа... ну, геть усі знали.

Берізка захоплено дивилася на подругу, боячись дихнути, щоб не сполохати ті чудові слова, сказані подругою.

— Ми повинні зробити щось незвичайне... — напружено хмурила лоба Люська. — Ну таке... героїчне, щоб, розумієш, усі про нас заговорили. Га?

— Я тобі допоможу українську мову вивчити, — пообіцяла Берізка. — І в тебе не буде трійки.

Люська Смик, почувши ті слова, незадоволено чмихнула. Не по душі прийшлася їй та розмова.

— До чого тут трійки? Захочу — п'ятірку матиму. Нічого немає в тому героїчного.

— То знаєш що? — стрепенулась Берізка. — Давай на шкільній ділянці що-небудь виростимо.

Люська знову бридливо скривилась.

І тут Берізка враз стала не тією Берізкою, яку всі знали.

— То чому ж у цьому немає нічого героїчного? А дідусеві Маркові Озерному хіба не за кукурудзу присвоїли звання Героя? А Степаниді Виштак хіба не за буряки аж дві Золоті Зірки дав Радянський Уряд? І моїй мамі он за картоплю теж орден Леніна в самому Києві вручили...

Люська слухала ті слова, розкривши рота. Але не стільки захоплення було в її очах, як подиву. «Дивись, Берізка ще може й хвилюватися! Вона ще й щось кумекає в цих справах», — говорив той погляд.

— Так то ж Озерний, — зітхнула врешті Люська. — То ж Степанида Виштак. А що ми з тобою?

— А що ми? — блиснула оченятами Берізка. — Минулого

року я в себе на городі ще й яку кукурудзу виростила. Татусь говорив, що за таку кукурудзу дорослим шана велика.

В Люсьчиних очах заграли живі іскорки.

— А знаєш що, Берізко? Давай ми з тобою на дослідній ділянці кукурудзу посіємо. Давай?

— Давай.

— Але не просту. Нам треба обов'язково хорошого насіння дістати.

— А ми Озерному напишемо, — вкрадливо прошепотіла Марійка. — Він обов'язково пришле нам насіння.

— Чудово! — сплеснула в долоні Люська. — Пиши, Берізко, а завтра підпишемо і пошлемо.

IV

Берізка складала і писала листа, сама купляла й марку та конверта, сама писала адресу, а відповідь прийшла на Люсьчине ім'я. В конверті разом з листом від Марка Озерного було кілька десятків добірних зернин. У листі були поради, як юним натуралістам краще виростити кукурудзу.

Люська кілька днів носилась по школі з тим листом та насінням, хвалилась усім:

— А мені сам Озерний кукурудзу прислав. Ми з Берізкою хочемо рекорд установити.

Нарешті Люська Смик натішилась тими зернятками, передала їх Марійці.

Берізка з задоволенням взяла

золоті зернинки. Вона всі ті дні, поки Люська носилась по селу з насінням кукурудзи, мовчала, хоч і була стурбована. Їй все здавалося, що подружка десь розгубить дорогоцінні зернята, і Люська справді розгубила кілька зернин. Берізка лише зітхнула, помітивши нестачу, але промовчала.

Мала мороку Берізка з тим насінням. До посіву ще було далеко, а зерно треба було зберегти. Дівчина обрала місцем для збереження комірчину, де було і не тепло і не холодно. Навіть термометра випросила в батька і дуже раділа, що температура в комірчині весь час трималась 14—15 градусів. Одного тільки боялась Берізка — щоб миші не поточили зерна. Але тут їй добру службу послужив кіт Мурко. Переночувавши кілька ночей в комірчині, він так налякав усіх мишей, що вони довго не сміли з'являтися там.

V

Наступив час роботи на шкільних ділянках. Юні натуралісти копались на городі. Хто картоплю висаджував, хто ділянки під огірки та моркву готував, а Люсі вже не терпілося висіяти кукурудзу.

— А чому ми маємо чекати? — хвилювалась вона. — Всі сіють — давай і ми посіємо.

— Ні, не можна, — розважливо говорила Марійка, спокійними оченятами дивлячись на подружку.

— Все в тебе не можна. І чому я тільки з тобою подружилась?

Берізка геть зів'яла від тих слів. На очах сльози, а в голосі тремтіння. Вона дуже дорожила своєю дружбою, над усе цінувала її. Але ж відстоювала своє:

— Не можна зараз кукурудзу сіяти. Треба, щоб ґрунт про-

грівся. Я ж ось і термометра в землю поставила. Коли буде 10—12 градусів, тоді й посіємо. Ти ж пам'ятаєш, що Озерний писав?

— Та роби, як хочеш, — з незадоволенням у голосі сказала Люська. — Мені все рівно. Але май на увазі, що пізніше в мене часу не буде.

І справді, в Люськи часу було обмаль. Коли скопували ділянку, в неї двоюрідна сестра була іменинниця — треба було в гостях цілий день пробути, а коли настав час висівати насіння, Люську вперше запросили рибу вудити. І відомо ж, що вудіння значно цікавіше, ніж якась там кукурудза.

Так Берізка одна й садила кукурудзу. Але Люська другого дня її роботу все ж перевірила і лишилася задоволена.

VI

Немало було Берізці клопоту з тією кукурудзою. Ще не встигли прорости зернинки, як на ділянку напосілися граки. Марійка знала, що граки та ворони — найлютіші вороги кукурудзи, і вона не дрімала.

Марійка змайструвала на своїй ділянці опудало. Але й цього їй здалося мало. Тоді вона звернулася за допомогою до свого незрадливого друга Сірка. Вона прив'язала на ніч собаку біля ділянки, і другого дня вже жоден грак не насмівся й наблизитись до юннатської кукурудзи.

Нарешті з землі вип'ялись молоді зелені пагони. Берізка просто душі в собі не чула від радості. Навіть Люська кілька днів тільки й говорила, що про кукурудзу. Вона водила на свою ділянку хлопців та дівчат із школи і всім говорила:

— Дивіться, яка в нас із Берізкою кукурудза. Ми вирости-мо урожай не гірший, ніж у самого Марка Озерного.

VII

Настав час кукурудзу ту прополювати.

— Ти сама прополи, Берізко, — сказала Люська. — Я допомогла б тобі, але в мене мама хвора. Я мушу сьогодні обід сама варити.

— То я тобі допоможу, — радісно озвалась Берізка. — Я вмію і борщ варити й кашу.

— А ми ні борщу, ні каші не варимо, — подумавши, сказала Люська. — Я варитиму... омлет. Ти чула про таке?

— А хіба омлет варять?

— Але то не такий омлет, як ти думаєш. Цей омлет треба півдня парити, а потім уже варити. То ти краще прополи кукурудзу, а я вже посиджу біля омлету.

— Гарзд, — сказала Берізка.

Марійка весь день пропотіла біля кукурудзи, а Люська на річці з двоюрідною сестричкою купалась. Не могла ж вона справді змінити першого приємного купання в річці на якусь набридливу роботу в городі.

VIII

З того й почалося.

— Люсько, нам треба кукурудзу полити, — говорила Марійка.

— Ой, що ти вигадуєш, Берізко, — сердилась Люська. — Кукурудза, як ліс, а ти поливати. Нехай сама росте, коли хоче.

І Берізка поливала.

— Люсько, нам кукурудзу треба опилювати, щоб урожай збільшити, — говорила Берізка.

— Ще б мала чим я займатись. Хай сама опилюється, коли хоче. — Люська поспішала на нову кінокартину.

І Берізка опилювала.

— Люсько, треба кукурудзу мінеральним добривом підживити, — говорила Марійка.

— Ой, мені не до кукурудзи, — відповідала заклопотана своїми справами Люська. — Підживлюй сама.

І Берізка підживлювала.

— Люсько, нам треба кукурудзу пасинкувати, — повідомляла Марійка.

— А це ще для чого? — дивувалася Люська.

— Бо пасинкування прискорює визрівання і збільшує врожай, — говорила Берізка.

— Визріє і так, часу досить, — недбало кидала Люська і йшла на річку раків в норах ловити.

І Берізка пасинкувала, доглядала, сама весь час за ту кукурудзу турбувалася.

ІХ

Настав час урожай збирати. На ділянку прийшли директор школи, учитель ботаніки, піонервожата.

Марійка та Люся вже були в сьомому класі, отож всі семи-класники допомогли їм зібрати кукурудзу. Величезні золотисті качани обережно склали в кошики, занесли до шкільної комори і зважили.

Берізку вітав сам директор школи.

— Молодець, Марійко. Ти виростила високий урожай і заслужила право бути учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Берізка вся поникла, дивилась у підлогу і щасливо пошморгувала носиком.

— Ми з Берізкою старалися, — сказала тоді Люська, і всі учні з подивом зиркнули в її бік.

— Хіба, Берізко, й Смик на ділянці працювала? — здивувався учитель ботаніки.

Берізка мовчала. В ній боролось двоїсте почуття: вона не хотіла зобидити і видати подругу, але вона не сміла говорити й неправду.

— Ми вдвох працювали, — з образою в голосі сказала Люська. — Чому ж ти мовчиш, Берізко?

Берізка ще нижче схилила голову, схитнулась, немов від подиху холодного вітру.

— А це ми зараз перевіримо, — сказав учитель. — Ти скажи нам, Смик, кукурудза однодомна чи дводомна рослина?

— Як це однодомна чи дводомна? — здивувалась Люська. — Може бути однодомною й багатодомною. В кожному домі може бути кукурудза. Потрудитись тільки треба.

Учні весело засміялись. Берізка вся спалахнула від сорому.

— А при якій температурі зберігається насіння кукурудзи? — допитувався в Люськи учитель.

— Я не знаю. У Берізки спитайте.

— То, певно, Берізка сама й кукурудзу виростила?

— Але ж ми вдвох з нею брали зобов'язання. І я з нею дружила. Ви ж самі, Валентино Гнатівно, сказали, щоб я з Берізкою дружила? — звернулась Люська до вожатої.

Від тих слів Берізка стрепенулась. Забувши про сором, вона підняла голову, глянула на подружку. Люська нахабно дивилась в очі піонервожатій. І Марійка зрозуміла все: не дружила з нею Люська, а лише виконувала доручення, обдурювала її.

Гарячі сльози вдарили в очі дівчинці. Вона рвучко закрила долонями обличчя і побігла з школи.

— Бач, бач, втекла, — торжествуюче показала їй услід пальцем Люська. — Соромно сказати правду в вічі.

— Тобі самій повинно бути соромно, — сказав хтось із семикласників, і школярі враз порушили тишу, зашуміли, закричали, накинулися з докорами на Берізчину подругу.

Х

Другого дня Берізка останньою зайшла до класу. Вона соромилась глянути товаришам в очі.

— Берізка, Берізка прийшла! — радісно зустріли її семикласники.

— Швидше, Марійко, зараз учитель зайде, — дружньо попереджували її хлопці.

— Біля мене сідай, біля мене! — навперебій запрошували її дівчатка.

Берізка від подиву і несподіванки зупинилася біля дверей.

Потім вона пройшлася між партами і сіла на своє попереднє місце: біля Люськи, запитально зиркнувши на подругу. І Люська чомусь враз поникла, зів'яла під тим поглядом.

— Не сердься на мене, Берізко, — прошепотіла Люся вже перед самим закінченням уроку. — Я хочу з тобою вже по-справжньому дружити...

Берізка одними очима, синіми і глибокими, посміхнулася подрузі.

Юрій Збанацький

КОВАЛЬ

Є в артілі в нас коваль.
Він кує залізо й сталь.

Лиш рукою поведе, —
І під молот сталь кладе.

Сталь — гаряча, аж іскрить...
Майстер може все зробити.

Треба, скажем, два багри;
П'ять хвилин і — на, бери.

Він, — якби хто попрохав, —
Мабуть, трактора б скував!

Я кувати теж люблю —
Помагаю ковалю.

Ще повчуся років п'ять —
І навчуся так кувать.

Василь Шевчук

ПОМАГАЙ

Через поле, через гай
ходить хлопчик Помагай.

Бачить хлопчик: садять сад, —
він поміг кінчити ряд.

Вмить приніс відро води
і полив аж два ряди.

Рій із пасіки пішов, —
Помагай роя знайшов,

обходивши луг і ліс,
він в село його приніс.

За селом копали став, —
Помагай візок дістав,

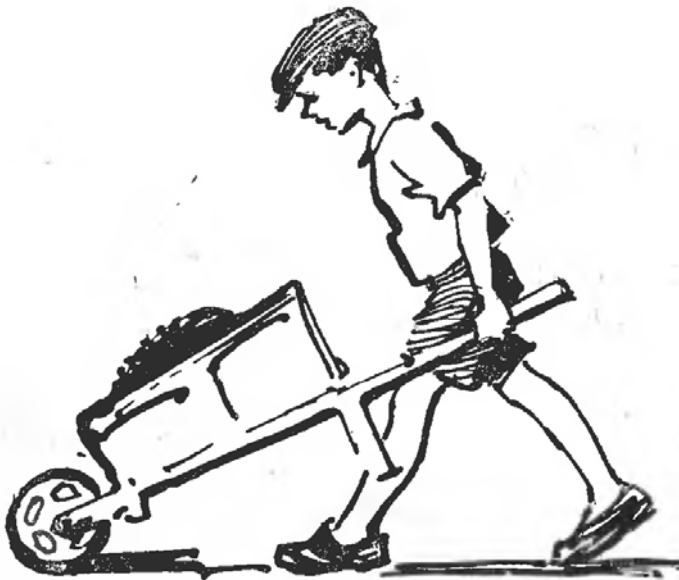
цілий день возив пісок,
аж вищав його візок.

Помагая у труді
знають літні й молоді,

ковалі і муляри —
всі радянські трударі.

Ось і ти часу не гай,
будь, як хлопчик Помагай.

Платон Воронько

ДУБОК

Він був такий маленький і непомітний в сухому листі, куди його скинув вітер. Ніхто, звичайно, і подумати не міг, що саме йому доведеться стільки пережити.

Навіть білці, яка стрибала, наче літала, з гілки на гілку, з ялини на сосну, з сосни на дуб, не хотілося спускатися долу підбирати його. Подумаєш, велика важниця! Якийсь там жолудьок. Їх тут цього року буде безліч на старому дубі.

Старий дуб жив уже багато-багато років. Сто років — це ж дуже багато, а він кілька сотень років прожив. Дуб був гіллястий, міцний, поважний, з товстелезним стовбуром, і, звичайно, він був найголовніший тут, у лісі. Ніхто з ним не сперечався, коли він шумів своїм листям. І листя він найдовше не хотів скидати, щоб було чим шуміти і всім наказувати. Уже в лісі всі дерева втраять своє листя, а дуб усе ще тримає його, хоч воно вже й пожовкло.

— То ви, молодь, померзли, а я, старий, звик, — каже.

А навесні, навпаки, бурмоче:

— Ще почекаю, може, холодно буде новому листячку!

І найпізніше за всі інші дерева убереться в свіжу зелень.

— От бачите, — сміється, — я тепер наймолодший!

У лісі дерева і пташки слухали старого дуба. І навіть вітер-суховій, який налітав з степу, вгамовувався в його густому міцному гіллі. Недарма любили старий дуб дерева, і птиці, і звірі. Під його охороною не страшні були їм ні вітри, ні бурі. Наче на сторожі, стояв він на узліссі.

От і зараз — позривав вітер жолуді, порозкидав, а листя все ж таки переможно зашуміло:

— Не бешкетуй, розбишако, слухай нашого батька! Не пустимо тебе далі! Хіба ми марно вирости?

Вітер розсердився і засвистів:

— Це ви тут такі сміливі, ви б мене на степу зустріли, там я показав би вам! Потрощив би, поламав! Усе б листя позривав! Я там найдужчий. Усі мене слухають і бояться. Трава долі передо мною стелиться і навіть жовкне від страху.

А дуб усміхається і каже:

— Не хвалися, дядьку, не хвалися. На кожного хвалька знайдеться розумна рука.

Вітер і полетів собі геть гуляти по степах, де справді трава не переносила його гарячого подиху, хилилася перед ним і в'яла зовсім. Що могла зробити слаба травиця проти нього?

Це ж не те, що старий міцний дуб.

Маленький жолудьок, найменший його син, почув, як батько з вітром розмовляє, і подумав:

— Справді, наш батько найдужчий. Он навіть вітер його злякався. Чом я на батька не схожий? Мене й білка може схопити, і лісова миша згризти. Заховаюся подалі! — І він закопився ще глибше під руде листя, коло самого коріння.

А коріння було велике, товсте, поплутане, покручене, просто

ціле дерево під землею. Адже воно тримало такий величезний стовбур, стільки соків мусило йому передати з землі. І коріння завжди сперечалося з гіллям та листям, хто з них потрібніший.

— Ми вас тримаємо, ми тягнемо соки з землі, — казало серйозно коріння. — Коли б не ми, такі міцні, вітер подужав би дерево.

— А ми, а ми, — гомоніло листя, — ми дихаємо для дерева, нас напувають сонце і повітря! І вітер ми затримали.

Вони ніколи не могли дійти згоди, але й не сварилися посправжньому. Вони ж увесь час були на одному місці, що ж їм ще лишалося робити, як не розмовляти між собою! А щоб не було нудно — трошки сперечатися. Але зараз їхня розмова змінилася. Лісовий жайворонок прилетів і розповів листячку те, що чув від свого двоюрідного брата — польового жайворонка. І листя переказало корінню, як вітер справді бешкетує в степу і нема на нього впливу. От коли б батько-дуб там був — він йому б показав!

Маленький жолудьок з повагою і заздрістю дивився одним бочком вгору на листя, а другим — на коріння. От він зовсім ніщо, відірвався — і край. Що з ним тепер буде?

Хоч би вже тут коло батька лежати — він його од усього захистить.

Та вийшло зовсім не так. Раптом зашаруділо листя над ним, і маленькі ручки підняли його з землі.

— От іще жолудьок заховався! — сказав чийсь голосок. То був зовсім невеличкий хлопчик. Він тримав кошик і кинув туди жолудьок. А там було ще багато таких самісіньких жолудів.

«Я тут загублюся між ними! — з острахом подумав жолудьок. — Усі однакові. Навіть і знайомитися не можна — однаково переплутаємося!

І він змішався з купою жолудів.

— От іще братік! — зраділи ті. — Ти, напевне, також з великого старого дуба, найголовнішого в лісі?

— Еге ж! І ви?

— І ми, і ми! Значить, ми рідні брати! Ну, вкупі нічого не страшно. Тільки навіщо нас зібрали?

Дятел, який сидів на гілці і стукав зосереджено довгим носом, замислено сказав:

— Я бачив, як білки збирають запаси на зиму, щоб узимку гризти, але ж вас зібрали діти. Не знаю, не знаю.

Справді, їх було багато, дітей, і всі вони назбирали повні кошики жолудів.

Та хлопчика, який ніс його, жолудьок ні з ким не сплутав. Цей хлопчик був також найменшеньким. Він ішов дуже радісний і приспівував:

Посаджу я жолудьок,
З нього виросте дубок!

— Дивіться, дивіться, — показував він свій кошик усім дітям, — правда, я багато зібрав? Я сам навесні викопаю ямку і посаджу їх.

Жолудів набралися цілі гори. Повні комори їх насипали.

— Просто задихнутися можна, хоч би швидше на повітря! — зітхали деякі, хоча вони зовсім не задихалися, а так казали, аби що-небудь казати.

«Справді, у лісі веселіше, — подумав наш жолудьок. — Там дятлик стукає дзьобом і всіх повчає. Жайворонок новину принесе, синичка весь час стрибає і пересміюється з подругами, сонечко світить, квіти цвітуть, і листя гомонить. Може, воно й досі з корінням сперечається?»

І всі жолуді почали згадувати рідний ліс, і все в ньому здавалося таким чудесним, таким милим, зеленим, найкращим. Як.

це вони раніше нічого не помічали? Невже вони більше ніколи не повернуться туди? Навіщо їх зірвав вітер з рідного дуба?

Жолуді не знали, що вони однаково упали б, і дуже сердилися на вітер.

— Противний хвалько! — казали вони. — Ще хотів з нашим батьком силою міряться! От коли нас так багато, ціла гора, він би тепер нас не подужав, а тоді, звичайно, поодинці всіх позривав!

Отак вони лежали й бідкалися досить довго і не знали, що рідний ліс засипано снігом і навіть їхній батько вже дозволив своєму листю упасти долу, а всі дерева сплять і чекають весни.

А коли їх винесли на подвір'я, — була вже провесінь, і повітря було синє, прозоре, і небо з білими хмарами відбивалося у великих калюжах, які набігали з талого снігу.

Та їх зсипали у великі лантухи, навантажили на машини, і машини загуркотіли по дорозі. Жолудьок навіть не побачив, що серед дорослих і дітей, які сиділи на машинах, був і той маленький хлопчик, який підняв його з землі.

Він, правда, за зиму підріс, але не дуже.

Що це? Куди їх привезли?

Навколо було голо-голо і жодного деревця! Тільки сонце сяяло з неба і всім так лагідно всміхалося, що жолудькові зробилося весело і приємно. Та ненадовго.

— Я сам! Я сам кину мої жолудьки в ямку! — вигукнув хлопчик. І знов жолудьок потрапив у його маленьку теплу долоньку і раптом упав у ямку.

Так! Його кинули в ямку! Яка несправедливість! Замість рідного лісу він опинився в землі. З ним, правда, ще з півдесятка таких самих жолудів.

— Я не хочу! Не хочу! — хотів закричати жолудьок.

Але його вже засипали землею, і дивно — хлопчик зовсім не сумував, а, навпаки, радісно казав:

— І моя посадка, мої дубочки з усіма будуть, я теж допомагаю! Я увіб'ю кілочок і доглядатиму їх. Гаразд? Ви братимете мене? Ні, ви не обманюйте, ви мене візьмете, коли ще поїдете на степ? Я теж працюватиму з усіма!

— Візьмемо! Візьмемо! — сміялися старші.

І вже більше нічого не чув жолудьок, не бачив ні сонця, ні неба... Але дивно, йому раптом і тут, у земляному гнізді, стало добре і не страшно. Може, тому, що земля була пухка, тепла. Вона ніжно обгорнула всі жолудьки й шепотіла:

— Діти мої, синочки, виростаєте, дубочки. Я вас зігрію, нагодую, сили вам додаю. А ви й мене, як виростете, збережіть від суховію клятого.

І вже не пам'ятав жолудьок, скільки він лежав там із своїми братіками. Він просто заснув з ними.

І раптом жолудьок прокинувся.

— Набридло! Набридло лежати! — закричав він. — Тісно! Темно! Повернутися ніде!

І він напружився, потягнувся і пробив голівкою горішній покрив землі. Що це? Який же це жолудьок? Зелений, свіжий паросточок виткнувся на ясний радісний світ.

— Як добре! Як гарно!

Навколо зеленіли

сходи жита. А там далі інші дубки виткнулися, а там ще паросточки інших дерев — акацій, ясенів. Тут було зовсім не так, як тоді, коли їх привезли і засипали в земляні гнізда. Вся зелень гомоніла, знайомилася між собою. Віяв легкий, вологий вітерець, а зовсім не той степовий розбишака, який посварився з їхнім батьком. Адже в кожній родині можуть бути різні діти, і щоб ви знали, й вітри різні бувають, а найлютіший з них — вітер-суховій, той, який несе спеку, чорну бурю, задуху...

Та поки що його не знати було.

Жито спочатку виростало вищим за дубочки і охороняло їх своєю тінню від спеки. Приходили з дорослими діти, оглядали, прочищали свої посадки, і хлопчик завжди радісно приспівував:

— Був маленький жолудьок.
А тепер уже дубок.
Виростай, виростай,
Степ від вітру захищай!

Та поки дубок виріс, його треба було самого захищати і від вітру, і від вогню степів — лютої трави пирію, що її до дубків жито не підпустило.

Дубочків виростало багато-багато.

Земля зітхала полегшено. Всі ці рослини зберігали їй вологу.

— Ох, мій дубочок надто повільно росте! — скаржився хлопчик. — Бачите, і акація, і ясені вищі за нього.

— Нічого, — втішали його дорослі. — Він поволі набирається сили, зате він буде найміцнішим, ніхто його не подужає.

А дубочок не сумував. Чого ж сумувати, коли він увесь час на волі, не в коморі, не в землі, і навіть не маленьким жолудьком на гілці? А що маленький — так всі ж його братіки ще такі!

Минав час. Дубки стали вже вищими за жито, і тепер їхній затінок оберігав його руна. І хоч жолуді були всі як один і дубочки виростали однаково міцні, кремезні, з широким гіллям, та кожне деревце трохи різнилося від іншого — ніби всміхалося кожне по-своєму.

Минуло ще кілька років.

І всі діти, які садили ліс, уже підросли. Навіть той найменшенький хлопчик став уже височеньким парубійком і, мабуть, уже кінчав школу. Та його дубок був вищим за нього. Хлопчик любив його і казав:

— Мій зелений любий друже.

Ти такий високий, дужий.

Наче варта на степах,

Виріс ти вітрам на страх.

І він любив сидіти під ним і писати вірші або малювати. А малювати було що. Степ зовсім змінився. Його пізнати не можна було!

Навесні пташки поверталися до рідного лісу. І раптом побачили: там, на степу, молодий чудесний ліс шумить.

— До нас! До нас! — простягали до них гілки молоді дерева. — Хіба ви нас не пізнаєте? Ми ж народилися у вашому лісі. Ми діти старого дуба! Вітайте його від нас.

Деякі пташки полетіли до старого лісу. А деякі, молодші, зупинилися тут. Адже це також були рідні дерева, а яке ж дерево може бути без пташки? І застукотів дятлик — мабуть, синок чи онук того дятлика, який проводжав жолудьків у мандрівку. І синиччині дочки, такі ж непосидючі і веселі, як і їхня мама, застрибали на гілках. І заспівав лісовий жайворонок, якому про всі новини на степу вже розповів його двоюрідний брат — польовий жайворонок.

Весело стало в молодому лісі!

І ніхто не злякався, коли влітку налетів раптом суховій. Наче непохитна армія, стояли міцні дубки, а за ними акації, а там ясені і не пустили вітер до жита, до полів, де всього посіяли і насадили люди.

Закрутився вітер на місці, засвистів та й зник...

— Це ми його не пустили, — загомоніло листя та гілки молодого дуба.

— Це ми вас втримали, — серйозно, впевнено сказало коріння.

— Це ми допомогли вам вирости, — зашуміли колоски.

А дубок засміявся так само, як його батько. Він згадав, що той казав про суховій:

«На кожного хвалька знайдеться розумна рука».

І він згадав маленьку ручку, яка підбрала його з землі і посадила тут. Невже ця ручка перемогла найдужчий вітер?

Оксана Іваненко

ГРАБАР

Ходить хмара над березами.
Блискавками підперезана,
І до жита приглядається,
Задощити нахваляється.
Ходить хмара громова
у жнива,
Засмутився наш колгоспний голова:
Маєм добрих косарів,
жниварів,
Маєм славних комбайнерів,
жаткарів.
Лиш нездужає грабар
дід Єфрем.
Тож кого ми грабарем
оберем?

Мимохідь малий Петрусь
підвернувся:

— Я гребтиму.

Я грози не боюсь.

Він сідає на залізне сідло,

Вийжджає на поля за село.

Пил куриться над степами, опада на зерні,

І граблі дзвенять зубами по колючій стерні.

Кінь нагнеться, колосок пожує,

Вітерець Петькові кучері в'є.

— Друже коню, поспішай! Но, Гнідий!

Не загине урожай золотий!

Віктор Кочевський

БІЯ З ГРОЗОЮ

На колгоспному лану, там, де жниварка-самоскид докошує жито, піонерська ланка Василя Голуба жнивує останній день.

Була обідня перерва. Ланка спочивала біля головатих полукіпків. Спочивало і все навкруги — наче зів'яло від млосної спеки, — і люди, і коні, і жниварка, що, як підстрелена, залякла перед недокошеним житом, піднявши вгору сухорляве крило. Не спочивав тільки комбайн, — ген-ген — у пшениці... Поважно ходив він слідом за гомінким трактором, і, здавалося, обоє вони тому не спочивають, що ніяк не можуть вибратися з цупкої, високої зарослі...

— А хто з вас, хлопці, вгадає: чим пахне степовий вітер у жнива? — запитав Василь у товаришів.

— Вітер у жнива?.. Снопами.

— А снопи?

— Соломою.

— А солома?

— Вітром у жнива...

Усі зареготались.

— Кажі вже, чим?

— Пахне свіжим печеним хлібом... А повесні вітер у полі

інакше родючою ріллею... Восени — стиглими травами... У кожну пору — інакше...

Василь змовк і замислився. До нього долетіло уривчасте воркотіння трактора...

— Важкувато мотору... — сказав тихо. — Густа пшениця... полягла. О, переключив на другу швидкість... газу додав...

— Хто, Василю?

— Тракторист, батько.

Усі повернулись у бік трактора. І всім стало трошки заздрісно, що у Василя — батько тракторист.

— А ти сам ще не вмієш біля трактора?

— Не пробував так, щоб зовсім сам, — відповів Василь. — А з батьком змалку їжджу...

Василь звівся на ноги, глянув довкола.

— Щось мені, хлопці, не подобається сьогоднішнє небо: у молоці наче. Коли б і справді не трапилося чого, радіо застерігало... О, жниварка вже рушила, в'язальниці пішли. Пора й нам.

— Ох, і марудна це робота, — сказав Олесь Вишневий, що досі мовчки сидів у холодку під копою.

— Чому? — здивувався Василь.

— Ходиш цілісінький день по стерні, та й усе, — пояснив Олесь. — Що, може, скажеш, неправда?

— Я про це не думав, — відповів Василь.

— Комсомольцям куди краще, — зітхав і скаржився далі Олесь, йдучи поруч з Василем, — їм, брат, на землі, в небесах і на морі — скрізь подвиг, на, бери, будь ласка... А ти ходи по стерні, як курка по дорозі, та вишукуй колоски. Що, неправда?

— А ти, Олесю, не ходи з одним снопом, а носи по два, як і всі, може, тобі на душі легше стане.

— Ти думаєш, я не вмію? Не два, а чотири візьму, як треба! — запалився Олесь...

— Стій, Олесю! — враз вигукнув Василь злякано і стурбовано. — Батько знепритомнів!..

Було видно: стояв непорушно трактор, впавши головою на руля, не рухався тракторист. До нього поспішали люди...

Василь зірвався з місця. Через жито, навпростець, біг до трактора. «Невже кінець?» ударила в голову страшна думка... Василь знав, що після контузії у війну батько іноді слабував на голову, а особливо у спеку, перед грозою.

Тракториста поклали в холодку, розстебнули сорочку, клали мокру хустину до грудей і до голови.

— Тату!.. — ледве зводячи дух, простогнав Василь і впав біля батька навколішки. — Тату, не вмирайте!.. — благав крізь сльози.

Батько розплющив очі, впізнав сина:

— Нічого, Васю. Краще вже... — і поклав свою холодну руку на Василеву, теплу й тремтячу.

В цю мить десь далеко і глибоко за обрієм погрозово загуркотів грім... Тракторист занепокоєно глянув на небо: воно було чисте, без хмар, але його прозора блакить зблідла й здавалася припорошеною жовтуватим піском.

— Гордію, — сказав тракторист комбайнерові, — чуєш?.. Швидше пшеницю... кінчайте... лихо буде. Хай Вася сідає на трактора... Він зможе...

— Васю, невже зможеш? — зрадівши, запитав комбайнер.
За обрієм гримнуло вдруге...

— Зможу! — сказав Василь.

Коли піонери побачили, як рожева майка Васі Голуба разом з трактором і комбайном легко попливла вздовж пшениці, вони заплескали у долоні і від радості закричали «ура».

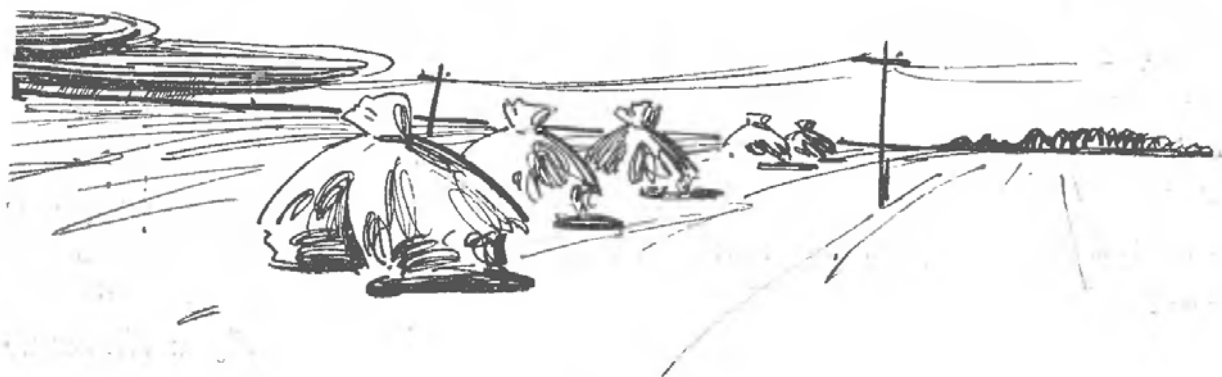
Від такого дива Олесь застиг на місці. Подавшись уперед, він, здавалося, й сам летів слідом за рожевою майкою... Були в його очах і легка заздрість, і щире захоплення другом.

Деся збоку гримнуло втретє... Олесь отямився і скося глянув у той бік, звідки йшла далека гроза. Враз згадав і недавню розмову з Василем, і те, що він його зараз заступає... Не нахилиючись, висмикнув ноги з черевиків, ухопив чотири снопи і, крикнучи «Хлопці, за мною!», попрямував до полукіпків.

...У полі розпочався справжній штурм — змагання з грозою, бій за хліб. Розгонисто й швидко схилялися в'язальниці над снопами, підтюпцем перебігали від одного до другого, прийшла з колгоспу ще одна лобогрійка, підоспіли люди.

Вася вів трактор повним ходом. Чисто справлявся з роботою комбайн. Лан пшениці швидко вужчав.

А тимчасом з-за обрію вже висунувся темний край важкої хмари... Налетів вітер і легко пройшовся по нескошеній пшениці: колоски вклонилися й тривожно зашепотіли між собою.

Хмара виповзала на крутий небозвід. Гострим вогняним ножем розкраяла її перша блискавка... Вася бачить перед собою грізну хмару. Праворуч — смуга пшениці. Він збільшує швидкість і запитливо оглядається на комбайнера.

— Так тримати! — кричить весело комбайнер.

В обличчя Васі дме передгрозовий вітер, прохолодою лоскоче оголені руки, гарячу шию... Високо над головою вже ходять рухливі хмари-розвідники з білястими краями, а слідом за ними, темною заслоною, з вогнем і гуркотом суне неминуче лихо.

Вася робить останній захід. Попереду — вузька смуга пшениці, а позаду — чисте поле, стерня...

Ще п'ять хвилин — і останнє зерно зібране...

Вася спиняє трактора. Комбайнер біжить до юного тракториста й тисне його маленьку руку... По чорній хмарі, згоривши вниз, метнулась сліпуча блискавка, вдарив розкотистий грім з оглушливим лускотом і тріском... По бляшаних крилах трактора сипонув добірний град. Льодяні кульки високо підстрибували, вдарившись об залізо, але падали безсилі на свіжу стерню, де ще півхвилини тому у смертельній небезпеці стояла колгоспна пшениця. Її допоміг врятувати піонер Вася Голуб...

...Коли пройшла гроза й знову засяяло сонце і, як вимитий, синів над головою передвечірній небозвід, Вася Голуб повів трактора до колгоспного двору. Поклавши руку хлопцеві на плече, стояв на тракторі Васин батько. На чолі з Олесем Вишневим поруч з трактором гордо йшла піонерська ланка, що не лишила грозі жодного снопа.

Поле спустіло. Тільки там, де працювала піонерська ланка, самотньо стояли у стерні черевики Олеся Вишневого, повні води. Бувають у житті такі хороші хвилини, що й про черевики забудеш...

Лука Ляшенко

У ВИХІДНИЙ ДЕНЬ

Мій татусь узяв лопати,
Взяв граблі на плечі я.
Не гулять — город копати
Іде наша вся сім'я.

Поїзд став у полі чистім.
Гарно в полі на зорі!
Свистом, співом голосистим
Стрів нас жайворон вгорі.

Нам вітрець лоскоче груди,
Сонце спину припіка.
В колективі, кажуть люди,
І робота неважка!

І веде перед наш тато,
Ми за ним, не відстаєм.
Тільки грудки з-під лопати
Так і падають дощем!

Я приніс води з кринички,
Ой яка вона смачна!
Мама, братік і сестричка
Глечик випили до дна...

А тоді — за працю знову
До вечірньої зорі.
...Грядку скопано! Готово!
Гей, додому, трударі!

У руках легенька втома.
Знов у поїзд сіли ми.
Ось і Київ. Ми вже вдома.
Он бузок за ворітьми...

... Спить сестричка й брат Микола.
Тиша скрізь... Поснули всі...
І мені наснилось поле,
Хмарки, квіти у росі,

І мені наснилися птиці,
І криничка поміж трав...

Дуже, дуже добре спиться
Тим, хто вдень попрацював!

Лідія Компанієць

НЕВМІЙ І УРОЖАЙ

Там, де верби гнутья в став,
Ранок променем заграв.
І давно у нашій хаті
Встали тато, встали мати,
Встав Іванко-молодець,
Веселун і в дуду грець.
А малесенька Олянка
Вже гусят зове до ганку,
І летять вони пушком
До Олянки з фартушком.

Тільки спить іще Невмій,
Середульший братік мій.
Замотавшись у ряднину,
Спить дванадцятю годину,
Спить клубком, немов їжак,
Цілу ніч проспав отак.
Може, він втомився вчора,
Може, дрова віз із бору,
Може, славним трактористам
Він носив у поле їсти?

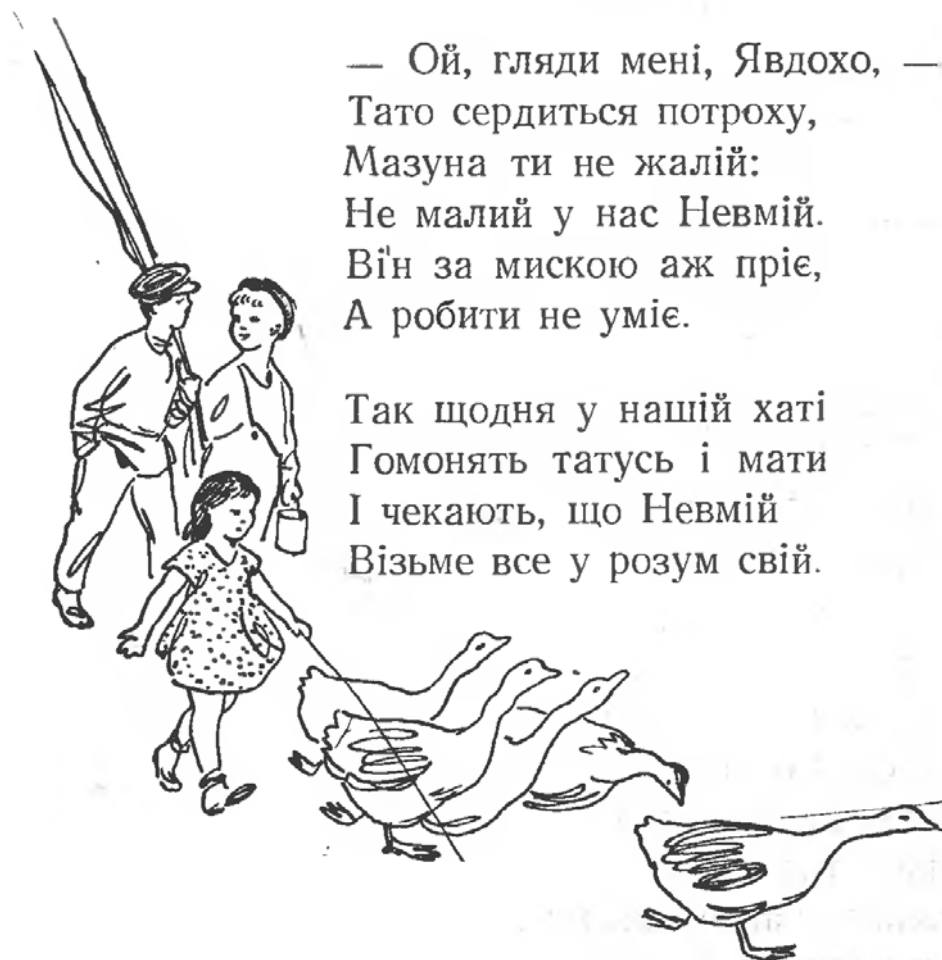
Ні, забравшись під пень,
Пролежав Невмій весь день
І нічого — нітелень!

— Чи не час йому вставати? —
Зупинивсь над ліжком тато.

— Не чіпай синочка мого, —
Каже мама від порога, —
Він у нас іще маленький,
Недоросточок слабенький,
Хай поніжиться Невмій,
Дорогий, найкращий мій.

— Ой, гляди мені, Явдохо, —
Тато сердиться потроху,
Мазуна ти не жалій:
Не малий у нас Невмій.
Він за мискою аж пріє,
А робити не уміє.

Так щодня у нашій хаті
Гомонять татусь і мати
І чекають, що Невмій
Візьме все у розум свій.

Що ж, Невмій, бува, й прослуха,
Та пускає з вуха в вухо,
Бо збагнув уже Невмій:
Є у нього захист свій.

Ранок сонцем хлюпа всюди,
Їдуть і їдуть шляхом люди,
Бо із краю та у край
Ходить в полі Урожай.
Вже у полі мама й тато,
Вже на луг пішли гусята,
Подалися й ми на став,
А Невмій ще тільки встав,
Очі заспані продрав.

Неумій зирнув по хаті:
— А де ж тато, а де мати,
Де Олянка з фартушком,
Де Іванко із Даньком?
Розійшлись усі усюди?
То й вмиватися не буду.

Неумій вже хоче їсти,
Та у піч не хоче лізти.
Звісно, є щось у печі,
Але як на рогачі
Взяти горщик запашний?
Став і думає Невмій.
Це якби була Оляна,
Вона б борщику налляла,
Забілила б молоком —
Сів і їв би за столом

Та питався: — Що на друге?
А тепер прийшлося туго.
Взявсь Невмій за рогачі,
Борщ шукає у печі.
Та схитнувсь в Невмія горщик.
І полився з печі борщик.
Рогачі жбурнув Невмій,
З хати вибіг сам не свій
І побіг мерщій до діда,
Щоб поспіти до обіду...
Є в Невмія строгий дід,
Він прожив сто з гаком літ
Влітку він живе у полі,
Догляда колгоспні бджоли.
Коло ставу, біля гаю,
Неумія дід стрічає:
— Помагать прийшов мені?
І зітхнув Невмій: — Та ні.
Я, дідусю, хочу їсти,
За обід пора нам сісти.
— Та вже час, — промовив дід.
Славний буде в нас обід.
Ти мерщій бери, онуку,
Мого ножика у руки,
До ладу почисть в'юни,
Добре випатрай лини,
Принеси відро водиці,
Назбирай сухої глици,
Я ж знайду усю приправу,
Щоб обід удавсь на славу.
— То у вас обіду ні?
— Зараз буде на вогні.

Порпайсь, внучку, із в'юнами
Та з ледачими линами,
У курінь біжи мерщій!

Тут сльозу пустив Невмій:
— Я не вмію працювати,
Це говорить навіть тато.
— То учися, внуку мій,
І назвуть тебе — Умій!
— Я учитися не хочу, —
Неумій втирає очі.

І ногою тупнув дід:
— Ти, поганий дармоїд!
Ти ганьбиш увесь наш рід.
Бачиш, люди роблять в полі,
Мед несуть у вулик бджоли,
Навіть крихітка-мурашка
Соломинку тащить важко,
Тільки трутень-дармоїд
Незароблений обід
Тягне похапцем до рота
І втікає від роботи.

Запечалився Невмій:
— Прощавай, дідусю мій...
Та й пішов Невмій мерщій
І голодний, і лихий.
За дзвінкими пшеницями
Стрівсь Невмій із косарями.
Косарі ведуть покіс —
Жито хилиться з-під кіс,

А жінки за косарями
Урожай гребуть граблями
І за снопом в'яжуть сніп —
Буде тут чимало кіп.
Став Невмій біля покосу.
— До роботи, хлопче, просим!
— Це мені — снопи носити?
Це — найтяжча праця в світі!
Ними змуляю плече,
Й сонце тім'я напече.

— Ну, тоді в поділ сорочки
Ти визбируй колосочки.
— Як збирати їх мені?
Треба ж гнутись до стерні,
А стерня мене поколе,
Не мені робити в полі.
— Що б робити ти зумів? —
Хтось питався з косарів.
— Першим ділом, я б поїв,
Потім трохи відпочив.
Засміялись всі навколо,
Лине регіт на все поле...
По стежині польовій
Йде заплаканий Невмій.
Стало соромно хлопчині:
Всі щось роблять у долині,
Всі веселі у труді —
Тільки він один в біді.
Всі сміються люди з нього,
Що не робить він нічого.
Може, взяти й до копи
Занести хоч два снопи?

А в цю пору по долині
Із зерном іде машина,
Богатир сидить на ній
У одежі золотій.
В нього брови із колосся,
В чуб колосся заплелося,
І сміється богатир
Так, як батьків бригадир.
Але ось він хмурить брови:
— Що за плач коло діброви?
Гей, товаришу Невмій,
Голосить мені не смій!
Ти голодний, добре бачу,
А голодний, бо ледачий!
Зупинився Неумій
На доріжці польовій,
І хоч лячно, а питає,
Хто його з машини лає.
Посміхнувся богатир
Так, як батьків бригадир:
— Не впізнав мене, Невмію?
Я—усіх людей надія,
Я — товариш Урожай,
Що годує цілий край.
Я працюю ночі й дні,
Щоб співав наш край в зерні.
Ждуть мене по всьому світі,
Ждуть мене дорослі й діти,
Бачиш, навіть малюки
Золотисті колоски
Підбирають у стіжечки—
На зерно і пиріжечки.

Тільки ти, ледачий вкрай,
Не шануєш Урожай.
Я скажу, Невмію, всюди,
Щоб тебе цурались люди,
Щоб від тебе й хліб тікав,
Бо ти й хліб не шанував!
І сказав Невмій поволі:
— Я навчусь робити в полі,
Я не гірший за усіх,
Не беріть мене на сміх.

Урожай всміхнувся у вуса:
— Що ж, справляйся, подивлюся. —
Та й подав з свого мішка
Чарівного пиріжка:
— В ньому є охота й сила,
Підкріпися і — за діло,
Щоб усе в руках кипіло.
Та й поїхав Урожай
В колосковий тихий край.

А Невмій побіг полями,
Став з веселими дітками:
— Буду я робити з вами.
Вперш нагнувся над колоском
З молодим дзвінким зерном,
Вперш зв'язав снопа тугого
Із ячменю золотого
І, мов щастя, його ніс
На покритий лубом віз.
І почув про себе нині
Добре слово у долині.

А смерком він в ліс пішов,
Назбирав у лісі дров,
І не мало, і не много,
Та й несе до діда свого.
Дід дивується, мовчить,
А Невмій з відром вже мчить
До пахучої криниці
Та й несе бігцем водицю.
— Може, ще вам допомогти?
Бо пора додому йти.
— Ще піди в курінь, синашу,
Принеси вечерю нашу:
Теплу юшку із в'юнами,
Добру кашу із линами.
Іж, дитино, виростай.
Це під вечір Урожай
Говорив мені про тебе,
Що працюєш ти, як треба.
— Це лише початок мій, —
Каже дідові Невмій. —
Я навчусь робить, як тато,
Стану й вам допомагати.
— Помагай, моє дитя,
З мозолями йди в життя!
Сів Невмій біля старого
Коло вогнища ясного.
А полями з краю в край
Ходить щедрий Урожай,
Сіє зерно без кінця
Добрим людям у серця.

Михайло Стельмах

ЧЕРГОВА

— Я сьогодні чергова! —
хвалиться Маринка. —
В мене, бачите, нова
біла фартушинка!

Встала я раніш за всіх,
квіти поливала.
Потім курочок малих
просом годувала.

А як діти підвелись,
раді та веселі,
я дивилася, чи скрізь
прибрані постелі.

Скатертинками столи
гарно повкривала.

Діти снідати прийшли,
а я подавала.

На тарілку клала хліб,
втирала ложку.
До борщу кришила кріп,
чистила картошку.

Потім добре підмела
двір навколо хати.
Тільки в нас така мітла —
важко підіймати!

Ще й нарвала для прикрас
квітів у садочку,
щоб було в кімнаті в нас,
наче у віночку.

От і ніч надходить знов,
зірочки іскряться.
Ой, як швидко день пройшов
у веселій праці!

Наталя Забіла

ЦЕГЛИНКА

Вова і Таня жили в старому одноповерховому будиночку. В школу вони не ходили, бо були ще маленькі, а цілими днями гралися вдвох на своєму подвір'ї. Там, під високим дощаним парканом, лежали купи битої цегли, стояли іржаві й покручені металеві рейки. Вовин тато казав, що колись на цьому місці був великий будинок, який фашисти зруйнували під час війни.

Одного ранку Вова і Таня вийшли у двір погуляти і раптом почули сильний гуркіт.

Таня подивилася на Вову і запитала:

— Що це?

— Не знаю... Мабуть, трактор.

Вова ще якусь хвилину прислухався, потім запропонував:

— Пішли, подивимось.

Діти вийшли за ворота і справді побачили трактор. Тільки це був якийсь дивний, незвичайний трактор, одягнений в раму з товстих металевих рейок. Спереду на цих рейках тримався широкий і високий щит, знизу він закінчувався ножем.

Ця дивовижна машина працювала дуже цікаво. Вона під'їжджала до руїн, встромляла свій ніж у землю і помалу рушала вперед, важко гуркочучи. Широким щитом машина сунула перед собою величезну купу глини та битої цегли. Потім піднімала щит з ножем угору, поверталася назад і починала усе спочатку.

— Оце трактор! — захоплено вигукнув Вова.

А якийсь дядя, що став, теж милуючись роботою незвичайного трактора, пояснив:

— Це бульдозер. Дуже корисна машина на всякому будівництві!

На другому кінці руїн була велика яма. Трактор засипав цю яму. А робітники вантажили глину і каміння на автомаши-ни і вивозили геть.

Надвечір тут був уже рівний, чистий майданчик.

А другого дня до майданчика знову під'їжджали автомаши-ни. Металеві кузови машин поволі перекидалися назад, і з них плавно сунулась цегла, паперові мішки з цементом, балки...

Потім прийшли робітники в спецівках і почали будувати дім. Один з робітників був молодий і веселий. Звали його дядя Коля. Він дуже швидко клав цеглину до цеглини і завжди наспівував одну пісню:

Мы за мир, и песню эту
Понесём, друзья, по свету...

Вові й Тані дуже сподобався веселий дядя Коля і його пісня. Вони сміливо підходили до нього, дивилися, як він працює, і потім питали:

— А вікна хто робитиме?

— Вікна теслярі роблять, — відповідав дядя Коля.

— А ви хто?

— А я муляр.

— І я буду муляром, як виросту,—поважно говорив Вова.

— А коли буде вже дуже високо, тоді як ви кластимете цеглу? — питала Таня.

— Тоді ми зробимо риштування. Отак закопаємо стовпи, зверху зіб'ємо їх перекладками, а на перекладки покладемо дошки. По дошках і будемо ходити, — пояснював веселий муляр і знову починав пісню:

Мы за мир, и песню эту
Понесём, друзья, по свету...

Але ось одного разу Вова і Таня підійшли до будинку і ледве впізнали доброго дядю Колю: сьогодні він був сердитий і лаяв когось:

— І що вони там думають собі? Не могли звечора цегли підвезти! Тепер сиди, склавши руки... Та за півгодини я б перший поверх повністю закінчив!

— Чого це він сердиться? — тихо запитала Таня у Вови.

— Цегли, каже, нема, — здогадався Вова.

Діти подивилися навколо і побачили невелику купу цегли.

— Дядю Колю! А ось же цегла лежить, — сказав Вова.

— Е-е, Вова, ця не годиться. Це половинки, а мені ціла потрібна.

Вова і Таня поглянули одне на одного і замислились: що робити? Як допомогти дяді Колі?.. Ех, якби у них була автомашина! Вони б поїхали на той цегельний завод і привезли б дяді Колі цієї цегли стільки, скільки йому треба...

— Таню, іди сюди, — і Вова заклопотано потягнув дівчинку за рукав. — Таню, давай підемо у двір, пошукаємо цегли.

— Пішли, — з готовністю відгукнулася Таня.

Вони довго нишпорили по всіх закутках, але їм все траплялися лише половинки, а цілих цеглин не було.

Тоді Таня трохи подумала і сказала:

— А я знаю, де ще є цегла.

— Де? — аж підскочив Вова.

— За будинком.

— Так чого ж ти мовчала? Ану, йдем.

Взявшись за руки, діти побігли за будинок. І, справді, побачили там складене з цегли вогнище. Восени Танина мама варила на ньому повидло із слив. Вова кинувся до цегли, приспівуючи: «Є цегла, є цегла!»

Але раптом він зупинився і розчаровано промовив:

— Тут теж половинки-и-и...

— А от, дивись, з цього боку є одна ціла, — сказала Таня.

Дійсно, одна цеглина була ціла, тільки майже зовсім чорна від кіптяви... Та це не біда!

— Я понесу, — сказав Вова і підняв цеглину.

— Ні, я! — заперечила Таня.

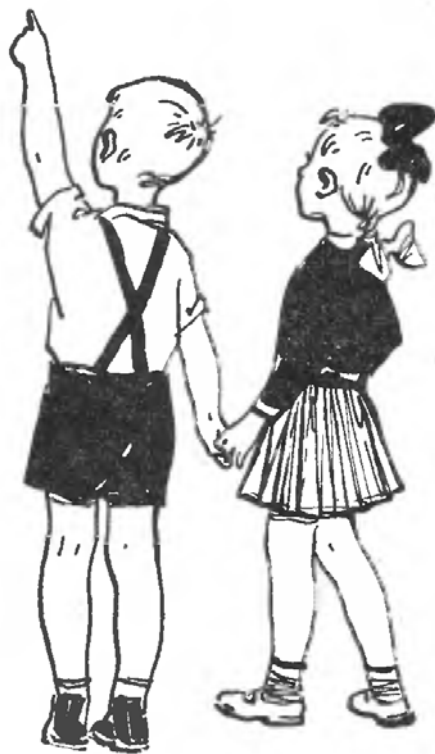
— Ти ще маленька, — намагався умовити її Вова.

— Ні, велика. І цеглину я знайшла.

— Пхі! Я б і сам знайшов її.

— Це ж моя мама варила на ній повидло! — сказала Таня і рішуче взяла цеглину з Вовиних рук.

— Ну, добре. Спочатку ти понесеш, а потім я, — здався нарешті, Вова.

Та цеглина була такою важкою, що довелося відпочивати кілька разів. Їм навіть жарко стало, поки донесли цеглину до дяді Коля.

— Діти, що це ви несете? — запитав він.

— Цеглинку, — сказала Таня.

— Вам же потрібно... — додав Вова.

— Ах ви ж, помічники мої малі! — весело вигукнув дядя Коля. — Давайте вашу цеглину!

А через кілька хвилин прийшла автомашина, доверху навантажена цеглою.

— Нарешті! — вигукнув дядя Коля і знову, як вчора, весело почав працювати, наспівуючи свою улюблену пісню про мир.

Він клав одну цеглину до другої, і скоро цеглина Вови й Тані опинилася всередині, між іншими цеглинами. Але її, чорну від кіптяви, було добре видно серед тих інших — червоних, новеньких.

...Прийшла зима. Мороз розмалював крижаними візерунками вікна, розвісив на деревах бурульки. Вже й будинок закінчували. Дядя Коля добудовував останній, шостий, поверх, а Вова і Таня все ходили дивитися на свою цеглину, замуровану в стіні.

Нарешті будинок оштукатурили і пофарбували в блідорожевий колір.

І коли діти із своїми батьками переїхали з маленького і старого будиночка в оцей — новий, великий і красивий, — Таня того ж дня завітала в гості до Вови.

Вони довго гралися, бігали по великих просторих кімнатах. А потім Вова підійшов до стіни і сказав:

— А пам'ятаєш, Таню, тут, у стіні, і наша цеглинка...

Пилип Бабанський

ХАЗЯЄЧКА

Хмари плакали вгорі,
Краплі падали в дворі.

На стежках болотяно —
Де не йди.
В хаті скрізь натоптано:
Бруд, сліди...

Як же так, що в хаті бруд,
Коли є хазяйка тут?

Онде діжка дощовиці,
Зачерпну відром водиці,

Від печі до порога
Вимию підлогу.

Прийде мама з ділянки —
Чисто в хаті в Олянки!

* * *

— Я підлогу мила, мила,
На поріг рядно стелила,
А ти в хату зайшов,
Чом не витер підошов?

Стань, почисть біля порога
І одну і другу ногу.
Носа вгору не дери,
Слухай старшої сестри!

Інна Кульська

БЕРІЗКА

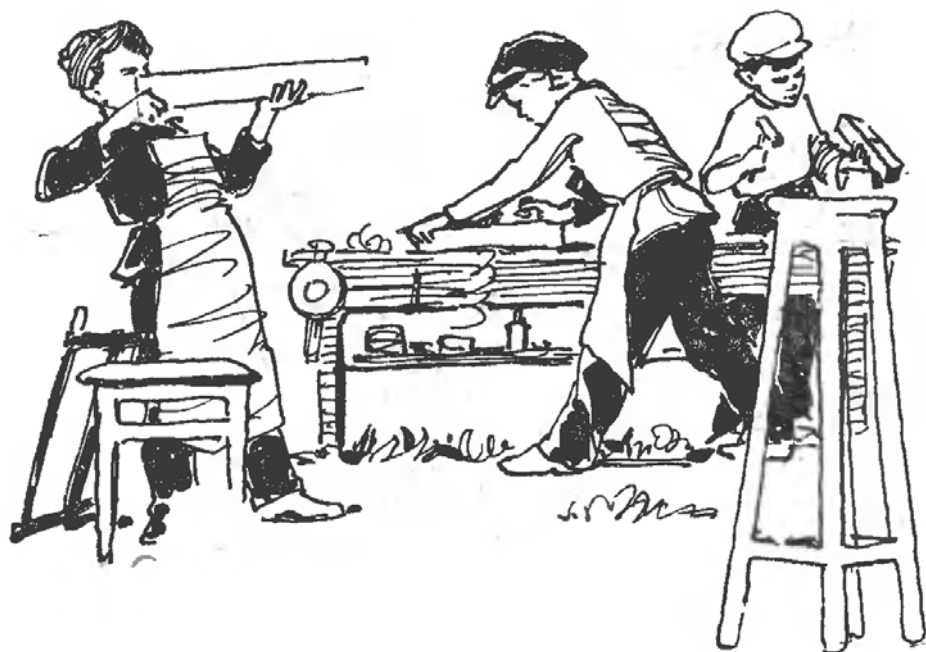
Як прийшла до нас уквітчана
Весна,
Посадила я берізку
Край вікна.

Стала, стала я берізку
Поливають,
Стала пісеньку веселу
Їй співать:

— Ти рости, моя берізонько,
Рости,
Буйним листом всім на радість
Шелести.

Ти рости, моя берізко,
Виростай,
Першокласницю Оленку
Пам'ятай!

Грицько Бойко

У МАЙСТЕРНІ

Охоче в майстерню
Ми входимо зранку,
Стаєм до верстатів,
Берем по рубанку.

Ми маєм зробити
У нашій столярні
Підставки для квітів,
Легенькі та гарні.

Неначе у гаю,
Вдихаєм живицю,
Рівняємо планки
З сосни та ялиці.

У кільця звивається
Стружка шовкова.
Працюємо мовчки,
Не чути ні слова.

Граптом Панько:
— Подивися-но, друже,
Чому це у мене
Ця штука не струже?

Сміється товариш:
— Оце тобі й маєш!
Та ти ж не тим боком
Рубанок тримаєш!

Олександр Пархоменко

ДІЛО МАЙСТРА БОЇТЬСЯ

Все не важко для Гриця,
Все він зможе за мить,
«Діло майстра боїться!»
Любить він говорить.

Візьме в руки обценьки,
Ще й меткий молоток,
Та як стукне, як дзенькне, —
Гуркіт є,
Був би толк!

Клеїв якимось він ніжки
До стільця-дубчака,
Відпочити сів трішки,
Встав, — стілець не пуска.

От до Гриця дівчатка
Раз прийшли з дитсадка,
Прсять їм коліщатко
Приладнять до візка.

Це для Гриця —
Дрібниця!
Він готовий завжди.
— Діло майстра боїться.
подавайте сюди!

Стукнув раз,
Стукнув двічі,
Загуло коліща,
Покотилося швидше
До куца,
До куца.

Утекло коліщатко,
Заховалось в саду.
— Ви не плачте, дівчатка, —
Каже Гриць, —
Я знайду...

А дівчаткам із Гриця
Тільки смішно було:
— Діло майстра боїться,
От воно і втекло.

Валентин Бичко

ШАХТАРЕМ РОСТУ

Шахта зве мене гудками,
Вранці будить, наче мама
А копер стальний високий
Ще й морга червоним оком
Вугіль блиска таємниче,
У забій глибокий кличе.
... Обіцяв недавно тато
У забій мене узяти,
Щоб рубав я там пласти...
Шахтарем росту.

А ти?

Вікторія Кузнецова

МОЛОТОК

В мене є залізний молоток,
Я його завжди кладу в куток,
Де лежать і пила і терпуг,
Він же їм завжди хороший друг.
Я в роботі слухаю крізь дзвін,
Що співає, що говорить він.
Молоток говорить: «Тук-тук-тук,
Я найкращий друг умілих рук.
В них я затанцюю, мов живий,
А в руках невмілих я кривий.
Візьме пухла ручка за держак —
І звестись не можу я ніяк,
А зведусь, то знову упаду,
Синяків наставлю на біду.
Не люблю я зроду білорук,
А в руках умілих — тук-тук-тук».

Платон Воронько

СЕКРЕТ

Сергійко довго ждав цього дня і таки діждався.

Надвечір мама вийняла з духовки великого рум'яного пирога і поклала на стіл у їдальні. Потім вона дістала з шафи новенький Сергійків костюмчик і повісила його на стілець. Сергійко в ньому буде наче справжній маленький матросик. І картуз до костюмчика новий — з блискучим козирком та мідним якорем.

— Зноси його на здоров'я, а в кращий вберися, — радо сказала мама.

І знову побігла до кухні, де щось шкварчало і дуже смачно пахло, а Сергійко залишився в кімнаті.

Завтра свято Першого травня, а разом і його день народження. Отже у Сергійка завтра подвійне свято.

В кутку кімнати складені всі іграшки Сергійка. Там височить металевий міст, розправив крила літак, виблискує зеленою фарбою новенький моторний човен. А на плетеному столику лежать казки і альбоми для малювання.

Але зараз Сергійкові не хочеться навіть торкатися іграшок і казок. З нетерпінням чекає він завтрашнього дня. А час повзе так повільно! Ще не повернулася із школи сестра Маринка, не прийшов Сергійків татко. І старший брат Павлик теж ще не приходив.

Сергійко заздрив братові: на ньому нова форма, картуз із синім кантом і широкий пояс із білою бляхою. На блискучій блясі вибито дві літери — «РУ». Це значить — ремісниче училище.

Сергійко з дитячим садком ходив колись на завод, де працюють його татко і брат.

Сергійків батько — кращий передовик на заводі. Він має орден Леніна, і всі його дуже поважають. Тато працює на чотирьох верстатах одразу, а от Павлик тільки на одному. Але працює Павлик уже дуже спритно — складні коліщатка так і злітають з його верстата: одно за одним, хоч бери їх та одразу в мотори вставляй. Молодець Павлик, і всі його друзі-ремісники молодці! Все вони вміють, дарма, що підлітки. Старі робітники радо вітаються з ними і, як дорослим, подають їм руку. Треба Сергійкові ще раз попередити Павликових друзів, щоб не забулися завтра до нього на іменини прийти.

— Я зараз прийду, мамуню, не турбуйся, — каже Сергійко і вибігає на вулицю. Біля прохідної заводської будки він зупиняється і чекає. Зараз повинна кінчитися зміна.

Нарешті дзвінки голоси залунали на заводському дворі. Серед них Сергійко впізнав голос брата. Це він уже йде із своїми друзями-ремісниками. Хлопці вибігають на вули-

цю шумливою юрбою й одразу оточують тісним колом Сергійка.

— Здрастуй, іменинник! — гукає Гриць, братів товариш.

— Рости на здоров'я, — смикають його за вуха хлопчачки.

Сергійко червоніє, але одразу сміливішає і каже:

— Ви ж не спізнуйтеся на мої іменини. Щоб одразу після демонстрації прийшли.

— І Прийдемо! — озивається за всіх Гриць. — І подарунок тобі принесемо. Тільки ми тобі сьогодні не скажемо який... Це секрет.

— Великий секрет, — повторює за ним Павлик. — Ти, Сергійку, тільки не заспи завтра. Як тільки заграє заводський оркестр, щоб ти одразу був на вулиці. Тоді ми тобі той секрет і вручимо. Добре?

— Добре. — каже Сергійко і заздро дивиться хлопцям услід.

Що ж то за секрет? Що він означає і який із себе? Дерев'яний чи залізний? Можна його завжди при собі носити, чи він повинен у кімнаті стояти? А може, його треба їсти?

Цілу ніч Сергійкові снився цех, в якому працює батько. В тому цеху з брязкотом пливли якісь рожеві й зелені ящики. Від того дзвону Сергійко і прокинувся.

Але то не ящики подзвонювали.

То грав уже заводський оркестр. За вікном маяли червоні прапори. Робітники заводу збиралися на першотравневу демонстрацію.

Сергійко в одну мить умився і зодягнув свою нову матроску.

— А де він тут, наш іменинник. Подайте його мені, — почув він голос батька.

Тато ввійшов до кімнати Сергійка. Чорні вуса його хвацько підкручені, в очах грають теплі вогники.

Татко смика злегка Сергійка за вухо і каже:

— Дай-но, синку, я тебе підтягну, щоб ти ріс швидше.

Потім він простягає синові справжню дитячу скрипку із смичком. Скрипка нова, пахне лаком і блищить. Сергійко торкнув пальцем її струни, і вони ніжно забриніли. А що ж буде, коли він навчиться на ній грати і торкне струни не пальцем, а смичком? Отоді вона заспіває!

— Бери її, сину, та навчися добре грати. Щоб пісень веселих грав для нас із мамою. Я тебе у заводську музичну школу скоро поведу, — каже батько.

Сергійкові так радісно, що він хоч зараз згоден іти до школи.

В цей час вбігла розчервоніла й усміхнена Маринка.

— Поздоровляю тебе, Сергійку, із святом! Візьми і мого подарунка на іменини, — урочисто каже Маринка і подає братові пакунка, перев'язаного червоною ниткою.

Сергійко навіть не встиг подякувати і кинувся розв'язувати пакунка. Ого! Та тут фарби. Справжні акварельні фарби всіх кольорів і дві щіточки. Одна тонка, як перо, а друга велика, щоб нею землю і небо можна було малювати. От гарно!

— А що треба сказати, синку? — озвалася мама.

— Ой! Я забувся, — каже Сергійко і дякує за подарунок.

Потім всі сідають до столу.

Поснідавши, тато, мама і Сергійко вийшли на вулицю. І зразу ж Сергійка оточили ремісники.

— Ну, козаче, ось тобі і наш секрет, — сказав Гриць, простягаючи Сергійкові маленьку, блискучу скриньку з мідною ручкою.

Ящик-секрет аж горів проти сонця в Сергійкових руках, і хлопчик стояв, немов зачарований, боячись його розчинити.

Потім він торкнувся замочка, і скринька легко відкрилась, мов на пружині. У скриньці лежав справжній набір маленьких інструментів слюсаря і токаря. Кожен прилад вигравав сліпучим блиском проти сонця. Кронциркуль, тиски, молоточок, складаний метр, зубильця, пробійники, кусачки. Геть усе, що потрібно досвідченому токарю і слюсарю.

— Візьми й майструй. Вчися на заводського токаря. Щоб прийшов у наше училище грамотним, — урочисто сказав Гриць.

— Щоб ти навчився такі машини робити, як на нашому заводі, — додав Павлик.

Сергійко стояв радісний і розгублений, не знаючи, як дякувати ремісникам, що їм відповісти. Він тільки чув, як тато задоволено казав робітникам:

— Хай змалку привчається до нашої робітничої професії.

Потім загравав оркестр, і робітники вишикувалися в рівну колону.

Коли робітничка колона проходила Хрещатиком, повз урядову трибуну, Гриць посадив собі на плече Сергійка. Сергійко тримав біля грудей свою блискучу скриньку, а перед трибуною

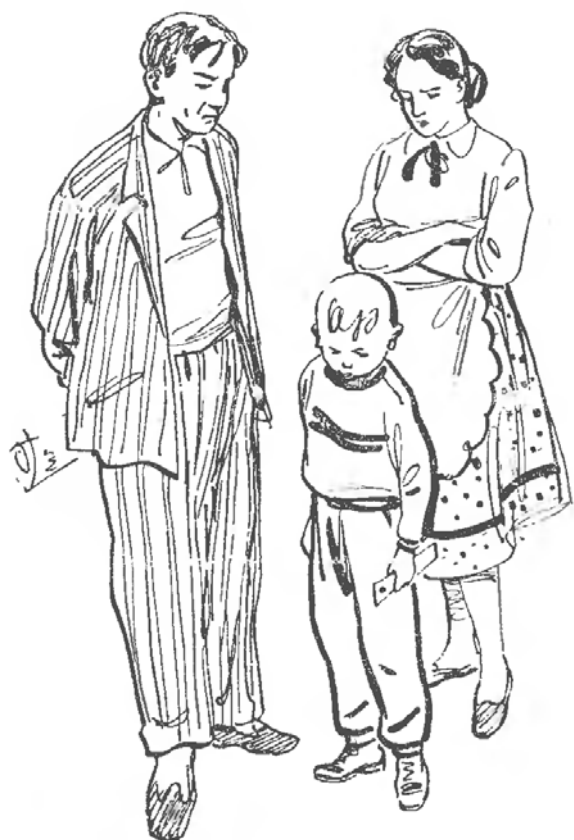
високо підняв її над головою, немов хотів гукнути всім людям, що були тут:

— Дивіться, яка в мене скринька! Я навчуся робити машини. Ось який у мене секрет!

Над Хрещатиком майоріли прапори, дзвеніли оркестри, лунали пісні. Сергійко зустрів свій день народження.

Василь Кучер

ПОДАРУНОК

Жив хлопчик Сашко. Були в цього хлопчика татко і мама. Вони часто сперечалися між собою за сина. Бувало він попросить:

— Татку, купи мені коньки.

Тато відповідає:

— Вчишся ти погано, а коньки тобі купи. Ще гірше вчитися станеш.

Сашко в сльози:

— Он у Вітьки так є, у всіх хлопців є, а в мене немає.

Таткові ніколи було перевіряти, в кого є, а в кого немає. Бачить, у сина сльози на очах. А тут ще й мама слово підкине:

— Та купи вже йому.

Тоді татко каже:

— Ну, добре, куплю. Тільки вчись же, як інші вчаться.

Як вчаться інші, татко не знав. Думав, що всі, крім його сина, п'ятірочки. А Сашко знав: Вітька схопив по каліграфії двійку, Петько — трійку. Правда, Тарас має п'ятірку, так то ж відмінник! «А я не відмінник, — думав Сашко, — з мене й трійки вистачить».

Він одягав нові блискучі коньки і швидко біг на вулицю похвастатись перед хлопцями.

Влітку Сашко просив у тата велосипед:

— Я ж перейшов у третій клас, а ти не хочеш мені велосипед купити. Он у Вітьки є, і в Петька є, а в мене немає.

У тата знову не було часу, щоб перевірити, у кого є, а в кого немає. І він не дуже твердим голосом заперечував:

— Ну й що ж, що є? Може, Петько і Вітька з п'ятірками перейшли, а ти ледве на трійках та на четвірках переповз.

— Еге ж, — примхливо говорив Сашко, — і в них є четвірки та трійки.

І тато купував йому велосипед.

А мама кожного разу кричала:

— Іж буженину! Пий каву!

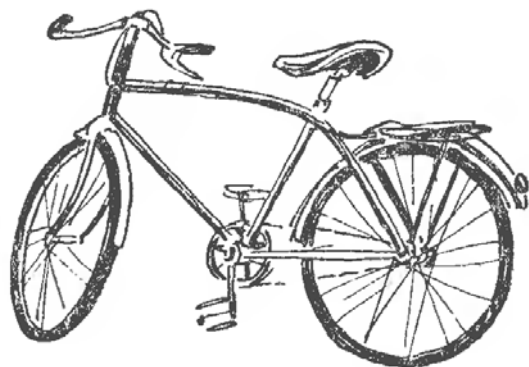
Тоді заперечував татко:

— І що ти йому тичеш ту буженину? Він не хоче. І взагалі, не силуй дитини, дай їй розвиватися вільно.

Іноді тато заглядав у Сашків щоденник. Він був брудний, весь у чорних плямах.

Тато знову підвищував голос:

— А коли б я тобі на носі пляму поставив, добре було б? Погано. Отак і щоденникові.

Від цих слів Сашкові ставало весело, він не міг стримати посмішки. Це дратувало і тата і маму, і вони накидалися на нього удвох. У мами голос був дужчий, і вона кричала голосніше, пронизливіше:

— Ми як учились? У нас шматка хліба не було! А в тебе і книжки всякі, і одяг, і їсти що хочеш... Чого ж ти ще й смієшся?

Сашко нахилив голову з чубчиком, робив вигляд, що йому дуже дошкуляють ті слова, і сопів носом, удаючи, що йому зовсім не смішно, а прикро.

А потім батькам набридало кричати. І Сашко підіймав голову.

— Я піду погуляю трохи.

Зморена розмовою мама дозволяла:

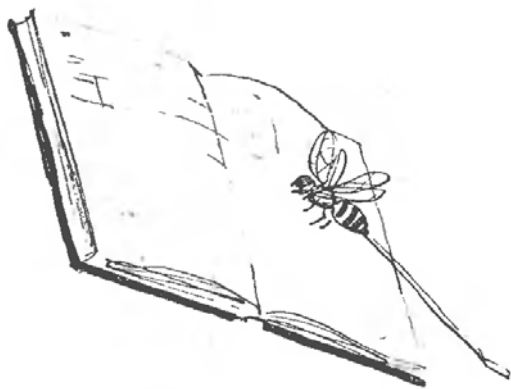
— Хай піде погуляє. А з завтрашнього дня ніякої гулянки. Тато безвольно заперечував:

— І оце ти після цього пускаєш його з хати?

— Воно ж дитина! Йому ж треба повітрям подихати.

І Сашко йшов. Він збивав каштани, лазив на дах сусідського сарая, бризкав на перехожих водою з пузиря «вуті-вуті» і робив усе, що йому хотілося.

Одного разу Сашко впіймав великого волохатого джмеля. Всю ніч він тримав його в пустій коробці з-під сірників, бо дуже хотів показати Петькові і Вітьці. Якби джміль здох, то все було б гаразд. Але джміль вижив, не задихнувся і приніс Сашкові велику неприємність.

Сашко хотів показати джмеля тільки Петькові і Вітьці — більше нікому. Але коли він прийшов до школи, то вже був дзвінок. А до кінця уроку аж сорок п'ять хвилин. І тоді Сашко

вирішив показати комаху всім. Він проткнув її соломинкою і пустив з рук. Комаха розігналася до вікна, але в неї не вистачило сили, і вона сіла на розкритий перед учителькою класний журнал.

Вчителька подумала, що Сашко навмисне цілився в її журнал, нахмурилася і сказала Тарасові:

— Ти живеш близько біля Сашка. Піди й скажи, щоб прийшов його батько.

Сашко подумав: «На завтра добре вивчу урок, і хай приходить батько. Подивимось, чия візьме». А в Тараса запитав після школи:

— Ти справді підеш до мого батька?

— Раз учителька наказала, то піду, — відповів Тарас.

— Який же ти друг після цього?

— А такий друг, що не пускай джмелів на уроках.

Тато прийшов до школи разом з мамою. Вислухавши учительку, він сумно сказав:

— Ну що мені з ним робити?

Сашко стояв і думав: «А цікаво, що вони будуть зі мною робити?» Мама плакала і теж не знала, що далі робити з Сашком. Потім Сашка вислали з учительської і довго говорили щось самі.

Після школи Сашка покликав до себе Тарас.

— У мене лобзик — закачаєшся. Ходім, покажу, які штучки випилюю.

Лобзик справді був дуже гарний. А які кораблики, паровозики, циркові коні, вирізані Тарасом з дикту і розмальовані різними фарбами! Як живі!

Сашко й сам спробував пиляти. Виходило погано. Але він сказав:

— Захочу, так як ти зумію.

— Ану зумій.

— Ось навчусь і зумію.

Додому Сашко прийшов пізно і вивчити уроки не встиг. Але, незважаючи на це, попросив:

— Тату, купи мені лобзик.

Тут мама вже так розсердилася, що аж тупнула ногою.

— Знову «купи»? Джмелів на журнал пускаєш, а подарунків просиш?

Сашко в сльози:

— Он у Тараса є лобзик, він випилює...

— Я тобі випилюю! — кричала мама. — Сідай за уроки!

Сашко сів за стіл, розклав книжки і зошити. На серці в нього було гірко. Жаль було маму — вона сиділа і плакала. Жаль було й тата, він теж розсердився: похмурий, мовчки ходив по кімнаті. І дуже хотілося мати лобзик. От, якби такий, як у Тараса! Скільки б усього понапилював!.. А тоді хай би подивилися, який Сашко майстер. Хай би переконалися, що він не тільки umie джмелів з соломинкою пускати. Та він, як захоче, то й відмінником стане, таким, як Тарас. От би тоді дружили, краще за всіх! Відмінниками були б разом і лобзиками б випилювали разом...

«А я ось візьму та й напишу краще за всіх!» вирішив Сашко і почав дуже старанно виводити літери. А коли написав усе завдання, то аж здивувався — так красиво вийшло. «О, та це ж зовсім не важко! — подумав він. — Мабуть, тепер мені тато й лобзика купить».

Але тато на цей раз був дуже твердий, і навіть добре зроблений урок не допоміг.

— Велосипед дорожчий, і то купив, а тут лобзик... — плакав Сашко, але марно. Татко, замість того, щоб зважити на його сльози, почав щодня перевіряти щоденник та зошити. Гуляти теж пускав Сашка не тоді, коли він хотів, а тільки в певні

часи. Сашко грався з дітьми у дворі. Але йому було нецікаво з ними — у них не було лобзика. А так же хотілося випилювати!..

І ось одного разу Сашко попросив:

— Мамо, я до Тараса схожду.

— Сходи, — дозволила мама, — тільки щоб вчасно був дома, бо більше не пущу.

Сашко прибіг до Тараса, аж захекався. І зразу ж до лобзика:

— Давай випилювати.

— Давай, — згодився Тарас. Він був дуже гарний товариш і любив робити своїм друзям приємне.

Сашко пиляв, а Тарас увесь час йому допомагав, показував, як краще пилочку тримати, як закріпити її.

Через кілька днів Сашко знову прибіг до Тараса. А потім знов. Повернувшись додому, показував вирізані ним фігурки і розставляв їх на своєму столикові, а потім сідав за уроки. Тепер Сашко часто приносив із школи не тільки четвірки, а й п'ятірки.

Якось після уроків Тарас покликав знову Сашка до себе.

— Ходім покажу, що випиляв.

— Ні, — похитав головою Сашко, — тато й мама розсердяться, а потім не пустять мене більше до тебе.

— Та ходім на хвилинку, подивишся і бігом додому.

Спокуса була велика. Що ж він там випиляв таке? Коли Сашко глянув, то охнув. Це була чудесна постать футболіста.

який, як буря, налетів на м'яч, і м'яч, здавалось, ось-ось злетить від ноги футболіста у повітря.

Сашко аж рота роззявив.

— Невже сам зробив?

— Сам.

Сашко з сумом сказав:

— Може б, і я зробив такого, та нічим. Немає у мене свого лобзика.

Тоді Тарас взяв лобзика й дав Сашкові:

— Візьми від мене в подарунок.

Сашко закліпав очима.

— Назовсім?

— Ну, звичайно ж, назовсім.

— А як же ти?.. — Сашко ще не вірив своєму щастю, і голос у нього тремтів та переривався.

— А як мені захочеться попиляти, я в тебе попрошу. Ми ж тепер з тобою справжні друзі. Ну, біжи додому, щоб мама не лаялась.

Сашко не біг, а наче на крилах летів, землі під собою не чув. Тільки відчинив двері, ще з порога крикнув:

— А в мене лобзик! Дивіться, справжній! Я тепер що завгодно сам випиляю.

Тато вже був дома. Він запитав:

— Де ти взяв?

— Мені Тарас подарував.

— Подарував? — тато недовірливо глянув на сина. — Назовсім?

— Назовсім, тату. Каже, що ми тепер з ним справжні друзі.

— А коли ж це ви стали справжніми друзями?

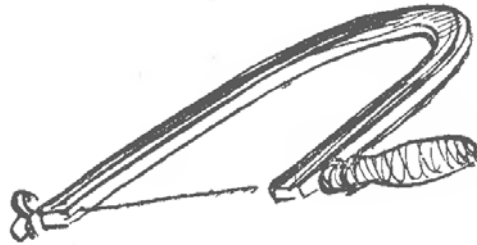
— А як я став на п'ятірки вчитися. І вчителька мене тепер хвалить.

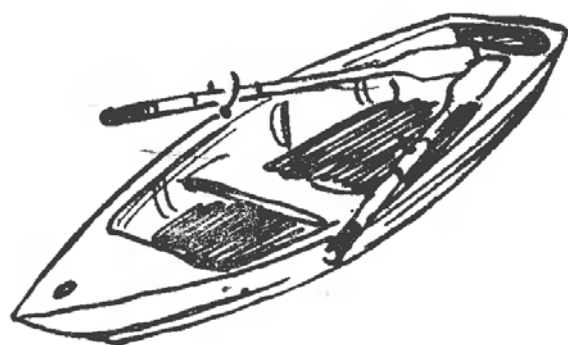
— Гм... гм... — сказав тато і подивився на маму. А мама подивилася на тата, і очі в обох були гарні, веселі.

— Ну що ж, — сказав тато, — хорошу, справжню дружбу треба цінувати. Ходімо до Тараса удвох і йому понесемо подарунок.

І тато витяг з шухляди новий, щойно куплений лобзик.

Дмитро Ткач

ЗРОБЛЮ СОБІ ЧОВНИЧОК

Якби мені човничок
І весло,
То мені б і клопоту
Не було:

Виплив би на річку я
На зорі,
Поставив би сіточки,
Ятері.

Як моєму татові,
І мені
Ловились би лящики,
Окуні.

До артілі з рибою
Я б вертав,
Бригадир з уловом би
Привітав...

... Вивчу в школі тєслярське
Ремесло!
Зроблю собі човничок
І весло.

Олександр Пархоменко

ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

1

— А я ось і прийшов! Драстуйте!

— Драстуй, Васько! Сам прийшов?

— Сам!

— І не побоявся?

— А чого мені боятися?

— А вовки ж у кукурудзі єсть! Хіба ти не чув?

— А я вовків не боюсь! Я читав у книжці, що вовки бояться людини і тоді тільки можуть напасти, як голодні. А голодні вони тільки взимку! А тепер літо!

Перед нами стояв білявенький з синіми-синіми очима хлопчик у голубій майці і в чорних трусиках.

Ми з лікарем Іваном Кириловичем ходили на високім березі річки Осколу, за Турецькою могилою, розшукували куці шипшини.

Іван Кирилович дуже любить квіти. І не тільки любить, а глибоко на них знається — у нього біля сільської лікарні чудесний квітник: там і гладіолуси, і братки, і айстри, і жоржини, і левкої, і гвоздики, і кручені паничі, і канни, і нагідки...

А які в нього троянди! І білі, і рожеві, і чорні, і густочервоні, бордові... Великі-великі та пишні.

А знаєте, як він викохує троянди?

Восени він іде в ліс, викопує шипшинові кущі, садить їх у своєму квітнику біля лікарні й прищеплює на них культурні троянди.

От і сьогодні ми з ним пішли в ліс, що розлігся над Осколом, шукати шипшину...

Як же там хороше — над Осколом.

Поміж густими очеретами блищить срібноглуба річка, що поділилась тут аж на три рукави, вдалині голубіють озера, — і скрізь-скрізь, куди дістає око, по широкому зеленому річищу — стоги зеленої отави...

Ген там, на протилежнім березі, — село, а за селом аж до самісінького виднокраю зеленіє озима пшениця...

Ліворуч — далеко-далеко, де небо з землею сходиться, — кукурудзяний ліс, і по ній, по кукурудзі, білі пелюстки порозкидано — колгоспниці в біленьких хустках кукурудзу ламають...

Праворуч за селом, на горі, вітряк крилами махає, а поруч комбайн соняшники косить-молотить...

З того боку понад річкою — залізниця.

Із-за соснового лісу вискочив паровик, весело закричав і помчав далі, тягнучи за собою величезний состав порожняка: по вугілля побіг на Донбас.

Іван Кирилович, прищеплюючи до шипшини трояндову гілочку, посміхався:

— Прищеплю оце та й залишу тут, а на зиму — прийду

й прикопаю в землю. От дивуватимуться люди навесні, коли на простій шипшині зацвітуть чудесні троянди!

І, помовчавши, додав:

— Був би в мене час, я б на всіх кущах шипшини в лісі троянди поприщеплював! Яка краса!

Великий квітолюбець і великий мрійник сивоголовий Іван Кирилович.

В цей час і з'явився перед нами голубоокий Васько.

— А я по качку до вас, Іване Кириловичу! — мовив Васько.

— Гарзд! — одповів Іван Кирилович. — Підемо додому, забереш свою качку!

Іван Кирилович, будши в дитячому будинку, де жив Васько, подарував йому глинясту качку. Васько оце по неї й прийшов.

2

— Так тебе Васьком звать? — заговорив я з хлопчиком, коли ми поверталися з лісу.

— Так. Василь Іванович Шумейко.

— А літ тобі скільки?

— Дев'ять!

— А тато та мама твої де?

Васько з сумом одповів:

— А я ні татка, ні мами не пам'ятаю. Татко з війни не повернувся, а маму бомбою вбило... Рік мені тоді був.

— Як же ти ріс?

— Мене бабуся взяла, я в неї й виріс. Бабуся Наталка... Бабусі колгосп допомагав, бо вона вже дуже старенька. А потім, як я підріс, до дитячого будинку мене взяли...

— А бабуся де?

— А бабуся вдома! Дитячий будинок не в тому селі, де бабуся живе. Бабуся живе в своїй хаті, я до неї щонеділі ходжу...

Вона ще й тепер, як я приходжу до неї, казки мені розказує! Ой, скільки я казок знаю!

— А як у дитячому будинку живеться?

— Дуже хороше! До школи вже ходжу, у другий клас.

— А вчишся як?

— А я відмінник! Усі п'ять! А в мене в дитячому будинку кролики єсть. Аж дві пари, і маленьких дванадцятєро! Голубі кролики! Я для них сам і кролятник збудував. І курочка з півником живуть! І галка!

— Яка галка?

— А справжня галка! Птиця! Така ручна-ручна! Як покличу її: «Галю, Галю!» — вона летить і сідає мені на плече або на голову! Дуже цукор любить! Сяде на плече і зразу: «Крр-ра!» — «Дай цукру».

— Де ж ти її взяв?

— Випала з гнізда! Я її знайшов і вигодував! І ні до кого до рук не йде, тільки до мене. А я в дитячому будинку й музики вчусь: на піаніно. Вчителька каже, що я, як учитимусь, добре гратиму.

— А тобі хочеться навчитись добре грати на піаніно?

— Хочеться! Я й на баяні вмію! Я граю, а Галя моя ходить і підстрибує. Танцює! Мені дуже хочеться вивчити танцювати свою галку і курочку з півнем. Приїздив до нас ото якось цирк у клуб, я там бачив, як собачки танцюють під музику. Дресировані. А чи можна вивчити танцювати галку або півника?

— Ти ж кажеш, що твоя Галя танцює.

— Хлопці сміються, кажуть, що зовсім вона не танцює, а просто собі підстрибує, як звичайно. А мені здається, що вона ніби до музики прислухається й танцює...

— А ти сам умієш танцювати? — запитав я Васька.

— А я ж у танцювальному гуртку! Я багато танців знаю: і польку, і краков'яка, і козачка, і гопака, і лезгинку. За лез-

гінку я навіть приза маю! В районі на вечорі самодіяльності танцював. Мене книжкою преміювали: «Казки» Пушкіна. А ви бачили дресированих птиць?

— Бачив, — кажу. — Є дресировані папуги, сороки, галки, журавлі...

— І танцюють?

— Бачив тільки журавля, як він танцював. Один дідусь його вивчив. Дідусь грає на сопілку, а він танцює. Чудно дуже... Ноги в журавля довгі, і він ними перебирає, а потім ще й присяде, навприсядки танцює...

— А галки не бачили, щоб танцювала?

— Галки не бачив!

— От мені хочеться галку танцювати вивчити. І півня з куркою. І качку. Оце візьму в Івана Кириловича качку і теж учитиму її. Я дуже люблю тварин дресировати! У мене й кролики вчені: через руки мені стрибають! Я гадаю, що й птиць навчу!

— Спробуй! Терпіння, Васю, треба багато! Може й вивчиш! Що, може, ти хочеш цирковим артистом бути, дресировальником?..

Васько якимось так загадково посміхнувся:

— А хіба це погано? — запитав.

— Чому, — кажу, — погано. Навпаки, дуже добре: вивчати характер тварини, її особливості, її можливості... Учити її різних штук... Тільки мучити тварин не слід. Читав про дідуся Володимира Дурова, в нього цілий театр із різних тварин був!

— Читав! Я все про Дурова прочитав! От якби бути таким, як Дуров!..

— А ти помітив, що Дуров ніколи не бив тварин, він тільки ласкою їх учив! Ласкою та нагородою, шматочком чогось смачного.

— І я свою Галю, як вона до мене прилітає або щось таке

зробить, завжди цукром частую! Ні, я і галку, і півника з курочкою дресируватиму, і качку! Я — терплячий...

Коли ми прийшли додому, Іван Кирилович запросив Васька обідати. Він одмовився:

— Е, ні, — побіжу! Я одпросився взяти качку, а всі пішли допомагати колгоспові збирати кукурудзу. Я повинен їх наздогнати й перегнати на збиранні кукурудзи. Я найбільше свинки-довгоносика на буряках назбирав, найбільше від усіх кукурудзи навесні прополов, найбільше колосків назбирав... Я й на збиранні кукурудзи хочу бути першим! До побачення!

— До побачення, Василю Івановичу! Не впусти качки!

— Не впусчу! — вигукнув Васько й підстрибом подався з гірки на дорогу.

3

Якось надійшов до мене лист од голови колгоспу з того села, де в дитячому будинку живе голубоокий мій товариш Василь Іванович Шумейко.

Голова пише:

«Дуже Вас прошу купити в Києві черевики з ковзанами, такий і такий номер, лижі й костюм лижний. Правління колгоспу ухвалило преміювати Васька Шумейка за найкращі показники в роботі по зборі довгоносика на буряках і за збирання колосків і кукурудзи. Інші подарунки для дітей ми знайшли й тут, у себе в районі, а ковзанів, лиж і лижних костюмів нема. На Жовтневі свята влаштовуємо урочисті збори колгоспників разом з нашими чудесними друзями, вихованцями дитячого будинку, де ми їх преміюватимемо за допомогу нам».

Я купив і послав.

А після Нового року одержав листа від лікаря Івана Кириловича:

«Вітаю з Новим роком! Був у мене на Новий рік, — пише Іван Кирилович, — Василь Іванович Шумейко. Прибіг на лижах, в новенькому червоному лижному костюмі! Біжить, розчервонівся, а на плечі в нього сидить галка. Каже, що галка таки танцює під музику, а глиняста качка ніяк не хоче. Але я її, каже, все одно навчу! Ой, буде з нашого Василя Івановича другий Дуров! Ой, буде!»

А що ви гадаєте?

Може, колись нам доведеться побачити велику афішу, на якій буде намальовано портрета Василя Івановича Шумейка, з галкою на плечі, і написано:

ВІДОМИЙ, ОРИГІНАЛЬНИЙ ДРЕСИРУВАЛЬНИК
ТВАРИН І ПТИЦЬ
ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ШУМЕЙКО.

Остан Вшпня

НАМ ТРЕБА ВЧИТИСЬ

У небі ясноголубім
зимове сходить сонце
і лле проміння на мій дім
і у моє віконце.

Я вмить беру свої книжки
й біжу мерщій до школи.
В снігу протоптані стежки
виблискують навколо.

І скрізь ранкової пори
в Радянському Союзі
ідуть до школи школярі,
мої далекі друзі.

Ми всі вчимося залюбки,
гартуємось, міцнієм,
читаєм з захватом книжки
і про майбутнє мрієм.

Я ще не знаю до ладу,
ким буду я в майбутнім:
в Радянську Армію піду,
щоб стать бійцем могутнім,

чи інженером буду я
на велетні-заводі,
чи капітаном у моря
піду на теплоході...

В країні нашій стільки справ,
і кожна з них цікава,
що я ще й досі не добрав —
яка ж найкраща справа?

Літак між хмарами водить?
У шахті працювати?
Ліси ростить, сади садить,
будинки будувати?..

Просторі стеляться путі,
навкруг широкий обрій...
Мені відкрито все в житті, —
аби учився добре!

І я учитимусь як слід
і буду вірним сином
найкращої на цілий світ
моєї Батьківщини!

Наталя Забіла

І С Т

<i>Передмова</i>	5
А. Малишко. Юному дру	7
В. Шевчук. Хвала і честь	9
С. Журахович. Жива к	11
Б. Чалий. Робітнича бала	16
О. Донченко. Голубий гвік	22
М. Пригара. Гості.	34
М. Познанська. Агрон	37
О. Гончар. Дорога за хм	39
М. Упеник. Про Донба	54
В. Ладижець. Запитаї у Карпатах.	61
Є. Снегірьов. Василе	62
О. Копиленко. Вони	74
І. Нехода. От яка сест у мене.	84
В. Сосюра. Пюкоєсил	88
А. Боженко. Кріселк	90
М. Рильський. Горить мати.	95
І. Муратов. Ідуть онери.	96
О. Донченко. Гороманіч. (Уривок з повісті «Заповітне слово»).	98
<i>Мал. В. Єркіменка</i>	
І. Муратов. Невимка.	105
Г. Бойко. Не люту сніговій.	107
Г. Матійко. Галук Павла Степановича.	109
П. Дорошко. Уленки коло хати.	119
В. Бабляк. Весний день.	122
В. Ладижець. Риниця.	138
О. Копиленко. Хата хлопчика-мізинчика.	140
І. Кирій. Сажкє	149
Ю. Збанацьк й. Берізка.	155
В. Шевчук. Қваль.	168

П. Воронько. Помагай. Мал. Ю. Митрохіна	169
О. Іваненко. Дубок. Мал. Р. Багаутдінова	171
В. Кочевський. Грабар. Мал. А. Паливоди	180
Л. Ляшенко. Бій з грозою. Мал. Р. Багаутдінова	182
Л. Компанієць. У вихідний день. Мал. Ю. Митрохіна	187
М. Стельмах. Невмій і урожай. Мал. Р. Багаутдінова	189
Н. Забіла. Чергова. Мал. Є. Семенова	198
П. Бабанський. Цеглинка. Мал. А. Силаєва	200
І. Кульська. Хазячка. Мал. Ю. Митрохіна	205
Г. Бойко. Берізка. Мал. Р. Багаутдінова	207
О. Пархоменко. У майстерні. Мал. Ю. Митрохіна	208
В. Бичко. Діло майстра боїться. Мал. Р. Багаутдінова	210
В. Кузнецова. Шахтарем росту. Мал. Є. Семенова	212
П. Воронько. Молоток. Мал. Р. Багаутдінова	213
В. Кучер. Секрет. Мал. Р. Багаутдінова	214
Д. Ткач. Подарунок. Мал. Р. Багаутдінова	220
О. Пархоменко. Зроблю собі човничок. Мал. Р. Багаутдінова	228
О. Вишня. Василь Іванович. Мал. Ю. Митрохіна	229
Н. Забіла. Нам треба вчитись. Мал. Р. Багаутдінова	237

ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Редактор *І. В. Маценко*
 Художній редактор *Г. Ф. Мороз*
 Технічний редактор *В. І. Дмухар*
 Коректори *Р. М. Зарембовська, Г. М. Горлач*

В ТРУДІ РАСТЕМ. Сборник.
 (На українском языке)

Здано на виробництво 1. X. 1959 р. Підписано до друку
 24. XI. 1959 р. Формат паперу 70×92¹/₁₆. Фіз. друк. арк. 15.
 Умовн. друк. арк. 17,55. Обл.-вид. арк. 10,26+7 вкл. БФ 24749
 Зам. № 760. Тираж 29 000. Ціна в оправі 7 крб. 40 коп.
 Дитвидав УРСР, Київ, Кірова, 34.

Друко-хромолітографія «Атлас»
 Головидаву Міністерства культури УРСР,
 Львів, Зелена, 20.